รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

นายไพรัตน์ รุ่งสว่าง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2549

Management Model for Raising Cattle from Royal – Development project on Cattle and Buffalo Bank for Farmers by Livestock Raising Groups in Nongsua District, Pathum Thani Province

Mr. Pairat Rungsawang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension
school of Agricultural Extension and Cooperatives
Sukhothai Thammathirat Open University
2006

หัวข้อวิทยานิพนธ์ รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโคกระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

ชื่อและนามสกุล นายไพรัตน์ รุ่งสว่าง

แขนงวิชา ส่งเสริมการเกษตร

สาขาวิชา ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร.ภรณี ต่างวิวัฒน์

2. รองศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ อุดมสิน

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้ให้ความเห็นชอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

..... ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.จรัญ จันทลักขณา)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ภรณี ต่างวิวัฒน์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.พรทิพย์ อุดมสิน)

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ ศรีพหล)

วันที่ 11 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2550

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างดียิ่ง จากรองศาสตราจารย์ ดร.ภรณี ต่างวิวัฒน์ รองศาสตราจารย์ ดร. พรทิพย์ อุดมสิน และคณาจารย์สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิดในการทำวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ยังกรุณาให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ ตลอดจนติดตามการทำวิทยานิพนธ์ อย่างใกล้ชิดจนทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ และที่สำคัญได้รับความกรุณาจากศาสตราจารย์ ดร. จรัญ จันทลักขณา ที่ให้เกียรติมาเป็นประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ สัตวแพทย์หญิงฉวีวรรณ วิริยะภาค ผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัยที่ 1 และนายสำคัญ ธรรมรัต ปศุสัตว์จังหวัดปทุมธานี ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ขอขอบคุณเพื่อนข้าราชการสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดปทุมธานี ที่อนุเคราะห์อำนวยความสะดวกในการทำแบบสัมภาษณ์จนเป็นผลให้วิทยานิพนธ์สำเร็จสมบูรณ์

ผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนกำลังใจจากคุณพ่อทองเมียน คุณแม่เนย รุ่งสว่าง และครอบครัวของผู้วิจัยเองตลอดจนเพื่อนนักศึกษาซึ่งถือว่ามีค่ายิ่งต่อการนำไปสู่ความสำเร็จ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์นี้ จะยังประโยชน์ต่อการศึกษา และการส่งเสริมการเกษตรตลอดจนเกษตรกรทั้งมวล คุณค่าและความดีอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบแด่ บิดา มารดา ครูอาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

ไพรัตน์ รุ่งสว่าง

พฤษภาคม 2550

ชื่อวิทยานิพนธ์ รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคาร โค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี
ผู้วิจัย นายไพรัตน์ รุ่งสว่าง **ปริญญา** เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)
อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร.ภรณี ต่างวิวัฒน์ (2) รองศาสตราจารย์ ดร. พรทิพย์ อุดมสิน
ปีการศึกษา 2549

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ (2) รูปแบบการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ (3) สภาพการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์(4) ปัญหา / อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการธนาคาร โค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ปี 2548 อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 200 ราย สุ่มตัวอย่างจำนวน 134 ราย โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบตามวัตถุประสงค์และแบบชั้นภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์มีอายุ เฉลี่ย 46.22 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศชายจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 สมาชิกที่มีส่วนช่วยในการเลี้ยงโค เฉลี่ย 2.60 ราย เกือบทั้งหมดไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม แต่เป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรกับกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อาชีพหลัก คือ ทำสวน อาชีพเสริม คือ รับจ้าง มีพื้นที่ถือครองเป็นของตนเองเฉลี่ย 19.29 ไร่ ซึ่งรวมกลุ่มย่อยกลุ่มละ 5 คน ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐพร้อมเลือกตัวแทนเป็นผู้เลี้ยงหลักด้วยความสมัครใจ และประมาณสองในสาม เป็นผู้ช่วยเลี้ยงชั่วคราว และจัดหาอาหารหยาบมาให้เป็นครั้งคราว การจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูในแต่ละเดือน 4 คนที่ไม่ได้เป็นคนเลี้ยงหลักประมาณสองในสามจ่าย 300 บาทเท่ากัน เกือบทุกคนทราบว่ามีการแบ่งผลประโยชน์ และการรวมกลุ่ม 5 คนเหมาะสม สมาชิกทั้งหมดเห็นว่าคนเลี้ยงหลักดูแลตลอด การจัดเวร ผลตอบแทน ค่าใช้จ่ายเหมาะสมและเกือบทั้งหมดมีการจดบันทึก ต่างๆ แม่โคเป็นพันธุ์พื้นเมือง ส่วนการยืมแม่พันธุ์รายละ 1 ตัว เห็นว่าไม่เหมาะสม และผสมพันธุ์โดยจูงพ่อหรือแม่พันธุ์ไปผสม มีการคัดและตอนโคที่มีลักษณะไม่ดีออกจากฝูง แหล่งอาหารหยาบได้จากฟางข้าว และทุ่งหญ้าของสมาชิก มีการให้อาหารข้นเฉลี่ย 3 วัน/ครั้ง วิธีเลี้ยง คือ ปล่อยแทะเล็มและเกี่ยวหญ้า หาฟางข้าวให้กินบางเวลา มีคอกอยู่นอกบ้านพร้อมหลังคา ถ่ายพยาธิบ้างเป็นบางครั้ง ฉีดวัคซีนทุก ๆ 6 เดือน เมื่อโคป่วยให้สัตวแพทย์รักษาและมีความต้องการการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงโค

มีปัญหาที่สำคัญ คือ การได้รับแม่โคที่มีอายุน้อย ตัวเล็ก ให้ยืม 1 ราย/ 1 ตัว น้อยไปและจำนวนพ่อพันธุ์ไม่เพียงพอ สมาชิกมีความต้องการอาหารแร่ธาตุและเวชภัณฑ์ต่าง ๆ แม่โคควรเป็นลูกผสมและจำนวนแม่โค 5 ตัว/ 1 ราย

คำสำคัญ รูปแบบการจัดการเลี้ยงโค โครงการธนาคาร โค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

Thesis title : Management Model for Raising Cattle from Royal – Development project on Cattle and Buffalo Bank for Farmers by Livestock Raising Groups in Nongsua District, Pathum Thani Province

Researcher : Mr. Pairat Rungsawang **Degree** : Master of Agriculture (Agricultural Extension)

Thesis advisors : (1) Dr.Paranee Tangwiwat, Associate Professor,(2) Dr.Porntip Udomsin ,Associate Professor ; **Academic year** : 2006

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the following (1) the social - economic background of farmers (2) cattle raising management model of farmers (3) the situation cattle of farmers (4) problems /obstacles in cattle raising management of farmers and solutions to the problems.

The population in this study were 200 farmers who had joined the Cattle Bank for Farmers Following the Royal Initiation Project in 2005 in Nongsua District, Pathumthani Province. One hundred And thirty four samples were selected by stratified random sampling. The data were collected by using interviewing methodology, and analyzed by using statistical methodology in computer programs, these were frequency, percentage, maximum / minimum values, means, and standard deviation.

The research revealed that the average age of the farmers was 46.22 years old, most of them were male, and had educated only at primary level (Prathomsuksa 4-6).The members in families who participated in cattle raising management was 2.60 persons. Most of them did not have social position, they were only a member of agricultural society, that was a member of the Bank for Agriculture and Cooperatives, and a member of cattle raising management farmer groups. Their main occupation was farmer, and their subordinate occupation was employee. They have legally right to occupy land for agriculture, average 19.29 Rai. The farmers were grouped freely in a group of 5 as suggested by the government officials, and member would be selected freely to be the main, about two-thirds, were temporary raising who sometimes provided feed for feeding the animals. The farmers who were not the main raising would pay 300 Baht a month equally. All of them would have known the information of the profit dividends. Most of them agreed that the grouping of 5 was suitable. All of them agreed that the main raising would have to take care of the cattle all the time, All of them agreed that the taking turns of duty, the profit dividends, and the expenditure were suitable. Almost all of them kept records the cattle raising was in local cattle. They thought that the borrowing only one cattle raising stock was not suitable. The disqualified animals would be taken out. The feed for their animals were dried plants and the field of the members, and they would be fed sticky feed average every 3 days. For the way of cattle, they fed themselves freely, and eat dried plants which the cattle brought for them sometimes. Their stable with roof was outdoor. Their parasites would be got rid of sometimes, and vaccinated every 6 months. Whenever an the cattle stock was sick, a veterinarian would be called to give medical care and treatment to them. The members wanted to be trained on cattle.

The major cause of misunderstanding is cattle to borrow are young and small. They thought that the borrowing only one cattle and the cow not enough. The raising cattle wanted more medicine/medical equipment and cross cattle. They wanted to borrow 5 cattle for raising stock for each group

Keywords : Management Model for Raising Cattle, Royally - Initiated Cattle And Buffalo Bank, Animal Raising Group, Nongsua District, Pathumthani Province

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ

กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ

สารบัญตาราง ..... ฌ

สารบัญภาพ ..... ญ

บทที่ 1 บทนำ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 3

กรอบแนวคิดการวิจัย 4

ขอบเขตการวิจัย 5

นิยามศัพท์เฉพาะ 6

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 7

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 8

รูปแบบการจัดการและสภาพการเลี้ยงโค 8

โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ 15

กลุ่มและการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม 19

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 24

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย 31

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 31

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 32

การเก็บรวบรวมข้อมูล 34

การวิเคราะห์ข้อมูล 34

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 35

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ 35

ตอนที่ 2 รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ 40

ตอนที่ 3 สภาพการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ 48

ตอนที่ 4 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ 54

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 59

สรุปการวิจัย 59

อภิปรายผล 64

ข้อเสนอแนะ 69

บรรณานุกรม 71

ภาคผนวก 76

ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์) 77

ข แบบสัมภาษณ์ 79

ค แบบแสดงความจำนงขอรับความช่วยเหลือจากโครงการธนาคาร โค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ 89

ง ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคาร โค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ พ.ศ. 2547 92

จ สัญญายืมโค-กระบือ 104

ประวัติผู้วิจัย 111

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 4.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ 35
ตารางที่ 4.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ 38
ตารางที่ 4.3 วิธีการจัดตั้งกลุ่ม 41
ตารางที่ 4.4 รูปแบบการเลี้ยง 42
ตารางที่ 4.5 ความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับการเลี้ยงในลักษณะกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน 43
ตารางที่ 4.6 การบันทึกบัญชีควบคุม 45
ตารางที่ 4.7 ความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับการให้ยืมและจำนวนโค 47
ตารางที่ 4.8 พันธุ์และการผสมพันธุ์ 48
ตารางที่ 4.9 อาหาร การให้อาหาร 50
ตารางที่ 4.10 การจัดการและการสุขาภิบาล 52
ตารางที่ 4.11 ข้อมูลด้านการฝึกอบรม 53
ตารางที่ 4.12 ปัญหา / อุปสรรค 54
ตารางที่ 4.13 ข้อเสนอแนะของสมาชิก 57

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 แบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัย 5

บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรมปศุสัตว์ (http://www.dld.go.th/ inform/cattle_b.html) กล่าวถึง การดำเนินงานธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ในปัจจุบันมีนโยบายการดำเนินงานในลักษณะเกษตรพอเพียง ซึ่งเป็นระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่เดียวกันโดยที่กิจกรรมหลักแต่ละชนิดต้องสามารถเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่นาอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งมีความสมดุลของสภาพแวดล้อมและเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบกับเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกในปัจจุบัน หลังจากทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะมีวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ซึ่งถูกปล่อยทิ้งโดยเปล่าประโยชน์หรือนำไปใช้อย่างไม่คุ้มค่า การส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงโค-กระบือ จึงเป็นการนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากโค-กระบือสามารถใช้วัสดุเหลือใช้ดังกล่าวเป็นอาหารในการเจริญเติบโต เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร และมีรายจ่ายลดลงจากการนำมูลสัตว์ไปใช้เป็นปุ๋ยในไร่นา ช่วยคืนความสมบูรณ์สู่ธรรมชาติ ปัญหาของเกษตรกรไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน คือ การขาดแคลนโค-กระบือ เนื่องจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามีการใช้เทคโนโลยีชั้นสูงและทันสมัย ซึ่งส่วนใหญ่นำเข้ามาจากต่างประเทศ และได้ละเลยรูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิมโดยสิ้นเชิง เกษตรกรหันมาใช้เครื่องทุ่นแรงในการทำการเกษตร เลิกใช้แรงงานจากสัตว์ และได้ขายโค-กระบือที่เคยเลี้ยง เมื่อภาวะน้ำมันเชื้อเพลิงมีราคาแพงขึ้น ต้นทุนการผลิตสูง และสินค้าเกษตรมีราคาต่ำ เกษตรกรเริ่มมีฐานะยากจน มีหนี้สินมากไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เมื่อหันกลับมาใช้แรงงานจากสัตว์พบว่า โค - กระบือ มีราคาแพง เกษตรกรไม่สามารถหาซื้อได้ ดังนั้นการสนับสนุนโค-กระบือ ให้กับเกษตรกรจากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือเกษตรกรให้มีสัตว์ไว้ใช้แรงงาน และเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เป็นการช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้นตามแนวพระราชดำริ และมีการปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงสัตว์เข้าสู่กระบวนการเกษตรธรรมชาติหรือเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นกระแสเรียกร้อง และความตื่นตัวของผู้บริโภคที่ต้องการสินค้าปลอดสารพิษในปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังเป็นการสนับสนุนนโยบาย การพัฒนาโคเนื้อของรัฐบาลที่เน้นให้เกษตรกรรายย่อยเลี้ยงโค-กระบือ ร่วมกับการปลูกพืชในระบบเกษตรผสมผสาน เพื่อผลิตลูกโค-กระบือจำหน่าย

โดยการใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างพืชและสัตว์ อีกทั้งรัฐบาลยังได้เล็งเห็นความสำคัญของอาชีพการเลี้ยงโค-กระบือ เป็นอย่างมาก เนื่องจากโค-กระบือ เป็นสินค้าเกษตรที่ผู้เลี้ยงสามารถกำหนดราคาจำหน่ายเองได้

ทำเลที่ตั้งและสภาพทั่วไปทางสังคมของอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ปัจจุบันเป็นสังคมแบบเกษตรกึ่งเมือง หรือชนบทชานเมือง มีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นที่ดินในเขตปฏิรูปเพื่อเกษตรกรรม มีการแบ่งแปลงย่อยเพื่ออยู่อาศัย และทำกินของเกษตรกร บางส่วนเป็นพื้นที่ปล่อยทิ้งร้างของโครงการจัดสรรที่ดิน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปถูกยกร่องทำสวนและคลองซอยเพื่อการชลประทาน เดิมมีการทำสวนส้มเป็นอาชีพหลักที่สำคัญ สามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกร แต่ปัจจุบันหลังจากสวนส้มประสบปัญหาโรคระบาดผลส้มร่วงหล่นผลผลิตเสียหายโดยสิ้นเชิง สภาพดินเสื่อมโทรมทำให้ชาวสวนส้มมีรายได้ลดลง หนี้สินเพิ่มพูน กระทบต่อการดำรงชีวิตในครอบครัว จึงมีการรวมกลุ่มกันศึกษาปัญหาเพื่อค้นหาวิธีที่เหมาะสม และเลือกอาชีพทดแทน โดยการปลูกพืชผักอายุสั้น ประมง และการเลี้ยงสัตว์

ปี พ.ศ. 2548 สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดปทุมธานี ได้ดำเนินการส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงโคเนื้อแก่เกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภาวะราคาผลผลิตทางการเกษตร มีภาระหนี้สินที่เกิดจากความถดถอยของรายได้และภาวะทางเศรษฐกิจ และเกษตรกรที่มีความสนใจประสงค์จะเลี้ยงโคเนื้อเป็นอาชีพเสริม ผสมผสานกับการปลูกพืช และประมงในพื้นที่อำเภอหนองเสือ เบื้องต้นได้ให้การช่วยเหลือเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโดยให้ยืมโคเพศเมียพร้อมผสมพันธุ์จากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ โดยมีเงื่อนไขตามหลักเกณฑ์ของธนาคารโค-กระบือ และมีการพัฒนารูปแบบของการเลี้ยงตามความเหมาะสมกับศักยภาพของผู้เลี้ยง โดยมีการรวมกลุ่มเกษตรกร จำนวน 200 ราย และมีรูปแบบการเลี้ยงเพื่อการผลิตลูก โดยสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดปทุมธานีให้คำแนะนำสนับสนุนรูปแบบการเลี้ยงและการรวมกลุ่มดังนี้

แบ่งเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 5 ราย จำนวน 40 กลุ่ม รวม 200 ราย และรับมอบแม่โคพร้อมผสมพันธุ์รายละ 1 ตัว พร้อมทำสัญญายืมรายละ 1 ฉบับ รวม 5 ราย 5 ฉบับ ต่อ 1 กลุ่มกับโครงการธนาคารโค-กระบือ โดยจะมีผู้รับผิดชอบเลี้ยงโค จำนวน 5 ตัว 5 ราย และมี 1 รายที่ดูแลเป็นประจำ รับผิดชอบทั้งกลางวันและกลางคืนโดยมีคอกพักโคอยู่ที่บ้าน อีก 4 ราย สลับกันมาดูแลพร้อมทั้งออกค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูทั้งหมด เช่น ซื้อแร่ธาตุ อาหารข้นหรือซื้อหญ้าสด ผู้ดูแลประจำไม่ต้องออกค่าใช้จ่าย แต่จะมีรายได้เสริมพิเศษจากการจำหน่ายปุ๋ยคอก การจัดสรรผลประโยชน์หลังจาก 3 ปี มอบลูกโคตัวที่ 1 เมื่ออายุครบ 1 ปี หรือ 2 ปี ให้กับโครงการธนาคารโค-กระบือ รายละ 1 ตัว รวม 5 ตัวต่อ 1 กลุ่ม และลูกตัวต่อมาทุกตัว โครงการธนาคารโค-กระบือ มอบให้เป็นของเกษตรกรคู่สัญญา และเมื่อครบ 5 ปี ทางโครงการธนาคารโค-กระบือ มอบแม่โคให้เป็นของ

เกษตรกรผู้ทำสัญญา ทางกลุ่มจึงจะดำเนินการตามอิสระและมาคิดผลประโยชน์ภายหลังแบ่ง 20/80 % (คนเลี้ยงประจำรับ 20% ผู้เป็นเจ้าของแม่โคแต่ละตัวรับ 80%) ในการจำหน่ายผลผลิตแต่ละครั้ง ในการดำเนินงานที่ผ่านมาเห็นว่าไม่มีการขัดแย้งในกลุ่ม ผู้วิจัยในฐานะเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ ซึ่งสนใจศึกษารูปแบบการจัดการเลี้ยงโคของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ซึ่งอาจมีตัวแปรอิสระ ได้แก่ สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ประกอบด้วยอายุ เพศ การศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การดำรงตำแหน่งทางสังคม อาชีพ รายได้ และขนาดพื้นที่ถือครอง อาจมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการจัดการเลี้ยงโคของกลุ่มเกษตรกรตามแบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัยดัง ภาพที่ 1.1

ดังนั้น จึงเห็นว่าการศึกษา "รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค – กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ" จะช่วยให้ได้ข้อมูลไปปรับปรุงรูปแบบและสภาพการเลี้ยงโค ในการพัฒนาอาชีพตลอดจนทราบปัญหา / อุปสรรคและเป็นการเพิ่มจำนวนประชากรโครวมทั้งสมาชิกมีรายได้เสริมจากการจำหน่ายปุ๋ยคอก ในพื้นที่อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค- กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค- กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

2.3 เพื่อศึกษาสภาพการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค- กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

2.4 เพื่อศึกษาปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค- กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการค้นคว้าเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำมากำหนดตัวแปรในการศึกษาเกี่ยวกับ รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้ดังนี้

3.1 สภาพพื้นฐานทางสังคม ของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และการดำรงตำแหน่งทางสังคม

3.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ อาชีพ รายได้ และขนาดพื้นที่ถือครอง

3.3 รูปแบบการจัดการเลี้ยงโค ของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ วิธีการจัดตั้งกลุ่ม การกำหนดรูปแบบการเลี้ยง ข้อตกลงภายในกลุ่ม การจัดสรรผลประโยชน์ บัญชีควบคุม การให้ยืม และจำนวนโค

3.4 สภาพการเลี้ยงโค ของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ พันธุ์และการผสมพันธุ์ อาหารและการให้อาหาร คอกและโรงเรือน การปฏิบัติการเลี้ยงดู การสุขาภิบาลและการป้องกันโรค

3.5 ปัญหา / อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเลี้ยงโค ของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ด้านการดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม ด้านการกำหนดรูปแบบการเลี้ยง ด้านข้อตกลงภายในกลุ่ม ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ ด้านบัญชีควบคุม ด้านการให้ยืม และด้านจำนวนโค

ตัวแปรอิสระต่างๆ เหล่านี้อาจจะมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการจัดการเลี้ยงโคของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นตัวแปรตาม ตามแบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1.1

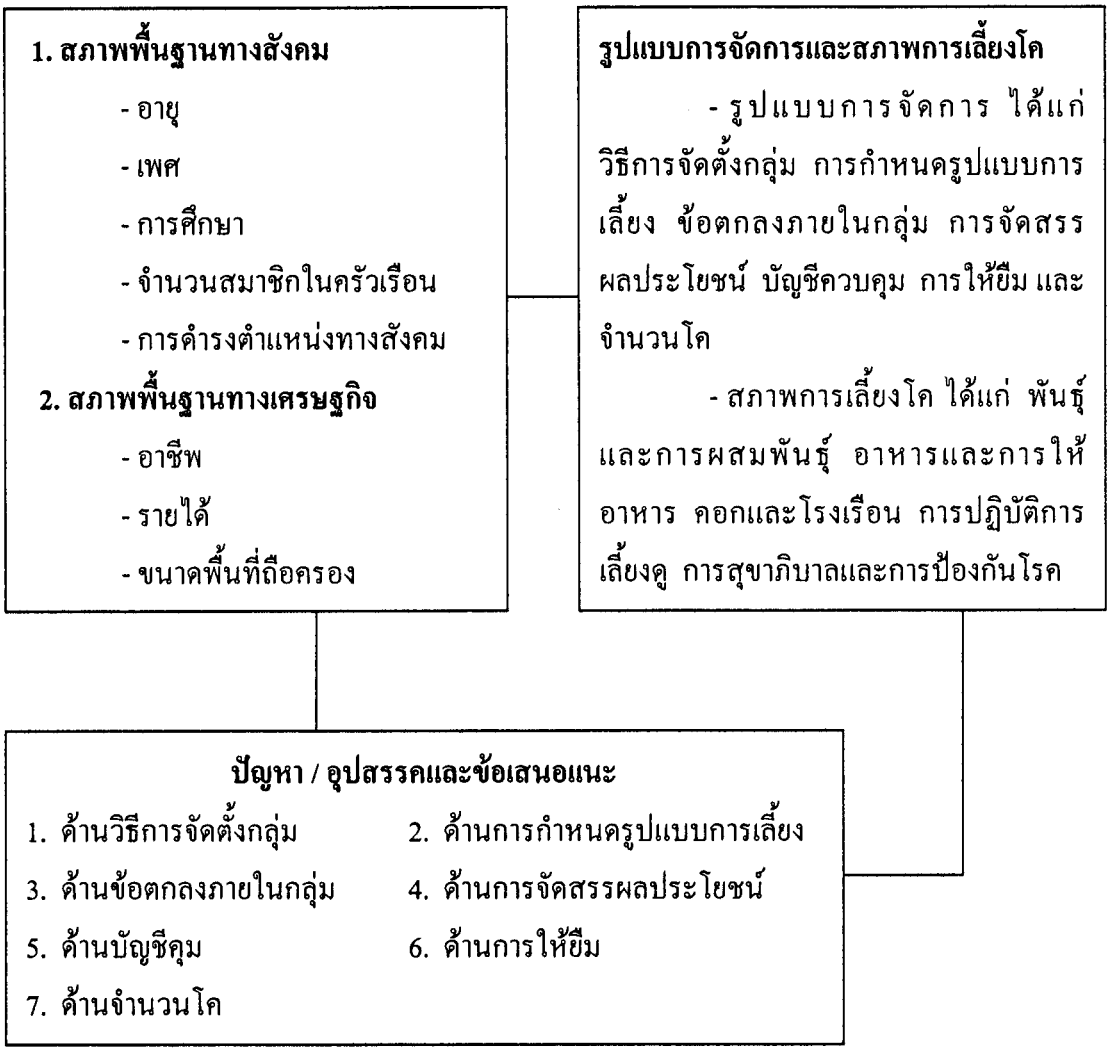

ภาพที่ 1.1 รูปแบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะเกษตรกรผู้เลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค - กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ปี 2548 ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ในพื้นที่อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จำนวนเกษตรกร รวมทั้งสิ้น 200 ราย

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 นิยามศัพท์เชิงทฤษฎี

5.1.1 กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ หมายถึง กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโค จากโครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ปี 2548 ในพื้นที่อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

5.1.2 อายุ หมายถึง อายุของเกษตรกรนับถึงเดือนเก็บข้อมูลในปีที่ทำการวิจัย (มกราคม 2550)

5.1.3 ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของเกษตรกร

5.1.4 ระดับประถมศึกษา หมายถึง ชั้นประถมศึกษา อาจเป็น ป.4 , ป.6 หรือ ป.7 ก็ได้ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษามาแล้วหลายครั้ง

5.1.5 โคเนื้อ หมายถึง โคที่เลี้ยงเพื่อผลิตลูกจำหน่ายให้เกษตรกรรายอื่นไปใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์หรือนำไปเลี้ยงเพื่อขุนขายเป็นเนื้อเพื่อบริโภค

5.1.6 ธคก. หมายถึง โครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อการเกษตรกรตามพระราชดำริ (ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ 2547)

5.1.7 ธนาคารโค – กระบือ หมายถึง การรวบรวมโคและกระบือ โดยมีบัญชีควบคุม ดูแลรักษา แจกจ่ายให้ยืม เพื่อใช้ประโยชน์ในการเกษตร และเพิ่มปริมาณโคและกระบือ

5.1.8 รูปแบบ หมายถึง การจัดการ การรวมกลุ่ม วิธีการเลี้ยง ข้อตกลง การจัดสรรผลประโยชน์ การควบคุม การให้ยืม และจำนวนโค

5.1.9 การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร หมายถึง การที่เกษตรกรเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีพการเกษตรอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยสมัครใจเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพการเกษตร

5.1.10 แรงงานในการเลี้ยงโค หมายถึง จำนวนแรงงานในครอบครัวเกษตรกร รวมทั้งแรงงานจ้างที่ใช้ในการเลี้ยงโค หน่วยนับเป็นคน (ทำงาน 8 ชั่วโมง/วัน)

5.1.11 ขนาดพื้นที่ถือครองในการเลี้ยงโค หมายถึง จำนวนพื้นที่ของเกษตรกรที่ใช้ในการเลี้ยงโค รวมทั้งที่เป็นพื้นที่ของตนเองและเป็นพื้นที่เช่า

5.1.12 ประสบการณ์ในการเลี้ยงโค หมายถึง จำนวนปีที่เกษตรกรเลี้ยงโค เป็นอาชีพจนถึงปีที่ทำการวิจัย (2550)

5.1.13 จำนวนโคของเกษตรกร หมายถึง จำนวนโคที่เกษตรกรเลี้ยงในปีที่ทำการวิจัย

5.2 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

5.2.1 ระดับปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงโค หมายถึง ระดับปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงโคเกี่ยวกับ รูปแบบการจัดการและสภาพการเลี้ยง ซึ่งมีเกณฑ์ประเมินเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 1.00 ถึง 1.80 ความหมาย น้อย
ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 1.81 ถึง 2.60 ความหมาย ค่อนข้างน้อย
ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 2.61 ถึง 3.40 ความหมาย ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.41 ถึง 4.20 ความหมาย ค่อนข้างมาก
ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 4.21 ถึง 5.00 ความหมาย มาก

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 สามารถนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการเลี้ยงโค จากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริและโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อตามแผนยุทธศาสตร์จังหวัดปทุมธานี

6.2 ช่วยให้ได้แนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีอาชีพเป็นของตนเองโดยไม่ต้องลงทุนหางบประมาณในการจัดซื้อปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์โคและมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายปุ๋ยคอก

บทที่ 2
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี" ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. รูปแบบการจัดการและสภาพการเลี้ยงโค
2. โครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ
3. กลุ่มและการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. รูปแบบการจัดการและสภาพการเลี้ยงโค

1.1 รูปแบบการจัดการเลี้ยงโค

การผลิตโคในประเทศไทยยังไม่ค่อยมีกฎเกณฑ์ เพราะยังไม่เคยมีการผลิตโคเนื้อในชั้นอุตสาหกรรม โคที่ใช้บริโภคทั้งภายในประเทศและส่งจำหน่ายยังต่างประเทศเป็นเพียงผลพลอยได้จากการเลี้ยงโคใช้งาน แม้จะมีโคที่ฆ่าเพื่อใช้เนื้อบริโภคเป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่ได้มีการเลี้ยงเพื่อผลิตเนื้อโคเฉพาะ ถึงแม้จะมีการผลิตโคเนื้อขึ้น โดยเฉพาะในอนาคตก็จะไม่สามารถทำตามระบบหรือวิชาการตามแบบอย่างที่ใช้กันในประเทศที่มีการผลิตโคเนื้ออย่างเป็นอุตสาหกรรมสำคัญได้ เพราะสภาพแวดล้อมและความสะดวกต่างๆไม่เหมือนกัน ประเทศไทยมีพื้นที่เป็นทุ่งหญ้าธรรมชาติไม่มากนัก เพราะอยู่ในเขตร้อนและชุ่มชื้น พื้นที่ส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ดีเหมาะในการเพาะปลูกพืชผลที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจยิ่งกว่านำมาใช้เป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ ต่างกับในต่างประเทศที่การเลี้ยงโคจะทำเป็นระบบธุรกิจ มีการลงทุนสูงและมีแผนงานที่แน่นอน มีการแบ่งผู้เลี้ยงโคออกเป็น 2 ประเภท ตามความเหมาะสม คือ ผู้ผลิตลูก และผู้เลี้ยงขุน

แม้ว่ารูปแบบการเลี้ยงโคเนื้อในประเทศไทยยังไม่จริงจัง เหมือนกับต่างประเทศดังกล่าวมาแล้ว แต่ปัจจุบันนี้เนื้อโคในประเทศไทยจะมีแนวโน้มขาดแคลนและราคาได้พุ่งตัวสูงขึ้น ดังนั้นรูปแบบการเลี้ยงโคจึงได้หันมาเข้าระบบธุรกิจ คือ มีการวางแผนผลิตลูกโคและการขุนโคกันบ้างแล้ว แต่รูปแบบธุรกิจอาจไม่เหมือนกับของต่างประเทศเพราะสภาพสิ่งแวดล้อมต่างกัน

ประสาน บำรุง (2546 : 31 - 32) จากชมรมผู้เลี้ยงโคเนื้อแห่งประเทศไทย ได้กล่าวถึง รูปแบบการผลิตโคเนื้ออาจแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1) การเลี้ยงเพื่อผลิตโคพันธุ์ หรือเลี้ยงแม่โค จุดหมายของกิจการนี้ คือ ผลิตโคพันธุ์เนื้อสำหรับใช้เป็นพันธุ์จำหน่ายให้แก่ผู้เลี้ยงเพื่อผลิตโคเนื้ออีกต่อหนึ่ง ซึ่งจะต้องดำเนินการโดยใช้ความรู้และทุนรอนพอสมควร ลงทุนหนักเฉพาะครั้งแรกครั้งเดียวจะมีรายได้จากการจำหน่ายโคพันธุ์ในราคาที่สูงกว่าการจำหน่ายโคเนื้อธรรมดา การเลี้ยงแม่โคอาจได้กำไรน้อยกว่าและช้า แต่แน่นอนและมั่นคงไม่เสี่ยงเรื่องการตลาด คือ ต้องการขายลูกเมื่อไรก็ขายได้ถ้ายังไม่พอใจราคาก็เลี้ยงต่อไปได้ ราคาสูงขึ้นได้เรื่อยๆ กิจการประเภทนี้ต้องอยู่ในทำเลที่ดี สามารถติดต่อกับบุคคลอื่นๆ ได้สะดวก มีธรรมชาติที่จะปลูกทำแปลงหญ้าได้เพราะโคต้องได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี

2) การเลี้ยงเพื่อผลิตโคเนื้อ ในสภาพปัจจุบันกิจการนี้จะทำกันอยู่แล้วในหมู่ผู้เลี้ยงโคพื้นเมือง คือ มีแม่โคจำนวนหนึ่งและมีพ่อโคคุมฝูง ลูกโคที่เกิดขึ้นในฝูงจะเลี้ยงดูจนโต และถ้าเป็นโคตัวผู้ก็จะจำหน่ายเป็นโคสำหรับใช้งาน ส่วนโคตัวเมียมักเลี้ยงไว้เป็นแม่โคสำหรับขยายพันธุ์ต่อไป การเลี้ยงโคประเภทนี้มักจะต้องพยายามทำให้ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงต่ำที่สุด ดังนี้ การให้อาหารข้นแก่โคจึงไม่สามารถทำได้ตลอดเวลา การเลี้ยงจะต้องอาศัยธรรมชาติมากที่สุด การปรับปรุงทุ่งหญ้าโดยการลงทุนอาจไม่ทำให้กิจการมีกำไร โดยทั่วไปมักจะใช้ที่ดินที่ใช้ในการ เกษตรทางอื่นไม่ได้แล้ว และอยู่ในบริเวณห่างไกลชุมชนเพราะต้องการพื้นที่มาก กิจการชนิดนี้เป็นการเลี้ยงโคผอม (Feeder Cattle) สำหรับจำหน่ายเพื่อทำการขุนให้อ้วน และมีคุณภาพดีก่อนส่งโรงฆ่าสัตว์เพื่อจำหน่าย ฉะนั้นราคาจำหน่ายโคจึงไม่สูงมากนัก

3) การเลี้ยงโคขุน กิจการนี้สืบเนื่องมาจากการผลิต โคผอมที่ผลิตจากแหล่งผสมพันธุ์จะไม่อยู่ในสภาพที่พร้อมจะส่งตลาดเพราะยังไม่มีคุณภาพดีพอเนื่องจากไม่ได้รับอาหารที่สมบูรณ์เพียงพอ จึงควรได้รับการขุนให้ร่างกายสะสมไขมันได้พอสมควรในการเลี้ยงขุนจะต้องให้โคเพิ่มน้ำหนักเต็มอัตราในเวลาสั้น จึงจำเป็นจะต้องให้อาหารข้นเป็นส่วนใหญ่ สถานที่เลี้ยงจะต้องอยู่ใกล้แหล่งอาหาร แหล่งรับซื้อ การเลี้ยงมักจำกัดที่และใช้วิธีขุนในคอก (Dry lot) โดยนำอาหารมาให้โคกินในคอก กำไรที่จะได้จากการเลี้ยงขุนมาจากการเพิ่มน้ำหนักของเนื้อ และจากราคาของเนื้อที่มีคุณภาพดีขึ้นจากการขุน อุปสรรคก็คือ เสี่ยงในเรื่องการตลาด คือ ถ้าขุนถึงกำหนดแล้วแต่ยังส่งขายไม่ได้อาจต้องขาดทุน

การผลิตโคเนื้อทั้ง 3 ระบบมักจะแยกกันทำตามแต่สภาพที่เหมาะสม กิจการบางอย่างก็อาจทำร่วมกันได้ เช่น การเลี้ยงผสมพันธุ์และเลี้ยงขุน ถ้าสามารถที่จะผลิตอาหารเองได้ในพื้นที่หรือหาอาหารได้ในราคาต่ำส่วนทางด้านการจัดการเลี้ยงดูโคนั้น ประสาน บำรุง (2546 : 61-63) จากชมรมผู้เลี้ยงโคเนื้อแห่งประเทศไทย ได้ให้ข้อเสนอว่า การเริ่มต้นเลี้ยงโคเนื้อในกิจการที่เพิ่ง

เริ่มต้นขนาดเล็ก อาจเริ่มด้วยฝูงโค จำนวน 20 - 40 ตัว เรียกว่า ฝูงโคผสมพันธุ์ประกอบด้วยโคตัวผู้และตัวเมียจำนวนหนึ่ง หากมีการซื้อโคตัวใหม่หรือฝูงใหม่เข้าฟาร์มจะต้องแยกเลี้ยงไว้ ต่างหากก่อนสัก 2 - 3 สัปดาห์ โคที่มีขนาดใกล้เคียงกันควรเลี้ยงไว้ด้วยกัน โคฝูงผสมพันธุ์และโคฝูงที่ประสงค์เลี้ยงส่งตลาดควรแยกให้ห่างจากกัน เลือกโคที่ลักษณะดี โตเร็ว และมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงอยู่รวมฝูงเดียวกันไม่ให้คัดโคที่เลวมาปะปน การทำเช่นนี้จะทำให้ได้ลูกโคที่ดีขึ้นไปทุกช่วงของการให้ลูก

ถ้าเป็นโคพันธุ์ที่ต้องการให้เติบโตดีเป็นพิเศษ การเลี้ยงดูควรปฏิบัติ ดังนี้

1) ปล่อยโคออกจากคอกในตอนเช้า โคจะแทะเล็มหญ้าอยู่ในแปลง ซึ่งกั้นแปลงย่อยด้วยรั้วไฟฟ้า ถ้าเป็นลูกโคเล็กก็ปล่อยให้กินในแปลงที่ดีที่สุด พยายามย้ายแปลงหญ้าให้ลูกโคได้กินหญ้าอ่อนอยู่เสมอ จนกระทั่งเวลาประมาณ 10.30 น. ซึ่งแดดเริ่มร้อนและโคเริ่มนอนเพราะกินหญ้าเต็มกระเพาะแล้ว จึงเปิดประตูแปลงหญ้าให้โคกลับคอก

2) โคจะดื่มน้ำที่เตรียมไว้ในคอกพัก จากนั้นโคก็จะพักและเคี้ยวเอื้องในคอกจนกระทั่งเวลา 13.30 น. ก็ปล่อยโคลงแปลงหญ้าอีกครั้งหนึ่ง

3) ตอนเย็น 18.00 น. หรือค่ำ ก็ต้อนโคกลับคอก โคจะดื่มน้ำและพักอยู่ในคอกจนกระทั่งรุ่งเช้า ระหว่างนั้นพวกลูกโคเล็ก ๆ อาจให้กินอาหารข้นที่มีโปรตีน 15 % จำนวน 1 % ของน้ำหนักลูกโคหรือประมาณวันละ 1 - 2 กิโลกรัม อาหารข้นอาจประกอบด้วย รำ 2 ส่วน ปลายข้าว 2 ส่วน กากถั่ว 1 ส่วน นอกจากนั้นมีอาหารแร่ธาตุตั้งไว้ให้กินได้ตามต้องการ

4) ให้โคแทะเล็มแปลงหญ้าแปลงละ 2 วัน หมุนเวียนไปเรื่อย ๆ เป็นเวลา 24 วัน จึงเวียนกลับมาแปลงเดิม ทำการหว่านปุ๋ยยูเรียให้แก่แปลงหญ้าในอัตรา 20 กิโลกรัมต่อไร่ รดน้ำตามให้ทั่วถึง โคที่ป่วย ท้องแก่หรือโคลูกอ่อน ก็เกี่ยวหญ้าในแปลงซึ่งอยู่ใกล้คอกให้กิน หากเป็นแม่โคคลอดลูกใหม่จะต้องได้รับอาหารข้นเสริมให้กินตัวละ 2 กิโลกรัมต่อวัน ทั้งนี้เพราะแม่โคกินหญ้าได้น้อยและเบื่ออาหารจะซูบผอม หากไม่เสริมอาหารข้นแม่โคร่างกายจะไม่กลับฟื้นสมบูรณ์ให้เป็นสัดได้อีก

5) ทำความสะอาดคอกพักโค 2 - 3 วันต่อครั้ง โดยการขนมูลโคออก หรือในกรณีที่พื้นคอกสูงกว่าบ่อพักก็สามารถใช้วิธีฉีดน้ำล้างมูลโคให้ไหลลงบ่อพักได้เลย

6) โครุ่นที่ปล่อยหากินในแปลงหญ้าล้วน ๆ จะเพิ่มน้ำหนักตัวได้ประมาณวันละ 0.3 ถึง 0.5 กิโลกรัม ถ้าได้รับอาหารข้นเพิ่มอีกด้วยจะเพิ่มน้ำหนักได้ถึง 0.5 - 0.7 กิโลกรัม โครุ่นจะได้รับการเลี้ยงดูไปจนอายุ 18 ถึง 24 เดือน ก็จะได้ขนาดที่จะรับการผสมพันธุ์ได้

พันดา เลิศปัญญา (จาก http://gotoknow.org/blog/pundalert/56628) ได้กล่าวว่า รูปแบบการเลี้ยงโคที่เกษตรกรเลี้ยงจะมีอยู่ 3 แบบ คือ

1) เลี้ยงแบบปล่อยทุ่งหญ้าธรรมชาติโดยคนเลี้ยงจะต้อนโคไปหากินตามทุ่งหญ้าสาธารณะ ทุ่งนา การเอาใจใส่ดูแลน้อย เลี้ยงแบบต้นทุนต่ำ ไม่มีการคัดพันธุ์ ไม่มีการแบ่งฝูง ไม่มีการให้อาหารเสริม คอกสัตว์จะอยู่ใต้ถุนบ้าน หรือสร้างเพิงแบบง่าย ๆ และโคอยู่กันอย่างแออัด โคที่เลี้ยงจะเป็นโคพื้นเมือง เนื่องจากทนต่อสภาพแวดล้อม ทนโรค ทนแมลง ให้ลูกดกแต่ขายได้ราคาต่ำเนื่องจากตัวเล็กผอม

2) การเลี้ยงแบบปล่อยทุ่งมีรั้วกั้น มีการคัดพันธุ์และเลือกซื้อพันธุ์ที่ดีมาผสมและมาเลี้ยงแต่เริ่มต้น มีการเลี้ยงเป็นระบบ มีแปลงปลูกหญ้าและให้อาหารเสริม

3) การเลี้ยงเป็นการค้า เป็นการเลี้ยงเป็นระบบที่ชัดเจน มีการทำแปลงหญ้าย่อย ๆ หลายแปลง ปลูกหญ้าหลากหลายพันธุ์ตามความเหมาะสมของพื้นที่เพื่อให้มีอาหารสำรองไว้เลี้ยงโคได้ตลอดทั้งปี มีคอกโรงเรือนถูกสุขลักษณะ มีการคัดเลือกพันธุ์ ส่วนใหญ่คนที่เลี้ยงจะเป็นนายทุน

บุญมี โสภัง (จาก http://www.vijai.org/research/project_content.asp) จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กล่าวถึง การศึกษารูปแบบการเลี้ยงโค - กระบือ ที่เหมาะสมกับพื้นที่ป่าทาม ตำบลดอนแรด อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรที่ขาดพื้นที่ทำเลในการเลี้ยงโค - กระบือ เนื่องมาจากการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตร พื้นที่ถูกน้ำท่วม และการสร้างเขื่อนราศีไศลเป็นเหตุให้แหล่งอาหารในการเลี้ยงโค - กระบือ ถูกทำลายสูญหายไปสิ้น ทางชุมชนได้มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้ง "กลุ่มผู้เลี้ยงโค - กระบือ ตำบลดอนแรด" ซึ่งได้กำหนดแผนงานระเบียบ และโครงการที่กลุ่มจะต้องดำเนินต่อไป เช่น พันธุ์สัตว์ อาหาร การสุขาภิบาล การรักษาโรค นอกจากนั้นกลุ่มได้เข้าไปดำเนินการบริหารดูแลสวนสมุนไพรและแปลงหญ้าให้กับผู้เลี้ยงโค - กระบือ กิโลกรัมละ 1 บาท โดยนำรายได้จากการขายหญ้ามาบำรุงรักษาแปลงหญ้าและเอาไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของกลุ่มในส่วนของ อบต. เห็นชุมชนมีความตื่นตัวและสนใจในเรื่องการเลี้ยงโค- กระบือ ที่เกิดผลจากโครงการวิจัยจึงได้จัดงบประมาณ จำนวน 90,000 บาท เพื่อเป็นการส่งเสริมการเลี้ยงโค- กระบือ ของชุมชนดอนแรด โดยนำไปจัดซื้อเมล็ดพันธุ์หญ้าและนำมาแจกให้กับชาวบ้าน ต่อไป

1.2 สภาพการเลี้ยงโคเนื้อ

ยอดชาย ทองไทยนันท์ (2536 : 10-11) กล่าวว่า สภาพการเลี้ยงโคของประเทศไทยในอดีต เป็นการเลี้ยงเพื่อเป็นส่วนเสริมจากการปลูกพืชโดยเกษตรกรเลี้ยงไว้ใช้งาน ในการทำไร่นา และการขนส่ง แต่การเลี้ยงโคก็เป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจในชนบท เพราะเป็นแหล่งรายได้เงินสดที่สำคัญของเกษตรกรและเป็นเงินทุนสำรองกรณีที่ผลิตพืชไม่ได้ผล โคที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นโคพื้นเมืองไทย ซึ่งเป็นโคที่มีขนาดเล็ก ตัวผู้หนักประมาณ 375 กิโลกรัม ตัวเมียหนักประมาณ 250 กิโลกรัม แหล่งเลี้ยงโคที่สำคัญส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การเลี้ยงของเกษตรกรในหมู่บ้านมักเลี้ยงรวมกันหลาย ๆ เจ้าของ โดยต้อนไปเลี้ยงไว้ในบริเวณเดียวกัน แต่มีเจ้าของซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ เด็กและคนชราติดตามไปคอยดูแล เกษตรกรไม่มีการทำแปลงหญ้าส่วนตัว เพราะยังมีที่รกร้างว่างเปล่าอยู่อีกมาก ในฤดูฝนจะผูกเลี้ยงอยู่กับบ้าน หรือถูกต้อนไปเลี้ยงในพื้นที่ที่ไม่มีการเพาะปลูก เช่น บริเวณชายป่าหรือพื้นที่ซึ่งขาดความอุดมสมบูรณ์ที่เพาะปลูกไม่ได้

การเลี้ยงโคของเกษตรกรให้ผลผลิตต่ำอัตราการหย่านมลูกโคมีประมาณ ร้อยละ 45 เท่านั้น สาเหตุส่วนใหญ่เนื่องจากขาดแคลนอาหารสัตว์ในฤดูแล้ง และบางส่วนเกิดจากการขาดการดูแลเอาใจใส่ และการป้องกันโรค นอกจากนั้นปรากฏว่าโคยังมีขนาดเล็กลง เนื่องจากเกษตรกรได้คัดเลือกโคเพศผู้ที่มีขนาดใหญ่ และมีรูปร่างสวยงามไว้ใช้งาน โคเพศผู้เหล่านี้จะถูกตอนตั้งแต่อายุสองปีครึ่งถึงสามปี ดังนั้นเกษตรกรจึงขาดพ่อพันธุ์ดีสำหรับใช้ผสมพันธุ์ นอกจากนี้การผสมพันธุ์ระหว่างสัตว์ที่เป็นวงศ์ญาติกัน เช่น การผสมระหว่างพ่อกับลูก แม่กับลูก และพี่กับน้อง ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โคมีขนาดเล็กลง

โรคระบาดสัตว์เป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่การเลี้ยงโคเป็นอย่างมากในอดีต เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงในปี พ.ศ. 2488 ได้เกิดโรคระบาดที่ร้ายแรงที่สุดโรคหนึ่ง คือ โรครินเดอร์เปสต์ ทำให้โค กระบือ แพะ แกะ สุกร ตายเป็นจำนวนมาก สาเหตุเนื่องจากกองทัพญี่ปุ่นถอนกำลังจากประเทศพม่าเข้ามายังประเทศไทย โดยใช้โคเทียมเกวียนลำเลียงยุทธสัมภาระ และได้เกิดโรคขึ้นระหว่างทาง ในปีนั้นได้มีโค กระบือ ล้มตายทั่วประเทศ 20,526 ตัว และในปีถัดมา คือ ปี พ.ศ. 2489 มีโค กระบือตายอีกประมาณ 84,000 ตัว รัฐบาลจึงให้กรมปศุสัตว์เร่งดำเนินการกำจัดโรคนี้ในปี พ.ศ. 2489 จนโรคสงบลงในปี พ.ศ. 2502 โรครินเดอร์เปสต์ ซึ่งเคยทำลายชีวิตสัตว์อย่างมากมายไม่สามารถกลับมาระบาดอีกจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นกรมปศุสัตว์ยังสามารถควบคุมโรคระบาดสัตว์ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ โรคเฮโมรายิกเซพติซีเมีย โรคแอนแทรกซ์ และโรคปากและเท้าเปื่อย ไม่ให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงได้อีกต่อไป ส่วนปรารถนา พฤกษะศรี และผกาพรรณ บุญยเวชชีวิน (2539 : 8 - 11) ได้กล่าวถึงโคเนื้อที่เลี้ยงกันทั่วไปมีอยู่ 2 ตระกูล คือ โคตระกูลเมืองร้อนและโคตระกูลเมืองหนาว ลักษณะแตกต่างเห็นได้ชัด คือ โคเมืองร้อนมีตระโหนกใหญ่ โคเมืองหนาวไม่มี โคพื้นเมืองไทยจัดอยู่ในโคตระกูลเมืองร้อน ซึ่งเลี้ยงง่าย ใช้งานได้ดี ทนต่อสภาพอากาศร้อน ทนโรคได้ดี ลำตัวค่อนข้างเล็กและโตช้า และสุพจน์ ศรีนิเวศน์ (2535 : 1) ให้ความเห็นว่า การคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์โคไว้ใช้ทำพันธุ์เป็นความสำคัญอย่างหนึ่ง สำหรับผู้ที่จะผลิตลูกการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์ที่มีลักษณะดีจะช่วยให้การปรับปรุงลักษณะทางพันธุกรรมในสัตว์ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีมากมายหลายวิธีในการคัดเลือก ส่วนใหญ่จะดูจากบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถของพ่อโค แม่โคตัวนั้นๆ เช่น ลักษณะโครงสร้าง ลักษณะทางเพศ ความเชื่อต่าง ๆ

ส่วนธำรงศักดิ์ พลบำรุง (2531 : 5) ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับ การคัดเลือกโคเนื้อว่า ลักษณะของโคเนื้อที่ดีควรมีรูปร่างทรงหนา ตัวกว้างลึก มีกล้ามเนื้อมาก หลังกว้างยาว ขาใหญ่ โตเร็ว มีการเปลี่ยนอาหารเป็นเนื้อดี ทนโรคแมลง และดินฟ้าอากาศของประเทศไทย รวมทั้งยอดชาย ทองไทยนันท์ และคณะ (2538 : 27 - 29) ได้กล่าวถึง วิธีการผสมพันธุ์โค มีอยู่ 3 วิธี คือ

1) การปล่อยพ่อโคคุมฝูงมีข้อดี คือ ผู้เลี้ยงไม่ต้องสังเกตการเป็นสัดของแม่โค พ่อโคจะทราบและผสมกับแม่โคเอง แต่มีข้อเสีย คือ ถ้ามีแม่โคเป็นสัด พ่อโคจะไม่ค่อยกินหญ้าทำให้พ่อโคมีร่างกายทรุดโทรม

2) การจูงเข้าผสมวิธีนี้จะแยกพ่อโคเลี้ยงไว้ต่างหาก สามารถดูแลสุขภาพพ่อโคให้แข็งแรงสมบูรณ์ได้ดีสามารถผสมกับแม่โคได้มากขึ้นกว่าปล่อยคุมฝูง แต่มีข้อเสีย คือ ผู้เลี้ยงต้องสังเกตการเป็นสัดของแม่โค

3) การผสมเทียม คือ การนำน้ำเชื้อพ่อโคไปผสมให้กับแม่โคที่เป็นสัดการผสมเทียมมีข้อดี คือ ไม่ต้องเลี้ยงดูพ่อโคแต่มีข้อเสีย คือ ต้องสังเกตการเป็นสัดแม่โคและต้องรีบแจ้งเจ้าหน้าที่ผสมเทียมให้ทันเวลา ด้านสว่าง อังกุโร และผดุง สุเตชะ (2535 : 30 - 33) ได้แนะนำเกี่ยวกับการจัดโรงเรือนและอุปกรณ์การเลี้ยงโคเนื้อว่า โรงเรือนควรจะสร้างให้ความยาวของโรงเรือนอยู่ในแนวทิศตะวันออก - ทิศตะวันตก เพื่อหลบแดดร้อนในตอนบ่าย พื้นควรสูงน้ำท่วมไม่ถึง นอกจากนี้ควรมีหลังคาหลบแดดหลบฝนได้ และธำรงศักดิ์ พลบำรุง(2531 : 24 - 27) กล่าวถึงการให้อาหารโคเนื้อว่า ปกติเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อจะปล่อยให้โคกินอาหารอย่างเต็มที่ โดยปล่อยให้โคแทะเล็มหญ้าสดตลอดวัน แล้วเสริมหญ้าสดให้กินเต็มที่ตลอดเวลาที่ขังอยู่ในคอก ซึ่งโคจะกินอาหารได้เต็มที่ ด้านประสาน บำรุง (2546 : 10 - 11) จากชมรมผู้เลี้ยงโคเนื้อแห่งประเทศไทย "การเลี้ยงโคเนื้อ" กล่าวถึง สภาพการเลี้ยงโคในเมืองไทยว่า การที่เมืองไทยเรายังมีเนื้อโคไว้บริโภคอย่างไม่ขาดแคลนเท่าใดนัก เป็นเพราะว่าโคทุกวันนี้ส่วนใหญ่เป็นโคที่มีการลักลอบนำเข้ามาตามชายแดนไทย – พม่า นับตั้งแต่แถวแม่สอด ตาก อุทัยธานี เรื่อยมาจนถึงกาญจนบุรี และประจวบคีรีขันธ์ การลักลอบนำเข้ามานี้ทำติดต่อกันมาช้านานแล้ว อาชีพการเลี้ยงโคเนื้อจึงเป็นอาชีพที่น่าสนใจมากทีเดียว เพราะเราเองก็สามารถเลี้ยงโคได้ทุกหนทุกแห่งในประเทศ นอกจากนี้เกษตรกรไม่ว่าขนาดเล็กหรือใหญ่ต่างก็สามารถเลี้ยงโคได้ทั้งนั้น ซึ่งอาจเริ่มเลี้ยงตั้งแต่ 1 - 2 ตัว แล้วค่อยขยายไปทีละเล็กทีละน้อยหรือหากเป็นรายใหญ่ มีทุนรอนมากก็สามารถเลี้ยงเป็นสิบหรือเป็นร้อยตัวก็ย่อมได้ ทางด้านตลาดก็นับว่าไม่มีปัญหา ถ้าจะสังเกตได้ว่าราคาโคมีชีวิตในรอบ 10 ปี ที่ผ่านมามีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี และตั้งแต่มีการเลี้ยงโคเป็นการค้าในประเทศไทย ผู้เลี้ยงโคไม่เคยมีปัญหาในเรื่องราคาเลยแม้แต่ครั้งเดียว แสดงว่า ความต้องการเนื้อโคในตลาดยังมีอยู่มาก และจะขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น หากจะหันมาเลี้ยงโคโดยใช้เทคโนโลยีทางด้านการเลี้ยงสัตว์เข้ามาช่วยแล้ว ก็เชื่อแน่ว่าจะ

สามารถพัฒนาการเลี้ยงให้ได้ไกลอีกทีเดียว ด้านสิริพงศ์ ศิริรักษ์ และคณะ (2541 : 1-15) กล่าวถึงปัญหาในการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรยากจนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า

1) การส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อแก่เกษตรกรยากจน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์ในการสร้างอาชีพการเลี้ยงโคเนื้อแก่เกษตรกรยากจน และกระตุ้นให้สนใจ ในการเลี้ยงโคเนื้ออย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว การเลี้ยงโคเนื้อจะมีแรงจูงใจให้เกษตรกรสามารถยึดเป็นอาชีพได้นั้นจะต้องมีผลผลิตที่แน่นอนต่อเนื่อง ซึ่งเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการผลิตและการปรับปรุงพันธุ์โคเนื้อ หากแม่โคสามารถตกลูกอย่างสม่ำเสมอได้โดยไม่มีช่วงห่างการคลอดที่ยาวนานเกินไป เกษตรกรก็จะได้ผลผลิตที่สามารถจำหน่ายได้ นั่นคือ แม่โคควรจะต้องมีช่วงห่างการให้ลูกไม่เกิน 13-15 เดือนหรือตกลูกเฉลี่ยประมาณปีละ 1 ตัว ในด้านผลผลิตรวมของโครงการนั้นควรมีอัตราการตายไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปีของจำนวนแม่ที่มีอยู่ตลอดจนมีอัตราการตกลูกประมาณร้อยละ 75 ต่อปี ซึ่งผลการดำเนินการปรากฏว่าแม่โคมีอัตราการตายในปีแรกร้อยละ 4.5 ปีที่สองร้อยละ 6.8 และมีอัตราการตกลูกในปีแรก ร้อยละ 45.6 ปี ที่สองร้อยละ 11.72 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัญหาหลักของโครงการฯ คือ การที่แม่โคมีช่วงห่างการให้ลูกยาวนานเกินไป

2) เกษตรกรมีเวลาในการเลี้ยงโคน้อยเนื่องจากส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง และการให้อาหารหยาบไม่เพียงพอทั้งคุณภาพและปริมาณ ทำให้แม่โคที่ตกลูกแล้วมีช่วงห่างการให้ลูกนานเกินไป เนื่องจากระดับพลังงานไม่เพียงพอต่อการทำให้แม่โคกลับมามีวงจรเป็นสัด เมื่อเกษตรกรไม่พบอาการเป็นสัดเป็นเวลานานก็จะเกิดการเบื่อหน่าย และไม่ให้ความสนใจต่อการสังเกตการเป็นสัด แม้ว่าแม่โคจะกลับมาแสดงอาการเป็นสัดในภายหลังแล้วก็ตาม เกษตรกรก็แจ้งว่าแม่โคไม่แสดงอาการเป็นสัดเลย ทั้งที่สาเหตุมาจากการไม่ได้เฝ้าสังเกตการเป็นสัด มิใช่การไม่เป็นสัดอย่างแท้จริง

3) การใช้ความรู้แผนใหม่ของเกษตรกรยังไม่สามารถปรับใช้ได้ดีกับการเลี้ยงโคเนื้อ เกษตรกรยังมีความเข้าใจว่าโคเนื้อมีนิสัยดุร้าย ทั้งที่โคเนื้อมีความคุ้นเคยและเชื่องต่อเจ้าของ เนื่องจากเกษตรกรใช้วิธีบังคับสัตว์ที่ไม่เหมาะสมเพียงพอสำหรับโคเนื้อ ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าโคพื้นเมืองทั่วไปมาก ซึ่งหากใช้วิธีการเลี้ยงดู การจัดการผสมพันธุ์ การดูแลสุขภาพโคให้ถูกต้องตามหลักวิชาการตามสมควรมีการติดตามดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดจากเกษตรกร และเจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะสามารถส่งผลสำเร็จต่อโครงการได้

แนวทางการแก้ไขปัญหาการเลี้ยงโคเนื้อ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สิริพงศ์ ศิริรักษ์ และคณะ (2541 : 1-15) ให้แนวทางไว้ ดังนี้

1) สำหรับปัญหาโคเนื้อมีช่วงห่างของการให้ลูกยาวนานเกินไป หากโคเนื้อมีสภาพร่างกายผ่ายผอมเกินไปก็จะต้องปรับปรุงอาหารหยาบทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ สำหรับโค

เนื้อที่มีสภาพร่างกายสมบูรณ์เพียงพอแล้วเจ้าหน้าที่ผสมเทียมควรดำเนินการตรวจสอบระบบอวัยวะสืบพันธุ์ หากพบว่ามีวงจรเป็นสัดเป็นปกติก็จะต้องใช้การติดตามตรวจเยี่ยมเพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรให้ความสนใจต่อการเฝ้าสังเกตการเป็นสัดเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นแล้วโคเนื้อควรได้รับการจัดทำทะเบียนประวัติทุกตัวเพื่อความสะดวกในการติดตามผลการผสมพันธุ์

2) ในการถ่ายทอดความรู้หรือแนะนำเกษตรกรควรใช้การอธิบายที่ละเอียดถี่ถ้วนตลอดจนอาจใช้การสาธิต เพื่อเกษตรกรสามารถทำความเข้าใจได้อย่างชัดเจน เช่น การทำซองบังคับสัตว์ที่ถูกต้อง การใช้อุปกรณ์ต่างๆ ที่เหมาะสมในการบังคับสัตว์เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปว่า รูปแบบการจัดการและสภาพการเลี้ยงโคในอดีตจนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่ปล่อยเลี้ยงตามธรรมชาติปล่อยให้กินหญ้าตามหัวไร่-ปลายนา ส่วนมากเลี้ยงโคพันธุ์พื้นเมืองผู้เลี้ยงประกอบด้วยเด็กและคนชรา บางพื้นที่เลี้ยงในที่ของตนเอง และให้อาหารข้นตอนเช้าและให้อาหารหยาบตอนบ่ายและเย็น เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จบการศึกษาระดับประถมศึกษาสามารถอ่านออกเขียนได้ ส่วนมากเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ การเลี้ยงโคเฉลี่ย รายละ 5-6 ตัว ใช้แรงงานในครัวเรือน

การซื้อขายโคโดยเหมาเป็นตัว และจ่ายเงินสดทันที ส่วนปัญหาประกอบด้วยพันธุ์โค การผสมเทียมและขาดพ่อพันธุ์ที่ดี การบริโภคส่วนใหญ่ภายในประเทศ มีการส่งออกเนื้อน้อยมาก

2. โครงการธนาคารโค — กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ

ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ (2547 : 1 - 11) กล่าวถึง การดำเนินงานตามโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริของกรมปศุสัตว์ มีดังนี้

2.1 ความเป็นมา ด้วยในการเสด็จพระราชดำเนินออกตรวจเยี่ยมราษฎรเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2522 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทราบว่ามีราษฎรผู้ยากจนในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จังหวัดปราจีนบุรี ตามพระราชดำริจำนวนมากต้องเช่าโค - กระบือไว้ใช้แรงงาน ในราคาแพงมากและบางครั้งเมื่อจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรแล้วก็แทบไม่เหลืออะไรเลย เพราะเงินที่ได้ต้องจ่ายเป็นค่าเช่าโค-กระบือเกือบหมด จึงทรงมีพระราชดำริให้กรมปศุสัตว์จัดตั้งธนาคารโค- กระบือ ขึ้นในปี พ.ศ. 2522 เพื่อช่วยเหลือเกษตรผู้ยากจนได้มีโอกาสมีโค-กระบือไว้ใช้แรงงานเป็นของตนเอง โดยการเช่าซื้อหรือวิธีการอื่นใด ในราคาที่ถูกจากส่วนราชการ องค์กรหรือเอกชน ฯลฯ

ดังนั้น กรมปศุสัตว์จึงได้ดำเนินการจัดทำโครงการดังกล่าวขึ้น โดยใช้กระบือของกรมปศุสัตว์ จำนวน 280 ตัว นำไปให้การช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากจนในพื้นที่โครงการพัฒนาที่ราบเชิงเขา จังหวัดปราจีนบุรี ตามพระราชดำริในท้องที่อำเภอสระแก้ว และอำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี (ในขณะนั้น) เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2522 โดยการให้เช่าซื้อและผ่อนส่งใช้ให้หมดภายใน 3 ปี และกรมปศุสัตว์ได้รับการอนุมัติจากกระทรวงการคลังให้ดำเนินการดังกล่าวได้ ข่าวโครงการ "ธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ" ได้แพร่หลายออกไปในหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ และสื่อมวลชนอื่น ๆ จึงได้มีผู้มีจิตศรัทธาติดต่อขอบริจาคโค - กระบือ ให้แก่กรมปศุสัตว์ เพื่อนำไปใช้ในโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ และต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้า ฯ ให้กรมปศุสัตว์เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริทั้งหมด โดยได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ตลอดจนโค - กระบือ ที่มีผู้น้อมเกล้า ฯ ถวายโดยเสด็จพระราชกุศล ให้แก่กรมปศุสัตว์เพื่อนำไปดำเนินการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระองค์ที่จะพระราชทานความช่วยเหลือแก่เกษตรกรผู้ยากจน ที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ในด้านการซื้อหาโค - กระบือ ได้มีโอกาสใช้โค - กระบือที่พระราชทานนี้ไปใช้เพื่อให้มีรายได้มากขึ้น และมีความร่มเย็นผาสุกในการดำรงชีพตลอดไป

2.2 วัตถุประสงค์ ตามโครงการธนาคารโค- กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อช่วยให้เกษตรกรที่ยากจนทั่วประเทศได้มีโค - กระบือ ไว้ใช้แรงงานและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเป็นการช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

2.3 การบริหารโครงการ ธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ จำนวน 18 ราย มีอธิบดีกรมปศุสัตว์เป็นประธานและหัวหน้ากลุ่มโครงการพิเศษเป็นเลขานุการ โดยมีระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ พ.ศ. 2547 เป็นแนวทางการปฏิบัติ

2.4 การให้บริการ

2.4.1 การยืมเพื่อการผลิต การให้เกษตรกรผู้ยากจนยืมแม่โคหรือแม่กระบือของ ธคก.โดยมีเงื่อนไขว่า เมื่อลูกโคหรือลูกกระบือตัวแรก อายุครบ 2 ปี ให้ส่งลูกโคหรือลูกกระบือนั้นคืน ธคก. ส่วนลูกโคหรือลูกกระบือตัวต่อไปเป็นของเกษตรกร เมื่อยืมแม่โคหรือแม่กระบือ ครบ 5 ปี ให้ยกแม่โคหรือแม่กระบือดังกล่าวตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเกษตรกรผู้ยืม แต่หากเกษตรกรผู้ยืมยืมแม่โคหรือแม่กระบือไป 3 ปีแล้ว ไม่มีลูกโคหรือลูกกระบือตัวแรกคืน ธคก. ทาง ธคก. จะนำแม่โคหรือแม่กระบือดังกล่าวคืน เพื่อไปให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นยืมต่อไป (เว้นแต่จะตรวจพบว่าแม่โคหรือแม่กระบือมีปัญหาทางระบบสืบพันธุ์ ธคก. จะเปลี่ยนแม่โคหรือแม่กระบือให้)

2.4.2 การให้เช่าซื้อ กรณีที่เกษตรกรต้องการเป็นเจ้าของโค – กระบือ ของ ธคก. จะพิจารณาให้เช่าซื้อโคหรือกระบือของ ธคก. โดยเกษตรกรจะต้องชำระเงินให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดเวลาดังนี้

- โคหรือกระบือ ให้ชำระค่าเช่าซื้อภายในระยะเวลา 3 ปี กำหนดการผ่อนชำระในปีที่ 1 ร้อยละ 40 ของราคาโค – กระบือ ปีที่ 2 ร้อยละ 30 ของราคาโค – กระบือ และราคาที่เหลือชำระให้เสร็จสิ้นในปีที่ 3 โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย

- สำหรับแม่โคนม จะพิจารณาให้เช่าซื้อ โดยชำระค่าเงินให้เสร็จสิ้นภายใน 5 ปี กำหนดผ่อนชำระเงิน ร้อยละ 20 ของราคาโคนมในแต่ละปีโดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย

2.4.3 การให้ยืมพ่อพันธุ์โค – กระบือ ในหมู่บ้านที่มีพันธุ์โค – กระบือ ของ ธคก. ไม่ต่ำกว่า 50 ตัว เพื่อให้บริการพ่อพันธุ์แก่แม่โค – กระบือ ของ ธคก. ภายในหมู่บ้านนั้น ๆ

2.4.4 การให้เช่าเพื่อใช้แรงงาน กรณีที่เกษตรกรไม่มีโค – กระบือ ไว้ใช้งานของตนเอง แต่ไม่ต้องการซื้อสามารถเช่าโค – กระบือ ตัวละ 300 บาทต่อปี

2.5 คุณสมบัติของเกษตรกร ธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ได้กำหนดคุณสมบัติของเกษตรกรที่จะรับบริการ ดังนี้

2.5.1 เป็นเกษตรกรมีสัญชาติไทย อายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป

2.5.2 มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน หรือเลี้ยงสัตว์

2.5.3 มีความประพฤติดี และยินดีให้ความร่วมมือกับทางราชการ

2.5.4 ยังไม่เคยได้รับโคหรือกระบือจากโครงการอื่น ๆ มาก่อน

2.5.5 มีความเหมาะสมและสามารถที่จะดูแลเลี้ยงโค – กระบือได้

2.5.6 มีรายได้ไม่เกิน จปฐ.1 (ฉบับที่เป็นปัจจุบัน)

2.6 การขอรับบริการ

ให้เกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการกรอกแบบแสดงความจำนง โดยมีผู้รับรองในพื้นที่ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน ยื่นต่อปศุสัตว์จังหวัด และให้ปศุสัตว์จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการ จำนวน 3 ราย เพื่อตรวจสอบและรับรองคุณสมบัติและเสนอสำนักสุขศาสตร์สัตว์ และสุขอนามัยพิจารณากลั่นกรอง และเสนอ ธคก. เพื่อพิจารณาช่วยเหลือต่อไป

กรมปศุสัตว์ (จาก http://www.dld.go.th/inform/cattle_b.html) กล่าวถึงการดำเนินการให้ความช่วยเหลือเกษตรกร ตั้งแต่เริ่มโครงการ (ปี พ.ศ. 2522) จนถึงปัจจุบันมีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแล้วทั้งสิ้น จำนวน 94,621 ราย และมีเกษตรกรที่รับบริการอยู่ขณะนี้ จำนวน 54,327 ราย ดังนี้

2.6.1 การให้บริการด้านต่างๆ

รายการ	โค (ตัว)	กระบือ (ตัว)	โคนม (ตัว)	รวม (ตัว)	เกษตรกร (ราย)
ยืมเพื่อการผลิต	32,002	20,793	-	52,795	52,219
เช่าซื้อโค – กระบือ	698	1,191	-	1,889	1,864
เช่าใช้แรงงาน	-	-	-	-	-
ยืมพ่อพันธุ์	22	23	-	45	45
กู้ยืม / เช่าซื้อโคนม	-	-	940	940	199
รวม	32,722	22,007	940	55,669	54,327

2.6.2 จำนวนลูกสัตว์เกิดของ ธคก. จำนวน 27,168 ตัว

รายการ	โค (ตัว)	กระบือ (ตัว)	รวม (ตัว)
จำนวนลูกสัตว์ที่จำหน่ายให้เกษตรกร	2,626	4,477	7,103
จำนวนลูกสัตว์ที่มอบเป็นกรรมสิทธิ์แก่เกษตรกร	5,675	3,570	9,245
จำนวนลูกสัตว์เกิดที่อยู่กับเกษตรกร	4,536	4,755	9,291
จำนวนลูกสัตว์ตัวที่ 1 ที่ให้เกษตรกรยืม	932	597	1,529
รวม	13,769	13,399	27,168

2.7 แนวทางการดำเนินโครงการ

2.7.1 เพื่อสนองพระราชดำริ ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท โดยสนับสนุนส่งเสริมเกษตร ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรพอเพียงและเกษตรผสมผสาน ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งโค - กระบือถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งต่อการประกอบอาชีพการเกษตรของเกษตรกร

2.7.2 สนับสนุนการบริหารจัดการโครงการ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมเน้นให้เกิดชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีส่วนร่วม ในการกำกับดูแลกันเองในชุมชนนั้น ๆ เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข้งในชุมชนและเกิดความยั่งยืน

กล่าวโดยสรุปว่า โครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ เป็นโครงการที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 ที่จังหวัดปราจีนบุรี และดำเนินการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

โดยมีวัตถุประสงค์ เงื่อนไขในการให้ยืม การบริหารโครงการ คุณสมบัติของเกษตรกร การขอรับบริการ และแนวทางการดำเนินงานเป็นไปตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ พ.ศ. 2547

3. กลุ่มและการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

โดยทั่วไปสังคมไทยมีลักษณะการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนเป็นสถาบันตั้งแต่แรกเกิด อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่จัดตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่บ้าน ช่วยเหลือกันทำกิจกรรมประกอบอาชีพการเกษตร เช่น การลงแขกดำนาเกี่ยวข้าว เป็นต้น

ความสำคัญของการรวมกลุ่ม

กรมส่งเสริมการเกษตร (2544 : 4-5) กล่าวไว้ในคู่มือเกษตรกรเพื่อการรวมกลุ่ม ว่า เมื่อเกษตรกรตัดสินใจเปลี่ยนวิถีการผลิตทางการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีปริมาณและคุณภาพเป็นที่น่าพอใจเกษตรกรจะต้องพบกับสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ คือ

1) ความรู้ใหม่เกี่ยวกับพืชหรือสัตว์ว่าจะมีวิธีการดูแลรักษาอย่างไร จึงจะได้ผลผลิตเป็นอย่างดี

2) ราคาปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ ปุ๋ยเคมี สารเคมี ราคาต้นทุนต่อหน่วย ซื้อคนเดียวราคาเท่าไร หรือซื้อจำนวนมาก รวมกันหลายคน ราคาเท่าไร

3) การตลาด ผลิตแล้ว ขายที่ไหน ขายอย่างไร ขายจำนวนมากรวมกันราคาเท่าไร หรือขายจำนวนน้อย ขายคนเดียวราคาเท่าไร

4) การจัดการผลผลิตถ้าราคาต่ำไม่พอใจนำไปแปรรูปผลผลิตได้หรือไม่หรือถ้าเราคัด คุณภาพ คัดแยกขนาดราคาจะเป็นเท่าไร เป็นต้น

เกษตรกรจะมีวิถีเปลี่ยนไปจากเดิม จะพบกับปัญหาใหม่ ๆ ที่ไม่อาจสามารถแก้ไขได้ ด้วยตนเองตามลำพัง จึงจำเป็นต้องพูดคุยสอบถามเบื้องต้น กับผู้ที่มีอาชีพอย่างเดียวกันก่อน จะรอการช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่อย่างเดียวคงไม่ทันกาล ดังนั้นเกษตรกรจะต้อง “ช่วยตัวเอง” และ “ช่วยกันเอง” มากขึ้นจึงจำเป็นต้อง “รวมกลุ่ม” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่เป็นยุคของการแข่งขันในทุก ๆ ด้าน ทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มากมายเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง โดยอาศัยพลังของกลุ่ม ดังนั้นกลุ่มใดที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นจะมีพลังอำนาจในการต่อรองสูงกว่ากลุ่มที่อยู่กันอย่างหลวม ๆ ดังปรัชญาของการรวมกลุ่มที่ว่า “เสริมสร้างพลังเพื่อการพึ่งพาตนเอง”

ประโยชน์ของการรวมกลุ่ม มีดังนี้

1) เกษตรกรสามารถเรียนรู้จากกันและกันและรับความรู้จากเจ้าหน้าที่ร่วมกัน

2) กลุ่มจะเป็นแหล่งรับความรู้และดำเนินกิจกรรมโครงการจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของสมาชิกทุกคน

3) เกษตรกรสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหา ซึ่งเดิมไม่อาจทำได้โดยลำพังคนใดคนหนึ่ง

4) กลุ่มจะเป็นองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง ในการเผยแพร่ความรู้การให้บริการต่าง ๆ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือเกษตรกรในท้องถิ่น

5) เกษตรกรสามารถวางแผนการผลิตและแผนการจำหน่ายผลผลิตหรือแผนการตลาด ได้ผลดีกว่าเดิม

6) เกษตรกรสามารถขยายกิจกรรมและธุรกิจให้ใหญ่และเผยแพร่มากขึ้นโดยการเชื่อมประสานกับกลุ่มอื่น ๆ ที่มีธุรกิจและจุดประสงค์ร่วมกัน เรียกว่า เครือข่ายธุรกิจ

7) เกษตรกรสามารถขอรับการสนับสนุน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้โดยสะดวก และได้รับความเชื่อถือมากกว่าดำเนินการโดยลำพัง

8) เกษตรกรสามารถจัดซื้อจัดหาปัจจัยการผลิตได้ในราคาที่ถูกกว่าปกติเพราะเกษตรกร "รวมกันซื้อ"

9) เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่สูง เพราะเกษตรกร "รวมกันขาย" เป็นการสร้างความเข้มแข็ง

เกษตรกรในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม และเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถช่วยให้กลุ่มเข้มแข็งได้ ดังนี้

1) เข้าร่วมประชุมกลุ่มทุกครั้ง

2) ร่วมแสดงความคิดเห็น โดยเปิดเผยด้วยบรรยากาศแบบเป็นมิตรหรือแบบสร้างสรรค์

3) ร่วมกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่กลุ่มยกขึ้นมา

4) เผยแพร่ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้จากการประชุมกลุ่ม

5) ปฏิบัติตามมติข้อตกลงของกลุ่ม

6) กระตุ้นให้ผู้นำกลุ่มหรือเพื่อนสมาชิกปฏิบัติงานต่างๆ ที่เกิดประโยชน์แก่สมาชิกส่วนใหญ่

7) ร่วมกับผู้นำกลุ่มและเพื่อนสมาชิกให้เห็นคุณค่าความสำคัญของการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

8) ร่วมจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่ม

9) ติดต่อเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับบริการความรู้ ข่าวสารข้อมูลการผลิต การตลาด การจัดหาปัจจัยและสินเชื่อต่าง ๆ

พรชุลีย์ นิลวิเศษ (2543 : 261-264) กล่าวว่า กลุ่มประกอบไปด้วย 2 ลักษณะ คือ (1) กลุ่มตามหน้าที่ในครอบครัวและกลุ่มอาชีพ (2) กลุ่มสนใจและกลุ่มธรรมชาติ

1) กลุ่มตามหน้าที่ในครอบครัว และกลุ่มอาชีพ มีการจัดตั้งขึ้นเป็นจำนวนมาก และดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มนั้น ๆ เพื่อประโยชน์แก่มวลสมาชิกพร้อมกับสะท้อนบทบาทของกลุ่มต่อสังคมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการคำนึงถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและไม่ทำลายสภาพแวดล้อม การสร้างงานในชนบทยามฤดูแล้ง การบรรเทาความเดือดร้อนในชีวิตครอบครัว การเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว และการได้รับการยกย่องนับถือเป็นเกียรติในสังคม

2) กลุ่มสนใจและกลุ่มธรรมชาติ สมาชิกกลุ่มมีความสนใจหรือมีความประสงค์จะดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งร่วมกัน และจะต้องมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการทำกิจกรรมนั้นด้วย แต่สิ่งที่แตกต่างกันของกลุ่มธรรมชาติก็คือ รายละเอียดในวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มทำกิจกรรม นั่นเอง กลุ่มสนใจเมื่อได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์สนองความสนใจที่อยากรู้ อยากทำอยากเห็นแล้วกลุ่มก็ค่อย ๆ สลายตัวไป สำหรับกลุ่มธรรมชาติจะยังคงความเหนียวแน่นเป็นปึกแผ่นมากกว่า ไม่สลายตัวไปง่าย ๆ เพราะดำเนินงานผ่านกลุ่มที่ร่วมกันคิดร่วมกันทำ จะทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยมากกว่าคิดทำตามลำพังคนเดียว

เดชา เปรมประชา และธีรวิทย์ ขาวบุปผา(2548 : 47) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในการบริหารโครงการธนาคาร โค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ โดยชุมชนมีส่วนร่วมกรณีศึกษา : อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ว่า

1) เหตุผลการรวมกลุ่มของเกษตรกรส่วนใหญ่สมัครใจรวมกลุ่มด้วยตนเองรองลงมาเพราะมีความศรัทธาในผู้นำกลุ่ม คาดว่าจะได้รับผลประโยชน์และได้รับการชักชวน

2) บทบาทภายในกลุ่ม เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีตำแหน่งบริหารในกลุ่มเป็นตำแหน่งประธานกลุ่ม 1 คน เป็นกรรมการระดับตำบล 5 คน โดยผู้ที่มีตำแหน่งบริหารในกลุ่มมีหน้าที่ติดตามและรายงานจำนวนสัตว์ในหมู่บ้าน ทำหน้าที่แจ้งข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกทราบและทำหน้าที่รับเรื่องจากเกษตรกรเพื่อแจ้งให้ส่วนราชการทราบ

3) การเข้าร่วมประชุมกลุ่ม และผลประโยชน์ที่ได้จากกลุ่ม เกษตรกร ร้อยละ 65.90 ได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มไม่สม่ำเสมอขึ้นกับโอกาส มีเพียงร้อยละ 34.10 ที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ สำหรับผลประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการรวมกลุ่มส่วนใหญ่แล้วได้รับปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ได้มีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิก ได้รับการ

ตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ ได้รับการตรวจเยี่ยม และเอาใจใส่จากผู้นำกลุ่ม และได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับเพื่อนสมาชิก

4) ความคิดเห็นร่วมการรวมกลุ่ม เกษตรกรทุกรายเห็นด้วยกับการรวมกลุ่ม เนื่องจากมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลและมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์

จเร หลิมวัฒนา (2546 : 101-104) ได้กล่าวไว้ ใน "ภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับควาย" ถึงการรวมกลุ่มของเกษตรกร ตำบลท่าข้าวเปลือก อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ว่ามีการเลี้ยงควายมานาน ประมาณ 80 ปี โดยเลี้ยงครอบครัวละไม่มากผูกล่ามไว้ใต้ถุนบ้าน ต่อมาปี 2528 มีการรณรงค์เรื่องความสะอาดขี้ควายกลายเป็นของเสีย สร้างความสกปรกและมีกลิ่นรบกวนผู้เลี้ยงควายทั้งหมด จึงนำควายไปรวมกันนอกหมู่บ้านที่สาธารณะประโยชน์สร้างคอกควายบริเวณเดียวกัน เรียกว่า "ปางควาย" เป็นการ รวมกลุ่มตามธรรมชาติ ต่อมาปี 2545 จึงได้จดทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ มีสมาชิกกลุ่มย่อย 6 หมู่บ้าน มีปางควาย 7 แห่ง มีสมาชิก 90 ราย มีควาย 1,528 ตัว ในแต่ละแห่งจะมีการจัดระเบียบกติกาในการอยู่รวมกัน เช่น จัดเวรแรงงานในการดูแลควายที่ปล่อยออกกินหญ้าในตอนกลางวัน และเวรยาม เฝ้าควายที่ปางควายในตอนกลางคืน การจัดตั้งกองทุน ออมทรัพย์

วิถีชีวิตการเลี้ยงควาย เริ่มจากตอนเช้าประมาณ 08.00 น. เจ้าของควายจะออกจากบ้านมาที่ปางควาย เริ่มทำงานที่คอกของตนเองเริ่มจากสังเกตความผิดปกติของฝูงควาย ถ้ามีควายป่วยก็จะได้เยียวยารักษา จากนั้นก็จะเก็บกวาดขี้ควายภายในคอกรวมเป็นกองไว้ที่เก็บขี้ควายในคอกเก็บกวาดเศษหญ้า ขยะ ทำความสะอาดพื้นคอก ถึงเวลาประมาณ 09.00 น. เสียงเกราะจะดังขึ้นเป็นสัญญาณของการเปิดประตูคอกควายให้ควายออกไปกินหญ้าในตอนกลางวันควายในแต่ละคอกจะเดินไปรวมกันบริเวณหน้าปางควายและเดินไปตามถนนเป็นฝูงใหญ่ โดยมีเวรแรงงานตัวแทนในการเลี้ยงควายจะเป็นผู้กำหนดทิศทางในการเดินไปกินหญ้าและลงแช่น้ำ ตลอดทั้งวันถึงเวลาประมาณ 16.00 น. ฝูงควายจะถูกต้อนกลับปางควายเจ้าของควายจะมารับควายของตนเองเข้าคอกตรวจดูความผิดปกติ นับจำนวนแล้วปิดประตูคอกอันเป็นการเสร็จสิ้นภารกิจเกี่ยวกับควาย คงจะเหลือที่เป็นภารกิจของคนเลี้ยงควายที่จะพบปะแลกเปลี่ยนความคิดและการสื่อสารระหว่างเวรแรงงานดูแลควายในตอนกลางคืน เมื่อได้เวลาสมควรเจ้าของควายจะกลับบ้านพักผ่อน คงเหลือแต่เวรยามกลางคืนที่มีหน้าที่เฝ้าควายประจำปางต่อไป

แนวคิดการเลี้ยงควายของชุมชนท่าข้าวเปลือก คือ คนกับควายมีความผูกพัน เอื้อประโยชน์ให้แก่กันในการทำการเกษตร เช่น ไถนาลากเกวียน ควายเป็นสัตว์เลี้ยงที่เป็นทรัพย์สมบัติเป็นมรดกตกทอดให้แก่ลูกหลาน ควายแสดงให้เห็นถึงการกินดีอยู่ดีของเจ้าของ ควายอ้วนท้วน

สมบูรณ์มีจำนวนมาก บ่งบอกถึงเจ้าของมีฐานะทางครอบครัวค่อนข้างดี สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่คนรุ่นเก่า ๆ ได้ปลูกฝังให้คนเลี้ยงควายตำบลท่าข้าวเปลือก รุ่นปัจจุบัน จากอดีต ควายจำนวนไม่มากนัก การเลี้ยงดูในแต่ละวันใช้เวลาไม่มากเนื่องจากเป็นการเลี้ยงแบบผูกล่าม ผลตอบแทนจากการขายลูกควาย ควายรุ่น ซึ่งนาน ๆ จะมีรายได้สักครั้งหรืออาจจะขายควายใหญ่ แม่พันธุ์เมื่อมีความจำเป็นจะต้องใช้เงิน แต่ปัจจุบันจำนวนควายเพิ่มมากขึ้น มีการเลี้ยงเป็นปางควาย ทำให้มีขี้ควายจำนวนมากในคอกควายที่เก็บรวบรวมไว้เมื่อเก็บกวาดคอก ประกอบกับกระแสของการทำการเกษตรอินทรีย์โดยหันมาใช้ปุ๋ยคอกขี้ควายที่เก็บรวบรวมเกิดมีค่าขึ้นมาสร้างรายได้ประจำวันให้แก่เจ้าของควาย

การขายขี้ควายของคนเลี้ยงควายตำบลท่าข้าวเปลือก จะมีพ่อค้าหรือนายทุนที่ปลูกไม้ผล จะนำรถบรรทุกเข้ามาซื้อถึงหน้าคอกควายเตรียมอุปกรณ์และแรงงานมาเอง ตักขี้ควายแห้งใส่เข่ง แบกขึ้นใส่รถบรรทุกเอง โดยผู้เลี้ยงควายไม่ต้องช่วยเหลือเพียงแต่คอยนับจำนวนเข่งเท่านั้น การซื้อ- ขาย จะขายเป็นเข่งๆ ละ ประมาณ 25 - 30 กิโลกรัม มูลค่าเข่งละ 25 บาท รายได้จากการขายขี้ควายเป็นรายได้ที่ช่วยให้ชาวตำบลท่าข้าวเปลือกพึงพอใจ เพียงพอต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้ผู้ที่ไม่ได้เลี้ยงควาย มีความคิดที่จะเลี้ยงควาย โดยบางรายรับจ้างเลี้ยงควายของนายทุน เพื่อขายขี้ควายเป็นค่าตอบแทน จากควาย 1,500 ตัว ที่ผ่านมา ปี 2545 มีรายได้จากการขายขี้ควาย 807,960 บาท ขายควายรุ่นได้เพียง 26 ตัว มูลค่า 248,700 บาท รวมเป็นเงินกว่าล้านบาทที่เดียว อย่างนี้เรียกว่าควายพันธุ์ขี้

สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี (2547 : 6 - 8) กล่าวไว้ในแผนพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์ ว่าในปัจจุบันโครงการที่เป็นลักษณะกลุ่มที่ถือว่าประสบความสำเร็จและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ โครงการสนับสนุนกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ ซึ่งได้รับงบประมาณหมวดเงินอุดหนุนในปีงบประมาณ 2546 จำนวน 17,500,000 บาท โดยจ่ายขาดให้กลุ่มเกษตรกร ซึ่งเป็นนิติบุคคล จำนวน 50 กลุ่ม ในพื้นที่ 26 จังหวัด ทั้งนี้ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรพัฒนาการเลี้ยงกระบืออย่างยั่งยืน ให้เกษตรกรร่วมคิดร่วมกำหนดแผนแม่บทชุมชนเพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นไปอย่างสมดุลและยั่งยืนเกิดความหลายหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดเศรษฐกิจพึ่งพาตนเอง ฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ซึ่งกรมปศุสัตว์ได้ติดตามตรวจเยี่ยมให้คำแนะนำการจัดการเลี้ยงดูกระบือแก่เกษตรกร การจัดเวทีการเรียนรู้ของชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาของชุมชนแบบฝึกตนเองอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังจัดให้มีการสัมมนาผู้นำกลุ่มกระบือในงานกระบือแห่งชาติในทุกปี

กล่าวโดยสรุปว่า การรวมกลุ่มเพื่อช่วยตัวเองและช่วยกันเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันเป็นยุคของการแข่งขัน ทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มากมาย เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ดังนั้น กลุ่มใดที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นจะมีพลังอำนาจในการต่อรองสูงสุด ดังปรัชญาของการรวมกลุ่มที่ว่า "เสริมสร้างพลังเพื่อการพัฒนาตนเอง" กลุ่มประกอบไปด้วย 2 ลักษณะ คือ กลุ่มตามหน้าที่ในครอบครัวและกลุ่มอาชีพ กลุ่มสนใจและกลุ่มธรรมชาติ ยกตัวอย่าง เช่น การรวมกลุ่มของเกษตรกรดำเนินการโครงการธนาคารโค - กระบือ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง และกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงควายที่ปางควาย ตำบลท่าข้าวเปลือก อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ "รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี" ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

4.1 รูปแบบการจัดการเลี้ยงโค

ธีระชัย ช่อไม้ และคณะ (2546 : 293-298) ได้กล่าวถึง การเลี้ยงโคกบินทร์บุรี โดยใช้พื้นที่แปลงหญ้าแบบจำกัด โดยปลูกหญ้ากินนีสีม่วงแบบประณีต จำนวน 2 ไร่ เลี้ยงโคเนื้อพันธุ์กบินทร์บุรี ตั้งแต่อายุ 10 เดือน ไปเป็นเวลา 1 ปี สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การปลูกหญ้ากินนีสีม่วง 2 ไร่ ตัดที่อายุ 30 วัน ตัด 12 ครั้ง ได้ผลผลิตน้ำหนักหญ้าสดรวม 38,570 กิโลกรัม ใช้เลี้ยงโคเนื้อ จำนวน 3 ตัว ไม่เพียงพอต้องหาหญ้าแห้งเพิ่มอีก 375 กิโลกรัม (น้ำหนักสด 1,725 กิโลกรัม) จึงจะเพียงพอ ดังนั้น ต้องใช้หญ้ารวมทั้งสิ้น 40,295 กิโลกรัม (น้ำหนักสด) จึงจะเพียงพอสำหรับโค 3 ตัว หากจะให้ได้หญ้าสดเพียงพอจำเป็นต้องมีพื้นที่ปลูกหญ้าเพิ่มขึ้นเป็น 2.1 ไร่ หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการปลูกหญ้ากินนีสีม่วงแบบประณีต พื้นที่เพียง 0.7 ไร่ สำหรับเลี้ยงโคเนื้อ 1 ตัว โดยวิธีเกี่ยวให้กินทุกวัน

2) โคมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นตลอดการทดลองเฉลี่ยตัวละ 268.33 กิโลกรัม มีอัตราการเจริญเติบโตวันละ 745.37 กรัม/วัน กินอาหารได้คิดเป็นน้ำหนักแห้งเฉลี่ย 7.13 กิโลกรัม/ตัว/วัน

3) รูปแบบการเลี้ยงทดลองนี้สามารถนำไปปฏิบัติได้ในเกษตรกรรายย่อยที่มีแรงงาน 1-2 คน มีพื้นที่น้อยมีการลงทุนในระยะแรก 4,000-5,000 บาท/ไร่ แต่สามารถใช้ประโยชน์แปลงหญ้าได้ในระยะยาวโดยไม่ต้องอาศัยอาหารข้น รูปแบบนี้สามารถนำไปประยุกต์ได้ในช่วงที่มี

พื้นที่ เลี้ยงสัตว์ขาดแคลน จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับสภาพที่มีพื้นที่จำกัดสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

เกรียงเดช สำแดง และสมพร โชคเจริญ (2544 : 242-252) ได้กล่าวถึงการศึกษาการเจริญเติบโตและลักษณะซากโคพื้นเมืองภายใต้การเลี้ยงขุนว่า การขุนโคพื้นเมืองสายพันธุ์ภาคอีสานและสายพันธุ์ภาคใต้ โดยใช้อาหารอัดเม็ดสำเร็จรูป โปรตีน 15% ร่วมกับหญ้าแห้ง รูซี่ พบว่ามีอัตราการเจริญเติบโต ประสิทธิภาพการใช้อาหารและเปอร์เซ็นต์ซาก และลักษณะซากส่วนต่างๆ ใกล้เคียงกันและไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ พื้นที่หน้าตัดเนื้อสันเล็ก ไขมันหุ้มซากบาง ในการขุนโคพื้นเมืองทั้งสองสายพันธุ์มีต้นทุนการขุนคิดเฉพาะค่าอาหารข้นและอาหารหยาบ เฉลี่ย 43.54 บาท / น้ำหนักเพิ่ม 1 กิโลกรัม

ปิ่น จันจุฬาและคณะ (2541 : 102) ได้ศึกษาวิธีการปฏิบัติในการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรในประเด็นเงื่อนไขและวิธีการพัฒนาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขายและบริโภค โดยเลี้ยงในที่ของตนเอง นิยมให้อาหารในตอนเช้า และให้อาหารหยาบในช่วงบ่ายและเย็น สำหรับวิธีการผสมพันธุ์สัตว์ปล่อยให้สัตว์ผสมกันเองตามธรรมชาติและผสมเทียม โดยเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ส่วนใหญ่ไม่มีการทำวัคซีน สัตว์ที่ทำวัคซีนมีเฉพาะโคและสัตว์ปีกโดยได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ เมื่อสัตว์ป่วย ส่วนใหญ่จะติดต่อสัตวแพทย์มาทำการรักษา สำหรับโรคระบาดส่วนใหญ่มักเกิดในลูกสัตว์มากกว่าสัตว์ที่โตแล้ว เมื่อสัตว์ตายส่วนใหญ่จะนำไปฝัง เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความสนใจที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไปในอนาคต ส่วนใหญ่ต้องการฝึกอบรมเพิ่มเติมในเรื่องการป้องกันโรคและการทำวัคซีน

เกี่ยวกับความคิดของของเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์พบว่า ปัญหาที่สำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ คือ การที่เกษตรกรไม่สนใจการเลี้ยงสัตว์อย่างแท้จริง เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอและนโยบายของรัฐไม่เหมาะสมยากต่อการปฏิบัติ ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำเกี่ยวกับปัญหาการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีปัญหาที่สำคัญ คือ การขาดความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงสัตว์ ภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวย และการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม เกษตรกรจึงให้ความสนใจน้อย ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์เห็นว่า การพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เป็นเขตเศรษฐกิจ สามารถกระทำได้ โดยส่งเสริมปัจจัยการผลิต การจัดฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง การตลาด และการจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ เกี่ยวกับผู้นำในท้องถิ่นพบว่า ผู้นำมีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ คือ ให้ความรู้ในการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ ปัญหาการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรพบว่า ขาดพื้นที่และขาดเงินทุน แนวทางการแก้ไขโดยให้ความช่วยเหลือด้านอาหาร พันธุ์สัตว์ และยารักษาโรค ส่วนใหญ่เห็นว่าการพัฒนาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เป็นเขต

เศรษฐกิจ สามารถกระทำได้โดยให้เงินกู้ระยะยาว ให้ความรู้การเลี้ยงสัตว์ และการคัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมโดยไม่ต้องผ่านคนกลางหรือนายหน้า แต่ผู้ขายจะต้องเสียค่าธรรมเนียมให้แก่เจ้าของตลาดนัด

สิริพงศ์ ศิริรักษ์ และคณะ (2541 : 1-15) กล่าวถึง การเปรียบเทียบลักษณะบางประการ ของเกษตรกรที่มีผลต่อการเลี้ยงโคเนื้อ ภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และการติดต่อสื่อสารของเกษตรกรส่วนใหญ่พบว่าอยู่ในวัยทำงานนับถือศาสนาอิสลาม มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี มีเครื่องมือทางการเกษตรอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ประมาณครึ่งหนึ่งได้รับการศึกษา อ่านออกเขียนได้ มีรายได้จากอาชีพรับจ้างกรีดยางเป็นหลัก สนใจหาความรู้ทางสื่อสารมวลชน มีการติดต่อกับบุคคลอื่น และเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์เกษตรกรมีรายชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อเกษตรกรยากจนของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้รับมอบพันธุ์โค ปัจจัยการผลิตขั้นต้น และบริการจากรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และไม่มีความแตกต่างกันของลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และการติดต่อสื่อสารระหว่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงโคเนื้อ

ลักษณะการใช้ความรู้แผนใหม่ของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรราวสองในสามมีการอบรมหลักสูตรการเลี้ยงโคเนื้อ ส่วนใหญ่มีการเลี้ยงแบบผูกเชือกล่ามไว้ มีการสร้างโรงเรือนเลี้ยงโคเพียงชนิดเดียวในการเลี้ยงโค เกษตรกรราวสามในสี่ได้จัดหาอาหารข้นแก่แม่โค มีการจัดการสุขภาพโคเนื้อ มีการสังเกตการเป็นสัด เมื่อแม่โคแสดงอาการเป็นสัด เกษตรกรจะใช้วิธีการผสมเทียมและใช้โคพ่อพันธุ์ โดยเกษตรกรน้อยกว่าครึ่งหนึ่งที่สังเกตเห็นการเป็นสัดหลังการผสมพันธุ์ ลักษณะการใช้ความรู้แผนใหม่ที่แตกต่างกัน ระหว่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงโคเนื้อ คือ วิธีการเลี้ยงโคเนื้อ การให้อาหารข้นเสริมและการผสมพันธุ์โดยใช้พ่อพันธุ์

4.2 สภาพการเลี้ยงโค

สุวรรณี ศรีนาค (2544 : 158) กล่าวถึง สภาพการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรจังหวัดพังงา ว่าผู้เลี้ยงโคเนื้อส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 42.5 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา และทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก มีพื้นที่ถือครอง 3.1 ไร่ มีรายได้จากอาชีพหลัก เฉลี่ย 9,667.1 บาท / เดือน เลี้ยงโคเนื้อเป็นอาชีพรอง มีรายได้จากอาชีพรอง เฉลี่ย 2,406.5 บาท / เดือน เกษตรกรมากกว่าครึ่ง เป็นสมาชิกกลุ่มส่งเสริมการเลี้ยงโคของกรมปศุสัตว์ เลี้ยงโคเนื้ออย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 2 - 7 ปี โดยอาศัยความรู้ที่ได้รับจากบรรพบุรุษผนวกกับเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ เกษตรกรนิยมเลี้ยงโคลูกผสมอเมริกันบราห์มัน และใช้บริการผสมเทียมมากกว่าการใช้พ่อพันธุ์ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ปลูกพืชอาหารสัตว์และไม่ใช้อาหารข้นเลี้ยงโค แต่จะให้แร่ธาตุในบางครั้ง และส่วนใหญ่

ทำวัคซีนป้องกันโรคคอบวมและถ่ายพยาธิ นอกจากนี้เกษตรกรต้องใช้ยากำจัดเห็บ เกษตรกรเลี้ยงโคเนื้อเฉลี่ยรายละ 5-6 ตัว โดยใช้แรงงานในครอบครัว 1 คน ผู้ซื้อโคเนื้อในจังหวัดพังงา คือ พ่อค้าในจังหวัด ซื้อเพื่อนำโคไปชำแหละ ซื้อ - ขาย โดยเหมาตัวและจ่ายเงินสดทันที ราคาโคลูกผสมจะสูงกว่าโคพื้นเมือง อายุโคลูกผสมที่นิยมขายระหว่าง 1-2 ปี ซึ่งมีราคาเฉลี่ยตัวละ 12,430 บาท โดยผู้ซื้อมีความต้องการโคลูกผสม ชาโรเล่ย์มากกว่าพันธุ์อื่น ๆ สำหรับโคพื้นเมืองนิยมซื้อ - ขาย ระหว่างอายุ 3- 4 ปี เกษตรกรให้ความสนใจจะเลี้ยงโคเนื้อเป็นอาชีพหลัก โดยสนใจจะเลี้ยงโคลูกผสมชาโรเล่ย์ ปัญหาในการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรจังหวัดพังงาส่วนใหญ่ คือ ขาดแคลนพันธุ์โคและในการผสมเทียมความต้องการน้ำเชื้อพันธุ์ชาโรเล่ย์

4.3 กลุ่มและการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

ดวงฤดี แก่นแท่น และคณะ (2544:40) จากการศึกษาปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคในภาคใต้ประเทศไทย กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวว่า กระบวนการสร้างกลุ่มและองค์กรเกษตรกรผู้เลี้ยงโค พบว่า มีการรวมกลุ่มกันค่อนข้างน้อย เนื่องจากเกษตรกรยังมองไม่เห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการรวมกลุ่ม กล่าวคือ ยังมองเห็นประโยชน์ตนเองมากกว่าส่วนร่วม ซึ่งในปัจจุบันสภาพการเลี้ยงยังอยู่ในลักษณะต่างคนต่างเลี้ยงเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามเกษตรกรก็ยังมีประสบการณ์กับการเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ในท้องถิ่นแต่เป็นการรวมกลุ่มโดยมีเงื่อนไขของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าทางสังคม และเงื่อนไขเพื่อตนเองมากกว่าส่วนรวม

4.4 อายุ

ปัญญา มูลคำ (2543 : 140) ได้ศึกษาปัญหาการเลี้ยงโคของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ ตามแผนปรับโครงสร้าง และระบบผลิตการเกษตรในจังหวัดขอนแก่น พบว่า เกษตรกรที่มีอายุต่างกัน มีระดับปัญหาการเลี้ยงโคเนื้อแตกต่างกัน ในทำนองเดียวกันกับ ธนัดดา โสภาจิตร (2536 : 105 - 107) ได้ศึกษาพบว่าเกษตรกรที่มีอายุต่างกันมีการยอมรับเทคโนโลยี แตกต่างกันแต่อย่างไรก็ตาม กรองแก้ว บริสุทธิ์สวัสดิ์ (2539 : 61) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตของผู้เลี้ยงโคนมในสหกรณ์โคนมหนองโพ ราชบุรี พบว่าการใช้เทคโนโลยีในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรไม่มีความสัมพันธ์กับอายุ ส่วนเดชา เปรมประชา และธีรวิทย์ ขาวบุปผา (2548 : 46) ได้ศึกษาการบริหารโครงการธนาคาร โค- กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริโดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษา อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เกษตรกรส่วนใหญ่ อายุอยู่ระหว่าง 50-60 ปี และสุวรรณี ศรีนาค (2544 : 158) ในการศึกษาสภาพการเลี้ยงโคของเกษตรกรจังหวัดพังงา พบว่าเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 42 - 50 ปี

4.5 เพศ

สุวรรณี ศรีนาค (2544 : 158) ได้ศึกษาสภาพการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรจังหวัดพังงา กล่าวว่า ผู้เลี้ยงโคเนื้อส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ในทำนองเดียวกัน เดชา เปรมประชา และ ธีรวิทย์ ขาวบุปผา (2548 : 46) ในการศึกษาการบริหารโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ โดยชุมชนมีส่วนร่วมกรณีศึกษาอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.90 เป็น เพศชาย และอีกร้อยละ 34.10 เป็นเพศหญิง

4.6 การศึกษา

เดชา เปรมประชาและธีรวิทย์ ขาวบุปผา(2548 : 46) ได้ศึกษาการบริหารโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ โดยชุมชนมีส่วนร่วมกรณีศึกษาพื้นที่อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง พบว่า เกษตรกรร้อยละ 75.60 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับสุวรรณี ศรีนาค (2544 : 158) ในการศึกษาสภาพการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรจังหวัดพังงา พบว่า ผู้เลี้ยงโคเนื้อส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา สามารถอ่านออกเขียนได้ และปัญญา มูลคำ (2543 : 59) ในการศึกษาปัญหาการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ ตามแผนปรับโครงสร้างและระบบผลิตการเกษตร(คปร.) ในจังหวัดขอนแก่น พบว่าเกษตรกรจบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด(ร้อยละ 94.2) รองลงมา คือ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและสูงกว่ามัธยมศึกษา(ร้อยละ 5.8)

4.7 การดำรงตำแหน่งทางสังคม

พัชราภรณ์ แก้วน้ำใส (2546 : 31 , 63) กล่าวถึง บทบาทของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ประจำหมู่บ้านในจังหวัดอ่างทอง ในการดำรงตำแหน่งทางสังคม พบว่า เกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 44.9) ดำรงตำแหน่งทางสังคม ได้แก่ เป็นผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และตำแหน่งทางสังคมที่สมาชิกส่วนใหญ่ได้รับ คือ ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

4.8 การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร

อรุณ ตัณติวิภาวิน (2545 : 38) จากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้โคเนื้อได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย กรณีศึกษาอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ กล่าวว่า เกษตรกรมากกว่า สองในสาม (ร้อยละ 68.3) เป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร โดยเป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมากที่สุด (ร้อยละ 64.3) รองลงมา (ร้อยละ 8.3) เป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ และมีเกษตรกรจำนวนไม่มาก (ร้อยละ 1.3) เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

4.9 แรงงาน

สิน พันธุ์พินิจและบำเพ็ญ เขียวหวาน(2543 : 17) ได้ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกรตามโครงการปรับโครงสร้าง และระบบผลิตการเกษตรภาคกลางของ

ประเทศไทย พบว่า ปัจจัยด้านแรงงานในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกร ในทำนองเดียวกันกับการศึกษาของ พิมพ์พิศ ทีฆะเนตร (2539 : 54) ที่พบว่า จำนวนแรงงานในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตหน่อไม้ฝรั่งของเกษตรกร แต่ในทางตรงกันข้าม เรขา ศิริเลิศวิมล (2543 : 102) ที่ได้ศึกษาพบว่า จำนวนแรงงานไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกผักกางมุ้ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บุญส่ง พุทริ้ว (2540 : 127) ซึ่งพบว่า จำนวนแรงงานในครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ในการใช้เทคโนโลยีการปลูกพืชหลังฤดูการทำนาของเกษตรกร

4.10 พื้นที่ถือครอง

สิน พันธุ์พินิจ และบำเพ็ญ เขียวหวาน (2543 : 17) ได้ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกรตามโครงการปรับโครงสร้าง และระบบผลิตการเกษตรภาคกลางของประเทศไทย พบว่า ขนาดของพื้นที่ไร่นามีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ รจนา ศรีบุญมา (2534 : 135) ที่พบว่า ขนาดพื้นที่ปลูกข้าวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลผลิตข้าว และพิมพ์พิศ ทีฆะแนตร(2539: 53) ซึ่งพบว่า ขนาดพื้นที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่ง เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกหน่อไม้ฝรั่ง รวมทั้งสมภพ เพชรรัตน์ (2523 : 90-91) ซึ่งพบว่า จำนวนไร่ถือครองขนาดของที่ดินทำการเกษตรกรมีความ สัมพันธ์ทางบวกกับระดับคะแนนในการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกร เช่นเดียวกับ ปัญญา มูลคำ (2543 : 141) ที่พบว่า จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร มีผลทำให้ระดับปัญหาการเลี้ยงโคของเกษตรกรต่างกัน แต่ในทางตรงกันข้าม สมศรี บุญเรือง (2538 : 109) ศึกษาพบว่า เกษตรกรยอมรับเทคโนโลยีไม่ต่างกัน แม้จะมีพื้นที่การเกษตรต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ มนัส เสียงก้อง(2540: 138)พบว่า เกษตรกรมีขนาดพื้นที่การปลูกอ้อยต่างกันจะมีการใช้เทคโนโลยีไม่ต่างกัน

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ในแต่ละพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคเหนือ มีศักยภาพการเลี้ยงแตกต่างกันออกไป ผลผลิตราคาก็ต่างกัน นอกจากนั้นปัจจัยที่สำคัญเป็นตัวกำหนดการเลี้ยงโคของเกษตรกร คือ อายุ เพศ การศึกษา แรงงาน ขนาดพื้นที่ถือครอง การรวมกลุ่ม ข้อจำกัด และเกษตรกรส่วนใหญ่ จะเลี้ยงโคเป็นอาชีพเสริม การดำเนินงานในลักษณะกลุ่มถือว่าประสบความสำเร็จและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งผู้นำกลุ่มก็มีส่วนสำคัญอย่างมาก ซึ่งอาจกล่าวโดยรวมว่า การเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทยจะได้ผลผลิตที่ดี มีคุณภาพ และมีผู้ประกอบการหรือประกอบอาชีพทางการเกษตร เพิ่มจำนวนมากขึ้น ล้วนขึ้นอยู่กับ สภาพแวดล้อมต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ตลอดจนตลาดต่างประเทศ หรือผู้บริโภค

ภายในประเทศ และกำแพงภาษีต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการติดสินใจในการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ได้

ดังนั้นไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นก็ตาม ความมุ่งมั่น การเอาใจใส่ การศึกษาความรู้ ก็เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อจะได้พัฒนาอาชีพการเกษตรให้ทัดเทียมกับอารยะประเทศได้ โดยเฉพาะการดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเป็นการต่อรองกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเกษตร

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง " รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี " มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ รูปแบบการจัดการและสภาพการเลี้ยงโค ปัญหาและอุปสรรคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสัมภาษณ์ (interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการศึกษาตามขั้นตอน คือ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ทำการศึกษา เป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการธนาคารโค - กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ปี 2548 อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จำนวนทั้งสิ้น 200 ราย

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของประชากรจากสูตรของ Yamane (1973 : 1088) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้น

(ในการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยยอมให้มีความคลาดเคลื่อน ไม่เกินร้อยละ 5)

$$\text{แทนค่าสูตร } n = \frac{200}{1+200(0.05)^2}$$

$$= 133.333$$

ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้จึงเท่ากับ 134 ราย

1.3 การสุ่มตัวอย่าง จากรายชื่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโค จากโครงการธนาคารโค – กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้นจำนวน 200 ราย ทำการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น 40 กลุ่ม ๆ ละ 5 ราย แล้วสุ่มตัวอย่างตามขั้นตอนต่อไปนี้

1) แต่ละกลุ่มจะมี ผู้เลี้ยงหลัก 1 ราย ทำการเลือกไว้เป็นตัวอย่างทุกราย (purposive sampling) รวม 40 ราย

2) ที่เหลืออีกกลุ่มละ 4 ราย รวม 160 ราย สุ่มไว้เป็นตัวอย่าง โดยการจับฉลากรายชื่อ (stratified random sampling) ไปที่ละกลุ่ม ๆ ละ 2 ราย จะได้ 80 ราย รวมกับ 40 รายจะได้ 120 ราย และกลับมาจับฉลากเริ่มใหม่อีกกลุ่มละ 1 ราย จนครบ 14 ราย รวมกับ 120 ราย ซึ่งจะได้กลุ่มตัวอย่าง 134 ราย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ลักษณะเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามทั้งแบบปลายปิด (close – ended) และแบบปลายเปิด (open – ended) แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ อายุ เพศ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การดำรงตำแหน่งทางสังคม อาชีพ รายได้ และขนาดพื้นที่ถือครอง

ตอนที่ 2 รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ วิธีการจัดตั้งกลุ่ม การกำหนดรูปแบบการเลี้ยง ข้อตกลงภายในกลุ่ม การจัดสรรผลประโยชน์ บัญชีควบคุมการให้ยืมและจำนวนโค

ตอนที่ 3 สภาพการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ประกอบด้วย พันธุ์และการผสมพันธุ์ อาหารและการให้อาหาร คอกและโรงเรือน การปฏิบัติการเลี้ยงดู การสุขาภิบาลและการป้องกันโรค

ตอนที่ 4 ปัญหา / อุปสรรคและข้อเสนอแนะของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ประกอบด้วย ด้านการดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม ด้านการกำหนดรูปแบบการเลี้ยง ด้านข้อตกลงภายในกลุ่ม ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ ด้านบัญชีควบคุม ด้านการให้ยืม และด้านจำนวนโค

2.2 การสร้างเครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้าง แบบสัมภาษณ์และพัฒนาแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

2.2.1 ทบทวนวรรณกรรม จากหนังสือ เอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

2.2.2 สร้างแบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย คำถาม คำตอบ ที่ให้เลือกตอบ และส่วนที่แสดงความคิดเห็น เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.2.3 การตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบและนำข้อเสนอแนะมาพิจารณาปรับปรุง จากนั้นนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 ท่าน คือ สัตวแพทย์หญิงฉวีวรรณ วิริยะภาค (ผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัยที่ 1 จังหวัดปทุมธานี) และ นายสำคัญ ธรรมรัต (ปศุสัตว์จังหวัดปทุมธานี) ได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อคำถามให้เหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหาสาระแล้วนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงใหม่ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้งเพื่อให้ได้แบบสัมภาษณ์ที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.2.4 ทดสอบแบบสัมภาษณ์ (pre - test) กับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 134 ราย ซึ่งเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ที่ไม่ถูกจับฉลาก จำนวน 66 ราย จาก 200 ราย ทำการทดสอบจำนวน 30 ราย แล้วนำแบบสัมภาษณ์มาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้สมบูรณ์ และมีความถูกต้องตามเนื้อหาที่ต้องการวัดมากที่สุด

2.2.5 การให้น้ำหนักคะแนน ลักษณะข้อคำถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) เป็นมาตรวัดมี 5 ระดับ จึงได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละระดับ ดังนี้

ระดับปัญหา / อุปสรรค ของรูปแบบการจัดการและสภาพการเลี้ยงโค ในแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 4 ซึ่งได้สอบถามเกี่ยวกับปัญหา / อุปสรรค ในการเลี้ยงโคด้านต่าง ๆ ได้กำหนดระดับ ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่คิดว่ามีปัญหา / อุปสรรค ในด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้

มีปัญหา / อุปสรรค น้อย	เท่ากับ 1 คะแนน
มีปัญหา / อุปสรรค ค่อนข้างน้อย	เท่ากับ 2 คะแนน
มีปัญหา / อุปสรรค ปานกลาง	เท่ากับ 3 คะแนน
มีปัญหา / อุปสรรค ค่อนข้างมาก	เท่ากับ 4 คะแนน
มีปัญหา / อุปสรรค มาก	เท่ากับ 5 คะแนน

3. การเก็บรวมรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ปี 2548 อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ที่เป็นตัวอย่างของการวิจัย ตามแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ระหว่างวันที่ 20 มกราคม 2550 ถึง วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2550 จนครบตามจำนวน 134 ราย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล ทำการลงรหัสเพื่อประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป มีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ รูปแบบการจัดการและสภาพการเลี้ยงโคของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์โดยใช้สถิติ คือ ความถี่ (frequencies) ร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด(minimum) ค่าสูงสุด(maximum) ค่าเฉลี่ย(mean)และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(standard deviation)

4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา / อุปสรรค ในการเลี้ยงโคใช้สถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

การกำหนดการแปลผลเกี่ยวกับปัญหา / อุปสรรค ในการเลี้ยงโคมีการกำหนดค่าเฉลี่ย เพื่อเป็นเกณฑ์ในการแปลผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 4.21 ถึง 5 ความหมาย มีปัญหา / อุปสรรค มาก

ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.41 ถึง 4.20 ความหมาย มีปัญหา / อุปสรรคค่อนข้างมาก

ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 2.61 ถึง 3.40 ความหมาย มีปัญหา / อุปสรรค ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 1.81 ถึง 2.60 ความหมาย มีปัญหา / อุปสรรค ค่อนข้างน้อย

ค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 1.00 ถึง 1.80 ความหมาย มีปัญหา / อุปสรรคน้อย

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษารูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 134 ราย ทำการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 20 มกราคม 2550 ถึงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2550 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล แยกเสนอออกเป็นหมวดหมู่ โดยแบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

ตอนที่ 2 รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

ตอนที่ 3 สภาพการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

ตอนที่ 4 ปัญหา / อุปสรรคและข้อเสนอแนะของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

การศึกษาสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ในพื้นที่อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้ศึกษาเกี่ยวกับ อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว การดำรงตำแหน่งทางสังคม การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร การประกอบอาชีพและขนาดพื้นที่ถือครอง ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

1.1 สภาพพื้นฐานทางสังคม ประกอบด้วย อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว การดำรงตำแหน่งทางสังคม และการเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

n = 134

สภาพพื้นฐานทางสังคม	จำนวน		สูงสุด	ต่ำสุด	$\overline{X}$ (S.D.)
	ราย	ร้อยละ			
อายุ (ปี)			**70**	**20**	**46.22**
					(9.91)
≤ 40	37	27.6			
41 – 60	89	66.4			
≥ 61	8	6.0			

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n = 134

สภาพพื้นฐานทางสังคม	จำนวน		สูงสุด	ต่ำสุด	$\overline{X}$ (S.D.)
	ราย	ร้อยละ			
เพศ					
ชาย	103	76.9			
หญิง	31	23.1			
ระดับการศึกษา					
ประถมศึกษา	107	79.8			
มัธยมศึกษาตอนต้น	17	12.7			
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.หรือเทียบเท่า	8	6.0			
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	2	1.5			
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีส่วนร่วมในการเลี้ยงโค (ราย)			**7**	**1**	**2.60 (1.11)**
1	13	9.7			
2	63	47.0			
3	34	25.5			
4	16	11.9			
≥ 5	8	5.9			
การดำรงตำแหน่งทางสังคม					
ไม่มีตำแหน่งทางสังคม	122	91.1			
มีตำแหน่งทางสังคม	12	8.9			
ผู้ใหญ่บ้าน	4	3.0			
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	1	0.7			
อบต.	2	1.5			
อาสาปศุสัตว์	2	1.5			
อาสาสาธารณสุข	1	0.7			
อาสากู้ภัย	2	1.5			

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n = 134

สภาพพื้นฐานทางสังคม	จำนวน		สูงสุด	ต่ำสุด	$\overline{X}$ (S.D.)
	ราย	ร้อยละ			
การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตร					
ไม่เป็นสมาชิกสถาบันเกษตร	4	3.0			
เป็นสมาชิกสถาบันเกษตร	130	97.0			
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	1	0.7			
กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์	34	25.4			
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์	95	70.9			

จากตารางที่ 4.1 พบว่าสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค - กระบือ มีสภาพพื้นฐานทางสังคมด้านอายุ เพศ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีส่วนช่วยในการเลี้ยงโค การดำรงตำแหน่งทางสังคมและ การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร ดังนี้

1.1.1 อายุ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ มีอายุเฉลี่ย 46.22 ปี อายุต่ำสุด 20 ปี อายุสูงสุด 70 ปี โดยสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ประมาณสองในสาม (ร้อยละ 66.4) เป็นผู้ที่มีอายุ 41-60 ปี รองลงมา (ร้อยละ 27.6) เป็นผู้ที่มีอายุ น้อยกว่า 40 ปี และมีจำนวนไม่มาก (ร้อยละ 6.0)ที่มีอายุสูงกว่า 60 ปี

1.1.2 เพศ จากการศึกษา พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 76.9) เป็นเพศชาย ส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 23.1) เป็นเพศหญิง

1.1.3 ระดับการศึกษา จากการศึกษาพบว่าสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 79.8)เรียนจบชั้นประถมศึกษารองลงมา(ร้อยละ 12.7) เรียนจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่เหลือ (ร้อยละ 6.0) เรียนจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, ปวช. หรือเทียบเท่า และ มีเพียง 2 ราย (ร้อยละ 1.5) ที่เรียนจบระดับปริญญาตรี

1.1.4 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีส่วนช่วยในการเลี้ยงโค จากโครงการธนาคารโค-กระบือ จากการศึกษาพบว่า แต่ละครัวเรือนมีสมาชิกในครัวเรือนที่มีส่วนช่วยในการเลี้ยงโค เฉลี่ย 2.60 ราย สูงสุด 7 ราย ต่ำสุด 1 ราย โดยเกือบครึ่ง (ร้อยละ 47.0) มีสมาชิกในครัวเรือนที่มีส่วนช่วยในการเลี้ยงโค 2 ราย รองลงมา(ร้อยละ 25.5) ที่มีสมาชิกที่มีส่วนช่วยในการเลี้ยงโค 3 ราย ที่เหลือ (ร้อยละ 11.9 9.7 และ 5.9) มีสมาชิกที่มีส่วนช่วยในการเลี้ยงโค 4 ราย 1 ราย และมากกว่า 5 ราย ตามลำดับ

1.1.5 การดำรงตำแหน่งทางสังคม จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 91.1) ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม ที่เหลือ (ร้อยละ 8.9) ดำรงตำแหน่งทางสังคม โดยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมากที่สุด (ร้อยละ 3.0) รองลงมา ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล อาสาปศุสัตว์ และอาสากู้ภัยเท่ากัน (ร้อยละ 1.5) ส่วนที่เหลือได้แก่ ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสาธารณสุขเท่ากัน (ร้อยละ 0.7)

1.1.6 การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 97.0) เป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร สถาบันใดสถาบันหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งสถาบัน โดยมีเกษตรกรที่เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ มีจำนวนมากที่สุด(ร้อยละ 70.9) รองลงมา(ร้อยละ 25.4) เป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ และมีจำนวนน้อยมากที่เป็นสมาชิก ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) อย่างเดียว (ร้อยละ 0.7) ที่เหลือ (ร้อยละ 3.0) ไม่ได้เป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร

1.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ประกอบด้วย การประกอบอาชีพ ขนาดพื้นที่ถือครอง ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของสมาชิก

n = 134

สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	จำนวน		สูงสุด	ต่ำสุด	$\overline{X}$ (S.D.)
	ราย	ร้อยละ			
การประกอบอาชีพ					
อาชีพหลัก					
ทำนา	31	23.2			
ทำสวน	87	64.9			
รับจ้าง	10	7.5			
ค้าขาย	3	2.2			
ประมง	3	2.2			
อาชีพเสริม					
ทำนา	4	3.0			
ทำสวน	20	14.9			
รับจ้าง	49	36.6			
ค้าขาย	6	4.5			
เลี้ยงสัตว์	4	3.0			

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

n = 134

สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ	จำนวน		สูงสุด	ต่ำสุด	$\overline{X}$
	ราย	ร้อยละ			(S.D.)
อาชีพเสริม					
ประมง	33	24.6			
เลี้ยงสัตว์และประมง	7	5.2			
ทำสวนและเลี้ยงสัตว์	2	1.5			
เลี้ยงสัตว์ , ประมง และรับจ้าง	4	3.0			
ประมงและรับจ้าง	5	3.7			
ขนาดพื้นที่ถือครอง (ไร่)*					
มีพื้นที่เป็นของตนเอง	**125**	**93.3**	**60**	**2**	**19.29**
					(12.35)
≤ 5	8	6.0			
6-10	19	14.2			
11-15	43	32.0			
16-20	11	8.2			
21-25	25	18.7			
>25	19	14.2			
เช่าคนอื่น	**9**	**6.7**	**100**	**3**	**17.30**
					(22.15)
≤ 5	4	3.0			
6-10	1	0.7			
>10	4	3.0			
ของญาติให้ทำประโยชน์ไม่คิดค่าเช่า	1	100.0	25	25	25
					(0)

* เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 4.2 พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค - กระบือ มีสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจด้านอาชีพหลัก อาชีพเสริม ขนาดพื้นที่ถือครองและพื้นที่เช่า ดังนี้

1.2.1 อาชีพหลัก จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ประมาณสองในสาม (ร้อยละ 64.9) มีอาชีพหลักทำสวน รองลงมา (ร้อยละ 23.2) มีอาชีพทำนา ที่เหลือ (ร้อยละ7.5 2.2 และ 2.2) การประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และประมง ตามลำดับ

1.2.2 อาชีพเสริม จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์มีอาชีพเสริม โดยประมาณหนึ่งในสาม (ร้อยละ 36.6) มีอาชีพรับจ้าง รองลงมา (ร้อยละ 24.6) มีอาชีพประมง และที่เหลือ (ร้อยละ 14.9 5.2 4.5 3.7 3.0 3.0 3.0 และ 1.5) ที่ประกอบอาชีพ ทำสวน เลี้ยงสัตว์กับประมง ค้าขาย ประมงกับรับจ้าง ทำนา เลี้ยงสัตว์ ประมงกับรับจ้าง และทำสวนกับเลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ

1.2.3 ขนาดพื้นที่ถือครอง จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 93.3) มีพื้นที่ถือครองเป็นของตนเองโดยเฉลี่ย 19.29 ไร่ สูงสุด 60 ไร่ ต่ำสุด 2 ไร่ ซึ่งสมาชิกประมาณหนึ่งในสาม (ร้อยละ 32.0) มีพื้นที่ถือครอง 11-15 ไร่ รองลงมา(ร้อยละ 18.7) มีพื้นที่ถือครอง 21- 25 ไร่ ที่เหลือ (ร้อยละ 14.2 14.2 8.2 และ 6.0) มีพื้นที่ถือครอง 6-10 ไร่ มากกว่า 25 ไร่ 16-20 ไร่ และ จำนวน 5 ไร่ หรือน้อยกว่าตามลำดับ

ส่วนขนาดพื้นที่เช่าผู้อื่น มีสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จำนวนน้อย (ร้อยละ 6.7) ที่เช่าพื้นที่ผู้อื่นโดยเช่าเฉลี่ย 17.30 ไร่สูงสุด 100 ไร่ ต่ำสุด 3 ไร่ ประกอบด้วย (ร้อยละ 3.0 และ0.7) ซึ่งเช่าจำนวน 5 ไร่ หรือน้อยกว่า มากกว่า 10 ไร่ และ 6-10 ไร่ ตามลำดับ และกรณีของญาติให้ทำประโยชน์ ซึ่งไม่คิดค่าเช่ามีจำนวนน้อยมาก จำนวน 1 ราย

ตอนที่ 2 รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

การศึกษารูปแบบการจัดการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค – กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ในพื้นที่อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการ จัดตั้งกลุ่ม การกำหนดรูปแบบการเลี้ยง ข้อตกลงภายในกลุ่ม การจัดสรรผลประโยชน์ บัญชีควบคุม การให้ยืม และจำนวนโคผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

2.1 วิธีการจัดตั้งกลุ่ม ประกอบด้วยสาเหตุของ การรวมกลุ่มย่อย 5 คน วิธีการคัดเลือกสมาชิก 5 คนให้มารวมในกลุ่มเดียวกัน และวิธีการเลือกตัวแทนเป็นผู้เลี้ยงหลัก ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.3 วิธีการจัดตั้งกลุ่ม

n = 134

วิธีการจัดตั้งกลุ่ม	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
สาเหตุของการรวมกลุ่มย่อยกลุ่มละ 5 คน		
คิดกันขึ้นมาเอง	8	6.0
ดูตัวอย่างจากกลุ่มอื่น ๆ	1	0.7
ผู้นำท้องถิ่นแนะนำ	34	25.4
เจ้าหน้าที่ของรัฐแนะนำ	91	67.9
วิธีคัดเลือกสมาชิก 5 คน ให้มารวมในกลุ่มเดียวกัน		
สมัครใจ	105	78.4
บ้านใกล้เรือนเคียง	29	21.6
วิธีคัดเลือกตัวแทนให้เป็นผู้เลี้ยงหลัก		
จับฉลาก	5	3.7
โดยความสมัครใจ	124	92.6
เสนอชื่อลงคะแนนโหวต	5	3.7

จากตารางที่ 4.3 พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค – กระบือ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้มีวิธีการจัดตั้งกลุ่ม ดังนี้

2.1.1 สาเหตุของการรวมกลุ่มย่อยกลุ่มละ 5 คน จากการศึกษาพบว่า สาเหตุที่สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ในการเข้ามารวมกลุ่มย่อยกลุ่มละ 5 คน สมาชิกสองในสาม (ร้อยละ 67.9) ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ รองลงมา (ร้อยละ 25.4) ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้แนะนำ ที่เหลือ (ร้อยละ 6.0 และ 0.7) คิดกันขึ้นมาเอง และดูตัวอย่างจากกลุ่มอื่น ๆ ตามลำดับ

2.1.2 วิธีการคัดเลือกสมาชิก 5 คน ให้มารวมในกลุ่มเดียวกัน จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ส่วนมาก (ร้อยละ 78.4) มีวิธีการคัดเลือกสมาชิกให้มารวมอยู่ในกลุ่มเดียวกันภายใน 5 คน ด้วยความสมัครใจ ที่เหลือ (ร้อยละ 21.6) ใช้หลักการบ้านใกล้เรือนเคียง

2.1.3 วิธีการคัดเลือกตัวแทนให้เป็นผู้เลี้ยงหลัก จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 92.6) มีวิธีการคัดเลือกตัวแทนให้เป็นผู้เลี้ยงหลักโดยความสมัครใจ รองลงมา (ร้อยละ 3.7และ 3.7) คัดเลือกโดยวิธีจับฉลากและเสนอชื่อแล้วลงคะแนนโหวตตามลำดับ

2.2 การกำหนดรูปแบบการเลี้ยง ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในกลุ่มย่อย 5 คน การจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูโคในแต่ละเดือน การทราบข้อตกลงแบ่งผลประโยชน์ 20 /80 % วิธีการจัดซื้อปัจจัยการผลิต ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.4 การกำหนดรูปแบบการเลี้ยง

n = 134

การกำหนดรูปแบบการเลี้ยง	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
การมีส่วนร่วมในกลุ่มย่อย 5 คน		
เป็นผู้เลี้ยงหลัก	40	29.9
เป็นผู้ช่วยเลี้ยงเป็นชั่วคราวและจัดหาอาหารหยาบมาให้เป็นครั้งคราว	94	70.1
การจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูโคในแต่ละเดือน(บาท)		
ในกลุ่มจ่ายเท่ากัน 5 คนๆ ละ 500 บาท	1	0.7
คนเลี้ยงหลักไม่ต้องจ่ายส่วนคนไม่ได้เป็นคนเลี้ยงหลักจ่ายเท่ากัน	133	99.3
โดยเสนอจ่ายคนละ 200 บาท	20	15.0
300 บาท	83	62.0
400 บาท	1	0.7
500 บาท	17	12.7
600 บาท	2	1.5
700 บาท	1	0.7
800 บาท	5	3.7
1,000 บาท	4	3.0
การทราบข้อตกลงแบ่งผลประโยชน์ 20/80% (คนเลี้ยงหลักได้ 20% ผู้เป็นเจ้าของแม่โคได้ 80%) ในการจำหน่ายผลผลิตแต่ละครั้ง		
ทราบ	134	100.0
วิธีการจัดซื้อปัจจัยการผลิต		
สมาชิกในกลุ่ม 5 คน ซื้อมาให้	134	100.0

จากตารางที่ 4.4 พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้มีวิธีการกำหนดรูปแบบการเลี้ยงโดดังนี้

2.2.1 การมีส่วนร่วมในกลุ่มย่อย 5 คน จากการศึกษาพบว่า มีสมาชิกผู้เลี้ยงสัตว์มากกว่าสองในสามเล็กน้อย (ร้อยละ 70.1) มีส่วนเป็นผู้ช่วยเลี้ยงชั่วคราว และจัดหาอาหารหยาบมาให้เป็นครั้งคราว รองลงมา (ร้อยละ 29.9) ทำหน้าที่เป็นผู้เลี้ยงหลัก

2.2.2 การจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูโคแต่ละเดือน จากการศึกษาพบว่า สมาชิกเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.3) เห็นว่าคนเลี้ยงหลักไม่ต้องจ่าย ส่วนคนไม่ได้เป็นคนเลี้ยงหลักจ่ายเท่ากันโดยแยกได้ ดังนี้ สมาชิกเกือบสองในสาม (ร้อยละ 62.0) มีความเห็นว่าคนไม่มีเวลาเลี้ยง จำนวน 4 คน ควรจ่าย เงินค่าเลี้ยงดู คนละ 300 บาท/เดือน ส่วนคนเลี้ยงหลักไม่ต้องจ่าย รองลงมา (ร้อยละ 15.0) มีความเห็นว่า ควรจ่าย 200 บาท/เดือน และที่เหลือ (ร้อยละ 12.7 3.7 3.0 1.5 0.7 และ 0.7) มีความเห็นว่าควรจ่าย 500 800 1,000 600 400 และ 700 บาท / เดือน ตามลำดับ และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 0.7) ที่เห็นว่า 5 คน จ่ายเท่ากัน 500 บาท / เดือน

2.2.3 การได้รับทราบข้อตกลงแบ่งผลประโยชน์ 20/80% (คนเลี้ยงหลักได้รับ 20% ผู้เป็นเจ้าของแม่โคได้รับ 80%) ในการจำหน่ายผลผลิตแต่ละครั้ง จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด มีการได้รับทราบข้อมูลของข้อตกลง

2.2.4 วิธีการจัดซื้อปัจจัยการผลิต สมาชิกทั้งหมดร่วมกันซื้อปัจจัยการผลิตมาใช้ภายในกลุ่ม

2.3 ความคิดเห็นของสมาชิก ประกอบด้วยข้อตกลงภายในกลุ่ม การจัดสรรผลประโยชน์ ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงโคในลักษณะกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ประกอบด้วย ข้อดีของการเลี้ยงในลักษณะกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ความเหมาะสมของการรวมกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน การจัดเวรเลี้ยงดูโคภายในกลุ่ม ความเหมาะสมของการจัดเวร ผลตอบแทน ค่าใช้จ่ายและข้อตกลง ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.5 ความคิดเห็นของสมาชิก

n = 134

ความคิดเห็นของสมาชิก	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ข้อดีของการเลี้ยงในลักษณะกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน		
คนเลี้ยงหลักมีรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยคอก	130	97.1
คนไม่มีเวลาเลี้ยงสามารถจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูแทนแรงงาน	3	2.2
การจำหน่ายปุ๋ยคอกนำเข้ากองทุน 1 ส่วน ในการจำหน่ายแต่ละครั้ง	1	0.7

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

n = 134

ความคิดเห็นของสมาชิก	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ความเหมาะสมของการรวมกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน		
เหมาะสม	132	98.5
ไม่เหมาะสม	2	1.5
การจัดเวรเลี้ยงดูแลโคภายในกลุ่ม		
คนเลี้ยงหลักดูแลตลอดและสมาชิกที่เหลืออีก 4 คน จะมาเลี้ยงเมื่อถูกร้องขอกรณีคนเลี้ยงหลักไม่ว่าง	134	100.0
ความเหมาะสมการจัดเวรกันเลี้ยงดูแลโคของกลุ่มให้คนเลี้ยงหลักดูแลตลอด		
เหมาะสม	134	100.0
ความเหมาะสมของผลตอบแทนที่คนเลี้ยงหลักได้รับ		
เหมาะสม	134	100.0
ความเหมาะสมของค่าใช้จ่ายและภาระรับผิดชอบของสมาชิกที่ไม่ได้เป็นเลี้ยงหลัก		
เหมาะสม	134	100.0
ความเหมาะสมของข้อตกลงแบ่งผลประโยชน์ 20%/80% ภายในกลุ่ม		
เหมาะสม	132	98.5
ไม่เหมาะสม	2	1.5

จากตารางที่ 4.5 พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค– กระบือ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลี้ยงโคในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.3.1 ข้อดีของการเลี้ยงในลักษณะกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน จากการศึกษาพบว่า สมาชิกเกือบทั้งหมด (ร้อยละ97.1) มีความเห็นว่า คนเลี้ยงหลักมีรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยคอก รองลงมา (ร้อยละ 2.2) เห็นว่าคนไม่มีเวลาเลี้ยงสามารถจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูแทนแรงงานและมีส่วนน้อย (ร้อยละ 0.7) ที่เห็นว่า การจำหน่ายปุ๋ยคอกควรนำเข้ากองทุน 1 ส่วน ในการจำหน่ายแต่ละครั้ง

2.3.2 ความเหมาะสมของการรวมกลุ่ม 5 คน จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงโคเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98.5) มีความเห็นว่า การรวมกลุ่ม กลุ่มละ 5 คนนี้ เหมาะสมและมีส่วนน้อย (ร้อยละ 1.5) ที่เห็นว่าไม่เหมาะสม

2.3.3 การจัดเวรเลี้ยงดูแลโคภายในกลุ่ม จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) มีการจัดเวรกันเลี้ยงดูแลโคภายในกลุ่มในลักษณะ ให้คนเลี้ยงหลักดูแลตลอดและสมาชิกที่เหลืออีก 4 คน จะมาเลี้ยงดูแลเมื่อถูกร้องขอกรณีคนเลี้ยงหลักไม่ว่าง

2.3.4 ความเหมาะสมการจัดเวรกันเลี้ยงดูแลโคของกลุ่มให้คนเลี้ยงหลักดูแลตลอด จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) มีความเห็นว่าในการจัดเวรกันดูแลโคภายในกลุ่มมีความเหมาะสม

2.3.5 ความเหมาะสมของผลตอบแทนที่คนเลี้ยงหลักได้รับ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) มีความเห็นตรงกันว่าผลตอบแทนที่คนเลี้ยงหลักได้รับมีความเหมาะสม

2.3.6 ความเหมาะสมของค่าใช้จ่ายและภาระรับผิดชอบของสมาชิกที่ไม่ได้เป็นผู้เลี้ยงหลัก จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) เห็นว่า เหมาะสม

2.3.7 ความเหมาะสมของข้อตกลงแบ่งผลประโยชน์ 20/80% (คนเลี้ยงหลักได้รับ 20% ผู้เป็นเจ้าของแม่โคได้รับ 80%) จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98.5) เห็นว่ามีความเหมาะสม และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 1.5) มีความเห็นว่าข้อตกลงแบ่งผลประโยชน์ไม่เหมาะสม

2.4 ข้อมูลด้านบัญชีควบคุม ประกอบไปด้วย วันรับแม่พันธุ์โค การผสมพันธุ์แม่โค ลูกเกิด การฉีดวัคซีน การเจ็บป่วย การตายของแม่โคและลูกโคและการตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.6 การบันทึกบัญชีควบคุม

n = 134

การบันทึกบัญชีควบคุม	ทำ	ไม่ทำเพราะ*			
	จำนวน (ร้อยละ)	ไม่เห็นประโยชน์ จำนวน(ราย) (ร้อยละ)	ไม่มีเวลา จำนวน (ร้อยละ)	อื่นๆไม่ป่วย ไม่มีการตาย ไม่จำเป็น	รวม จำนวน (ร้อยละ)
วันรับแม่พันธุ์โค	130 (97.0)	3 (2.2)	1 (0.8)	-	4 (3.0)

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

n = 134

การบันทึกบัญชีควบคุม	ทำ จำนวน (ร้อยละ)	ไม่ทำเพราะ*			
		ไม่เห็นประโยชน์ จำนวน(ราย) (ร้อยละ)	ไม่มีเวลา จำนวน (ร้อยละ)	อื่นๆไม่ป่วย ไม่มีการตาย ไม่จำเป็น	รวม จำนวน (ร้อยละ)
การผสมพันธุ์แม่โค	131	2	1	-	3
	(97.8)	(1.4)	(0.8)		(2.2)
ลูกเกิด	131	1	2	-	3
	(97.8)	(0.8)	(1.4)		(2.2)
การฉีดวัคซีน	121	5	8	-	13
	(90.3)	(3.7)	(6.0)		(9.7)
การเจ็บป่วย	113	6	13	2	21
	(84.3)	(4.5)	(9.7)	(1.5)	(15.7)
การตายของแม่โคและลูกโค	8	1	1	124	126
	(5.9)	(0.8)	(0.8)	(92.5)	(94.1)
การตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่	126	2	5	1	8
	(94.0)	(1.5)	(3.7)	(0.8)	(6.0)

* เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 4.6 พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคาร โค-กระบือ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้มีการจัดทำบัญชีควบคุม ดังนี้

2.4.1 วันรับแม่พันธุ์โค จากการศึกษาพบว่า สมาชิกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 97.0) จัดทำบัญชีควบคุม มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 3.0) ที่ไม่จัดทำบัญชีควบคุมเนื่องจากไม่เห็นประโยชน์ และไม่มีเวลา

2.4.2 การผสมพันธุ์แม่โค จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 97.8) จดบันทึก การผสมพันธุ์แม่โคมีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 2.2) ที่ไม่จดบันทึกเนื่องจากไม่เห็นประโยชน์ และ ไม่มีเวลา

2.4.3 ลูกเกิด จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 97.8) มีการจดบันทึก ลูกเกิดมีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 2.2) ที่ไม่จดบันทึกเนื่องจากไม่เห็นประโยชน์ และไม่มีเวลา

2.4.4 การฉีดวัคซีน จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด(ร้อยละ 90.3) มีการจดทึกการฉีดวัคซีน มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 3.7) ที่ไม่จดบันทึกเนื่องจากไม่เห็นประโยชน์ และไม่มีเวลา

2.4.5 การเจ็บป่วย จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 84.3) มีการจดบันทึกการเจ็บป่วย มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 15.7) ที่ไม่จดบันทึกเนื่องจากไม่เห็นประโยชน์ ไม่มีเวลา และไม่มีการเจ็บป่วย

2.4.6 การตายของแม่โคและลูกโค จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 94.1) ไม่มีการจดบันทึก เนื่องจากยังไม่มีการตาย มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 5.9) ที่จดบันทึก

2.4.7 การตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 94.0) มีการจดบันทึกการตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 6.0) ไม่มีการจดบันทึกเนื่องจากไม่เห็นประโยชน์ ไม่มีเวลา และเห็นว่าไม่จำเป็น

2.5 ข้อมูลด้านการให้ยืมและจำนวนโค ประกอบด้วย ลักษณะของแม่พันธุและความเหมาะสมที่ให้ยืมแม่พันธุ์โครายละ 1 ตัว ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.7 ความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับการให้ยืมและจำนวนโค

n = 134

การให้ยืมและจำนวนโค	จำนวน		สูงสุด	ต่ำสุด	$\overline{X}$ (S.D.)
	ราย	ร้อยละ			
แม่พันธุ์โคมีลักษณะ					
ผอมตัวเล็ก	44	32.8			
แข็งแรงสมบูรณ์พอใช้	90	67.2			
ความเหมาะสมที่ให้ยืมแม่พันธุ์โครายละ 1 ตัว					
เหมาะสม	1	0.7			
ไม่เหมาะสม และเสนอให้ยืม ตัว / ราย	133	99.3	10	2	5.26 (1.78)
2-3	17	12.7			
4-5	98	73.2			
>5	18	13.4			

จากตารางที่ 4.7 พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค-กระบือ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ยืม และจำนวนโค ดังนี้

2.5.1 ลักษณะแม่พันธุ์โค สมาชิกประมาณสองในสาม(ร้อยละ 67.2) เห็นว่าแม่พันธุ์โคที่ได้รับมีลักษณะแข็งแรงสมบูรณ์พอใช้ รองลงมา(ร้อยละ 32.8)เห็นว่ามีลักษณะผอมตัวเล็ก

2.5.2 ความเหมาะสมของโครงการที่ให้ยืมแม่พันธุ์โค รายละ 1 ตัว จากการศึกษาพบว่า สมาชิกเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.3) เห็นว่าไม่เหมาะสม โดยสมาชิกมากกว่าสองในสาม (ร้อยละ 73.2) เสนอว่าควรให้ยืม 4-5 ตัว / ราย รองลงมา (ร้อยละ 13.4) เสนอว่าควรให้ยืมมากกว่า 5 ตัว / ราย และที่เหลือ (ร้อยละ 12.7) เสนอว่าควรให้ยืม 2-3 ตัว / ราย โดยเฉลี่ยแล้ว 5.26 ตัว เสนอสูงสุด 10 ตัว ต่ำสุด 2 ตัว และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 0.7) ที่เห็นว่าเหมะสม

ตอนที่ 3 สภาพการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

การศึกษาสภาพการเลี้ยงโคของเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ในพื้นที่อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้ศึกษาเกี่ยวกับพันธุ์และการผสมพันธุ์ อาหารและการให้อาหาร คอกและโรงเรือน การปฏิบัติการเลี้ยงดู การสุขาภิบาลและการป้องกันโรค ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับพันธุ์และการผสมพันธุ์ ประกอบด้วยพันธุ์ และการผสมพันธุ์ สถานที่ให้บริการผสมเทียม และการคัดเลือกพันธุ์

ตารางที่ 4.8 พันธุ์และการผสมพันธุ์

n = 134

พันธุ์และการผสมพันธุ์	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
พันธุ์		
พื้นเมือง	134	100.0
วิธีการผสมพันธุ์		
จูงพ่อหรือแม่พันธุ์ไปผสม	66	49.3
ใช้ผสมเทียมอย่างเดียว	1	0.7
ให้ผสมกันเองตามธรรมชาติ	30	22.4
จูงพ่อหรือแม่พันธุ์และรับบริการผสมเทียม	36	26.9

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

n = 134

พันธุ์และการผสมพันธุ์	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
วิธีการผสมพันธุ์		
ให้ผสมกันเองและรับบริการผสมเทียม	1	0.7
สถานที่ให้บริการผสมเทียม		
ศูนย์วิจัยการผสมเทียมสระบุรี	38	28.3
การคัดเลือกพันธุ์		
คัดโคที่มีลักษณะไม่ดีขาย	2	1.5
ตอนโคเพศผู้ที่มีลักษณะไม่ดี	1	0.7
คัดโคและตอนโคเพศผู้ที่มีลักษณะไม่ดี	130	97.1
ไม่มีการจัดการ	1	0.7

จากตารางที่ 4.8 พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค-กระบือ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้มีวิธีการคัดเลือกพันธุ์และการผสมพันธุ์โค ดังนี้

3.1.1 พันธุ์โค จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ได้รับโคแม่พันธุ์จากโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริเป็นพันธุ์พื้นเมืองทั้งหมด

3.1.2 วิธีการผสมพันธุ์ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์มีวิธีการผสมพันธุ์โคเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 49.3) ใช้วิธีจูงพ่อหรือแม่พันธุ์ไปผสม รองลงมา (ร้อยละ 26.9) ใช้วิธีจูงพ่อหรือแม่พันธุ์และรับบริการผสมเทียม และที่เหลือ (ร้อยละ 22.4 0.7 และ 0.7) ใช้วิธีให้ผสมกันเองตามธรรมชาติ ใช้ผสมเทียมอย่างเดียว และให้ผสมกันเองพร้อมกับรับบริการผสมเทียมด้วยตามลำดับ

3.1.3 สถานที่ให้บริการผสมเทียม จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ (ร้อยละ 28.3) ใช้บริการผสมเทียมจากสถานีวิจัยการผสมเทียมสระบุรี

3.1.4 การคัดเลือกพันธุ์ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 97.1) ใช้วิธีการคัดเลือกโดยการคัด และตอนโคเพศผู้ที่มีลักษณะไม่ดีออกจากฝูง รองลงมา (ร้อยละ 1.5 , ร้อยละ 0.7)ใช้วิธีคัดโคที่มีลักษณะไม่ดีขายและมีส่วนน้อย (ร้อยละ 0.7 และ 0.7)ที่ตอนโคเพศผู้ที่มีลักษณะไม่ดี และไม่มีการจัดการ ตามลำดับ

3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับอาหาร การให้อาหาร ประกอบด้วย แหล่งอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงโค การได้มาของฟางข้าวจากนาผู้อื่น การได้มาของทุ่งหญ้าของผู้อื่น การใช้อาหารข้นเลี้ยงโค ความถี่ในการใช้อาหารและลักษณะการเลี้ยงโค ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.9 อาหารการให้อาหาร

n = 134

อาหารการให้อาหาร	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
แหล่งอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงโค		
ฟางข้าวจากนาของสมาชิกและฟางจากนาผู้อื่น	3	2.2
ฟางข้าวจากนาและทุ่งหญ้าของสมาชิก	74	55.3
ฟางข้าวจากนาผู้อื่น	1	0.7
ฟางข้าวจากของสมาชิกและทุ่งหญ้าผู้อื่น	3	2.2
ฟางข้าวจากนาและทุ่งหญ้าสมาชิกและทุ่งหญ้าสาธารณะ	3	2.2
ฟางข้าวจากนาสมาชิก ฟางข้างจากนาผู้อื่น และทุ่งหญ้าสาธารณะ	5	3.7
ฟางข้าวจากนาสมาชิก นาผู้อื่น และทุ่งหญ้าของสมาชิก	20	15.0
ฟางข้าวจากนาสมาชิก นาผู้อื่น และทุ่งหญ้าสมาชิก และอื่น ๆ ได้แก่ หัวไร่ปลายนา	21	15.7
ฟางข้าวจากนาสมาชิก นาผู้อื่น ทุ่งหญ้าสมาชิก และทุ่งหญ้าผู้อื่น	4	3.0
ฟางข้าวจากนาผู้อื่น (การได้มา)		
ซื้อ	1	0.7
ได้เปล่า	54	40.3
ทุ่งหญ้าของผู้อื่น (การได้มา)		
ได้เปล่า	7	5.2
การให้อาหารข้นเลี้ยงโค		
ใช้	82	61.2
ไม่เคยใช้	52	38.8
ความถี่ในการให้อาหารข้น (วัน / ครั้ง)		
1	3	2.2
2	16	11.9

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

n = 134

อาหารการให้อาหาร	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ความถี่ในการให้อาหารข้น (วัน / ครั้ง)		
3	38	28.4
5	24	18.0
7	1	0.7
ลักษณะการเลี้ยงโค		
ปล่อยแทะเล็มอย่างเดียว	13	9.7
ขัง/ผูกล่ามเกี่ยวหญ้าและหาฟางข้าวให้กิน	3	2.2
ปล่อยแทะเล็มและเกี่ยวหญ้าหาฟางข้าวให้กินบางเวลา	118	88.1

จากตารางที่ 4.9 พบว่า สมาชิกผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค-กระบือ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้มีวิธีการให้อาหาร ดังนี้

3.2.1 แหล่งอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงโค จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกินครึ่งเล็กน้อย (ร้อยละ 55.3) ใช้ฟางข้าวจากนา และทุ่งหญ้าของสมาชิก รองลงมา (ร้อยละ 15.7) ใช้ฟางข้าวจากนาของสมาชิก นาผู้อื่น ทุ่งหญ้าของสมาชิกและหัวไร่ปลายนา ที่เหลือ (ร้อยละ 15.0 3.7 3.0 2.2 2.2 2.2 และ 0.7) ใช้ฟางข้าวจากสมาชิกนาผู้อื่น ทุ่งหญ้าสมาชิกหญ้าหัวไร่ปลายนา ฟางข้าวจากนาสมาชิก นาผู้อื่นทุ่งหญ้าสาธารณะ ฟางข้าวนาสมาชิกผู้อื่น ทุ่งหญ้าสมาชิก ทุ่งหญ้าผู้อื่น ฟางข้าวจากนาสมาชิกผู้อื่น ฟางข้าวนาสมาชิกทุ่งหญ้าผู้อื่น ฟางข้าวจากนาสมาชิก ทุ่งหญ้าสมาชิก ทุ่งหญ้าสาธารณะ และฟางข้าวจากนาผู้อื่น

3.2.2 กรณีการใช้ฟางข้าวจากนาผู้อื่น จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบครึ่ง (ร้อยละ 40.3) ลักษณะได้มา คือ ได้เปล่า และ (ร้อยละ 0.7) ได้มาโดยการจัดซื้อ

3.2.3 กรณีการใช้ทุ่งหญ้าของผู้อื่น จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงโค (ร้อยละ 5.2) ใช้เลี้ยงโคโดยการได้เปล่า

3.2.4 การใช้อาหารข้นเลี้ยงโค จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ประมาณสองในสาม (ร้อยละ 61.2) มีการใช้อาหารข้นเลี้ยงโคและ (ร้อยละ 38.8) ไม่เคยใช้อาหารข้นเลย ในกรณีการใช้อาหารข้นเลี้ยงโคโดยให้เฉลี่ย 3 วัน / ครั้ง (ร้อยละ 28.4) รองลงมา (ร้อยละ

18.0) ให้อาหารข้นเฉลี่ย 5 วัน / ครั้ง ที่เหลือ(ร้อยละ 11.9 2.2 และ 0.7) ใช้อาหารข้นเฉลี่ย 2 วัน / ครั้ง 1 วัน / ครั้ง และ 7 วัน / ครั้ง ตามลำดับ

3.2.5. ลักษณะการเลี้ยงโค จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 88.1)ใช้วิธีปล่อยให้แทะเล็มและเกี่ยวหญ้าหาฟางข้าวให้กินบางเวลา รองลงมา(ร้อยละ 9.7) ใช้วิธีปล่อยให้แทะเล็มอย่างเดียว และมีจำนวนน้อยใช้วิธีขัง ผูกล่าม เกี่ยวหญ้าและหาฟางข้าวให้กิน

3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการสุขาภิบาลและการป้องกันโรค ประกอบด้วย ลักษณะคอก หรือโรงเรือน การถ่ายพยาธิ การฉีดวัคซีน และการดูแลรักษาโคป่วย ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.10 การจัดการและการสุขาภิบาล

n = 134

การสุขาภิบาลและการป้องกันโรค	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ลักษณะคอกหรือโรงเรือน		
อยู่ใต้ถุนบ้าน	1	0.7
อยู่นอกบ้านมีหลังคา	112	83.6
อยู่นอกบ้านไม่มีหลังคา	21	15.7
การถ่ายพยาธิ		
ถ่ายบ้างเป็นบางครั้ง	91	67.9
ถ่ายประจำทุก ๆ 3 เดือน	43	32.1
การฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย		
ฉีดเป็นบางครั้ง	4	3.0
ฉีดตามโปรแกรมปีละ 2 ครั้ง ทุก 6 เดือน	130	97.0
วิธีการดูแลรักษาโคป่วย		
สัตวแพทย์รักษา	103	76.9
ซื้อยาให้กินและสัตวแพทย์รักษา	27	20.2
สัตวแพทย์รักษาและอื่น ๆ ได้แก่ สมุนไพร	3	2.2
ซื้อยาให้กินและอื่น ๆ ได้แก่ สมุนไพร	1	0.7

จากตารางที่ 4.10 พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคาร โค-กระบือ ฯ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้มีวิธีการจัดการ และ การสุขาภิบาล ดังนี้

3.3.1 ลักษณะคอกหรือโรงเรือน จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ส่วนมาก (ร้อยละ 83.6) มีคอกหรือโรงเรือนอยู่นอกบ้านพร้อมหลังคา รองลงมา (ร้อยละ 15.7) มีคอกหรือโรงเรือนนอกบ้านไม่มีหลังคา และมีจำนวนน้อย (ร้อยละ 0.7) ที่มีคอกหรือโรงเรือนอยู่ใต้ถุนบ้าน

3.3.2 การถ่ายพยาธิ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์สองในสาม (ร้อยละ 67.9) ถ่ายพยาธิบ้าง เป็นบางครั้ง และ (ร้อยละ 32.1) ถ่ายพยาธิประจำทุก ๆ 3 เดือน

3.3.3 การฉีดวัคซีนป้องกันกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย จากการศึกษาพบว่า สมาชิก กลุ่มผู้เลี้ยงโคเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 97.0) ดำเนินการฉีดวัคซีนตามโปรแกรม ปีละ 2 ครั้ง ทุก ๆ 6 เดือน และ มีจำนวนน้อย (ร้อยละ 3.0) ที่ฉีดวัคซีนบ้างเป็นบางครั้ง

3.3.4 วิธีการดูแลรักษาโคป่วย จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 76.9) ให้สัตวแพทย์ทำการรักษา รองลงมา (ร้อยละ 20.2) ซื้อยาให้กินพร้อมทั้งให้สัตวแพทย์รักษา ที่เหลือ (ร้อยละ 2.2 และ 0.7) ให้สัตวแพทย์รักษาพร้อมกับให้ยาสมุนไพร และซื้อยาให้กินเองพร้อมทั้งให้ยาสมุนไพรด้วย ตามลำดับ

3.4 ความต้องการฝึกอบรม เกี่ยวกับการเลี้ยงโค ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.11 ความต้องการฝึกอบรม

n = 134

การต้องการฝึกอบรม	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ความต้องการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงโค		
ต้องการ	131	97.8
ไม่ต้องการ	3	2.2

จากตารางที่ 4.11 พบว่าสมาชิกผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค-กระบือฯ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีความคิดเห็นต่อการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูแลโค ดังนี้

3.4.1 ความต้องการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงโค จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด(ร้อยละ 97.8) มีความต้องการฝึกอบรม รองลงมา(ร้อยละ 2.2) ไม่ต้องการฝึกอบรม

ตอนที่ 4 ปัญหา / อุปสรรค และข้อเสนอแนะของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

การศึกษาปัญหา / อุปสรรคและข้อเสนอแนะของสมาชิก กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้ศึกษาเกี่ยวกับด้านการดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม ด้านการกำหนดรูปแบบการเลี้ยง ด้านข้อตกลงภายในกลุ่ม ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ ด้านบัญชีควบคุม ด้านการให้ยืม ด้านจำนวนโค ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

4.1 ข้อมูลด้านปัญหาและอุปสรรค ประกอบด้วย ด้านวิธีการจัดตั้งกลุ่ม ด้านกำหนดรูปแบบการเลี้ยง ด้านข้อตกลงภายในกลุ่ม ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ ด้านบัญชีควบคุม ด้านการให้ยืม และ ด้านจำนวนโค ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.12 ปัญหา / อุปสรรค

n = 134

ปัญหา / อุปสรรค	$\overline{X}$ (S.D.)	ระดับปัญหา/อุปสรรค ความหมาย
ด้านวิธีการจัดตั้งกลุ่ม		
การดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม กลุ่มละ 5 ราย	1.93 (0.43)	ค่อนข้างน้อย
การเลือกตัวแทนผู้เลี้ยงหลัก	1.75 (0.47)	น้อย
ด้านกำหนดรูปแบบการเลี้ยง		
รูปแบบการเลี้ยง	1.81 (0.42)	ค่อนข้างน้อย
การแบ่งหน้าที่เป็นผู้เลี้ยงหลักและผู้เลี้ยงชั่วคราว	1.73 (0.46)	น้อย
การได้เปรียบเสียเปรียบด้านต่างๆ เช่น ผู้เลี้ยงหลักมีหน้าที่เลี้ยงอย่างเดียวส่วนผู้เลี้ยงชั่วคราวมีหน้าที่จ่ายเงินค่าปัจจัยการผลิต	1.88 (1.90)	ค่อนข้างน้อย
ด้านข้อตกลงภายในกลุ่ม		
การรับผิดชอบเลี้ยงโคให้สมาชิกของผู้เลี้ยงหลัก	1.90 (0.37)	ค่อนข้างน้อย

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

n = 134

ปัญหา / อุปสรรค	$\overline{X}$ (S.D.)	ระดับปัญหา/อุปสรรค ความหมาย
ด้านข้อตกลงภายในกลุ่ม		
การจ่ายเงินในการดูแลโคของผู้เลี้ยงชั่วคราว	1.84 (0.41)	ค่อนข้างน้อย
ด้านการจัดสรรผลประโยชน์		
การมีรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยคอกของ ผู้เลี้ยงหลัก	1.86 (0.37)	ค่อนข้างน้อย
การแบ่งรายได้ในการจำหน่ายโคแต่ละครั้ง ระหว่างผู้เลี้ยงหลักและผู้เป็นเจ้าของแม่โค	1.74 (0.44)	น้อย
ด้านบัญชีควบคุม		
การรับแม่พันธุ์โคมาเลี้ยงครั้งแรก	2.13 (0.80)	ค่อนข้างน้อย
โคพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมพันธุ์	2.50 (0.97)	ค่อนข้างน้อย
บันทึกการผสมพันธุ์ของแม่โค	1.85 (0.67)	ค่อนข้างน้อย
บันทึกลูกเกิด	1.69 (1.69)	น้อย
บันทึกการฉีดวัคซีน	1.64 (0.48)	น้อย
บันทึกการเจ็บป่วยของแม่โคและลูกโค	1.60 (0.53)	น้อย
บันทึกการตายของแม่โค	1.25 (0.43)	น้อย
บันทึกการตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่	1.51 (0.50)	น้อย

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

n = 134

ปัญหา / อุปสรรค	$\overline{X}$ (S.D.)	ระดับปัญหา/อุปสรรค ความหมาย
ด้านการให้ยืม		
สภาพแม่พันธุ์โคที่ได้รับ	3.21 (0.83)	ปานกลาง
สัญญายืมแม่โค	2.58 (0.83)	ปานกลาง
ด้านจำนวนโค		
แม่โคที่ให้ยืม 1 ราย / 1 ตัว	3.96 (0.50)	ค่อนข้างมาก

หมายเหตุ

$\overline{X}$ 1.0 – 1.80 มีค่าเท่ากับ ระดับน้อย
$\overline{X}$ 1.81 – 2.60 มีค่าเท่ากับ ระดับค่อนข้างน้อย
$\overline{X}$ 2.61 – 3.40 มีค่าเท่ากับ ระดับปานกลาง
$\overline{X}$ 3.41 – 4.20 มีค่าเท่ากับ ระดับค่อนข้างมาก
$\overline{X}$ 4.21 – 5.00 มีค่าเท่ากับ ระดับมาก

จากตารางที่ 4.12 แสดงให้เห็นว่ามีปัญหา / อุปสรรค ในการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค – กระบือ ฯ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ดังนี้

4.1.1 มีปัญหา / อุปสรรค น้อย ซึ่งเรียงลำดับจากน้อยไปมาก ประกอบด้วย บันทึกการตายของแม่โค บันทึกการตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ บันทึกการเจ็บป่วยของแม่โคและลูกโค บันทึกการฉีดวัคซีน บันทึกลูกเกิด การแบ่งหน้าที่เป็นผู้เลี้ยงหลักและผู้เลี้ยงชั่วคราว การแบ่งรายได้ในการจำหน่ายโคแต่ละครั้งระหว่างผู้เลี้ยงหลักกับผู้เป็นเจ้าของแม่โค และการเลือกตัวแทนผู้เลี้ยงหลัก (ค่า $\overline{X}$ = 1.25 1.51 1.60 1.64 1.69 1.73 1.74 และ 1.75) ตามลำดับ

4.1.2 มีปัญหา / อุปสรรค ค่อนข้างน้อย ซึ่งเรียงจากน้อยไปมาก ประกอบด้วย รูปแบบการเลี้ยง การจ่ายเงินในการดูแลโคของผู้เลี้ยงชั่วคราว บันทึกการผสมพันธุ์ของแม่โค การมีรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยคอกของผู้เลี้ยงหลัก การรับผิดชอบเลี้ยงโคให้สมาชิกของผู้เลี้ยงหลัก การได้

เปรียบเสียเปรียบด้านต่าง ๆ ได้แก่ ผู้เลี้ยงหลักมีหน้าที่เลี้ยงอย่างเดียว ส่วนผู้เลี้ยงชั่วคราวมีหน้าที่จ่ายเงินค่าปัจจัยการผลิต การดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม กลุ่มละ 5 ราย การรับแม่พันธุ์โคมาเลี้ยงครั้งแรกและโคพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมพันธุ์ (ค่า $\overline{X}$ = 1.81 1.84 1.85 1.86 1.88 1.90 1.93 2.13 และ2.50) ตามลำดับ

4.1.3 มีปัญหา / อุปสรรค ปานกลาง ประกอบด้วย สัญญายืมแม่โค และสภาพแม่พันธุ์โคที่ได้รับ (ค่า $\overline{X}$ = 2.58 และ3.21) ตามลำดับ

4.1.4 มีปัญหา / อุปสรรค ค่อนข้างมาก ประกอบด้วย แม่โคที่ให้ยืม 1 ราย / 1 ตัว (ค่า $\overline{X}$ = 3.96)

4.2 ข้อมูลด้านข้อเสนอแนะของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.13 ข้อเสนอแนะของสมาชิก

n = 134

ข้อเสนอแนะ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. การมีรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยคอกควรนำเข้ากองทุน 1 ส่วน	1	0.74
2. การรับแม่พันธุ์โคมาเลี้ยงครั้งแรกมีอายุน้อยมาก ควรมีอายุ 3 – 4 ปี และควรจะแข็งแรงสมบูรณ์มากกว่านี้	68	50.7
3. ควรสนับสนุนเวชภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ยารักษาโรค อาหารแร่ธาตุเสริมให้มากกว่านี้	87	64.9
4. สภาพแม่พันธุ์โคที่ได้รับควรให้เป็นลูกผสมและให้แข็งแรงสมบูรณ์กว่านี้	56	41.7
5. แม่โคที่ให้ยืม ตัว /ราย		
รายละ 1 ตัว	7	5.2
รายละ 2 ตัว	18	13.4
รายละ 3 ตัว	20	14.9
รายละ 4 ตัว	10	7.4
รายละ 5 ตัว	72	53.7
รายละ 7 ตัว	4	2.9
รายละ 10 ตัว	3	2.2
6. โคพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมพันธุ์ควรเพิ่มให้มากกว่านี้ แม่พันธุ์ 20 ตัว / พ่อพันธุ์ 1 ตัว	37	27.6

จาตารางที่ 4.13 สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์มีข้อเสนอแนะต่อการดำเนินการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค – กระบือ ฯ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ดังนี้

4.2.1 ด้านขอสนับสนุนเวชภัณฑ์ สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ประมาณสองในสาม (ร้อยละ 64.9) มีความต้องการเวชภัณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ ยารักษาโรค และอาหารแร่ธาตุเสริม

4.2.2 ด้านการให้ยืมแม่พันธุ์โค สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกินครึ่งเล็กน้อย (ร้อยละ 53.7) เสนอให้ยืมแม่พันธุ์โค 5 ตัว / 1 ราย รองลงมา (ร้อยละ 14.9) เสนอให้ยืมแม่พันธุ์โค 3 ตัว / 1 ราย ที่เหลือ (ร้อยละ 13.4 7.4 5.2 2.9 และ 2.2) เสนอให้ยืมแม่พันธุ์โค 2 ตัว 4 ตัว 1 ตัว 7 ตัว และ 3 ตัว / 1 ราย ตามลำดับ

4.2.3 ด้านอายุของแม่พันธุ์โค สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกินครึ่งเล็กน้อย (ร้อยละ 50.7) เสนอว่าแม่พันธุ์โคนำมาเลี้ยงครั้งแรกควรมีอายุ 3-4 ปี และมีสภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์

4.2.4 สภาพแม่พันธุ์โค สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบครึ่ง (ร้อยละ 41.7) เสนอว่าแม่พันธุ์โคควรเป็นลูกผสมที่มีร่างการแข็งแรงสมบูรณ์

4.2.5 โคพ่อพันธุ์ สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบหนึ่งส่วน (ร้อยละ 27.6) เสนอว่าควรเพิ่มพ่อพันธุ์ที่ใช้คุมฝูงหรือผสมพันธุ์ 1 ตัว / แม่พันธุ์ 20 ตัว

บทที่ 5
สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

การศึกษารูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัยและผลการวิจัย ดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาข้อมูลด้านสภาพพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

1.1.2 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

1.1.3 เพื่อศึกษาสภาพการเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

1.1.4 เพื่อศึกษาปัญหา / อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ศึกษาเป็นกลุ่มเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ที่เข้าร่วมโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ปี 2548 อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 200 ราย ทำการสุ่มตัวอย่างโดยการจับฉลาก(stratified random sampling) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 134 ราย เครื่องมือการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิดและปลายเปิด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ปี 2548 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 134 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพพื้นฐานทางสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงจากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ มีอายุเฉลี่ย 46.22 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จบการศึกษาระดับประถมศึกษาและมีส่วนน้อยมากที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คือ จำนวน 2 ราย สมาชิกในครัวเรือนที่มีส่วนช่วยในการเลี้ยงโคเฉลี่ย 2.60 ราย ซึ่งสมาชิกเกือบครึ่งหนึ่งที่มีจำนวน 2 รายต่อครัวเรือน และสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมดไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคมและ มีบางส่วนที่ดำรงตำแหน่งทางสังคม ซึ่งมีทั้งตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล อาสาปศุสัตว์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสาธารณสุข และยังมีอาสาสมัครของหน่วยงานอื่นๆ อีก เช่น อาสากู้ภัย ส่วนการเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กับสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

1.3.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ประมาณสองในสามมีอาชีพหลัก คือ ทำสวน รองลงมามากกว่าหนึ่งส่วนเล็กน้อย คือ ทำนา อาชีพเสริมรับจ้าง ประมง เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย แต่ที่ทำมาก ได้แก่ อาชีพรับจ้าง ซึ่งสมาชิกเกือบทั้งหมดมีพื้นที่ถือครองเป็นของตนเองเฉลี่ย 19.29 ไร่ และเช่าผู้อื่นเพิ่มเติมเพื่อประกอบอาชีพทางการเกษตรมีเป็นส่วนน้อยมาก พื้นที่เช่าเฉลี่ย 17.30 ไร่

1.3.3 วิธีการจัดตั้งกลุ่ม

1) การรวมกลุ่มย่อยกลุ่มละ 5 คน สมาชิกประมาณสองในสามได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2) วิธีการคัดเลือกสมาชิก 5 คน ให้มารวมกลุ่มเดียวกัน สมาชิกส่วนใหญ่มารวมกลุ่มกันด้วยความสมัครใจ

3) การคัดเลือกตัวแทนให้เป็นผู้เลี้ยงหลัก สมาชิกเกือบทั้งหมด คัดเลือกตัวแทนด้วยความสมัครใจ

1.3.4 รูปแบบการเลี้ยง

1) การมีส่วนร่วมในกลุ่มย่อย 5 คน โดยสมาชิกส่วนมากมีส่วนเป็นผู้ช่วยเลี้ยงชั่วคราว และจัดหาอาหารหยาบมาให้เป็นครั้งคราว

2) การจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูแลโคในแต่ละเดือน สมาชิกเกือบทั้งหมด เสนอให้ 4 คนจ่ายเท่ากัน โดยเสนอจ่าย 300 บาท/เดือน ที่เหลือเสนอจ่ายคนละ 200 500 800 1,000 600 400 และ 700 บาท/เดือน และมีจำนวน 1 คน ที่เสนอจ่ายคนละ 500 บาท/เดือน

3) การได้รับทราบข้อตกลงแบ่งผลประโยชน์ 20 / 80% สมาชิกทั้งหมดได้รับทราบข้อมูลการแบ่งผลประโยชน์

4) การจัดซื้อปัจจัยการผลิต สมาชิกในกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ทั้งหมดร่วมกันจัดซื้อปัจจัยการผลิต

1.3.5 ความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับการเลี้ยงในลักษณะกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน

ประกอบด้วย ข้อตกลงภายในกลุ่ม การจัดสรรผลประโยชน์มีรายละเอียดดังนี้

1) ข้อดีของการเลี้ยงในลักษณะกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน สมาชิกส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า คนเลี้ยงหลักมีรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยคอก และคนไม่มีเวลาเลี้ยงจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูแลโคแทนแรงงาน

2) ความเหมาะสมของการรวมกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน สมาชิกเกือบทั้งหมดเห็นว่ามีความเหมาะสม

3) การจัดเวรดูแลโคภายในกลุ่ม พบว่าสมาชิกทั้งหมดให้คนเลี้ยงหลักดูแลตลอด และสมาชิกที่เหลืออีก 4 คน จะมาเลี้ยงเมื่อถูกร้องขอกรณีคนเลี้ยงหลักไม่ว่าง

4) ความเหมาะสมการจัดเวรกันเลี้ยงดูแลโคของกลุ่มให้คนเลี้ยงหลักดูแลตลอด สมาชิกทั้งหมดมีความความเห็นว่าเหมาะสม

5) ความเหมาะสมของผลตอบแทนที่คนเลี้ยงหลักได้รับ สมาชิกทั้งหมดมีความเห็นว่าเหมาะสม

6) ค่าใช้จ่ายและภาระรับผิดชอบของสมาชิกที่ไม่ได้เป็นคนเลี้ยงหลัก สมาชิกทั้งหมดมีความเห็นว่าเหมาะสม

7) การแบ่งผลประโยชน์ 20 / 80 % ภายในกลุ่ม สมาชิกเกือบทั้งหมดมีความเห็นว่าเหมาะสม

1.3.6 การบันทึกบัญชีควบคุม

1) วันรับแม่พันธุ์โค สมาชิกเกือบทั้งหมด มีการจัดทำบัญชีควบคุม

2) การผสมพันธุ์แม่โค สมาชิกเกือบทั้งหมด มีการจัดทำบัญชีควบคุม

3) ลูกเกิด สมาชิกเกือบทั้งหมด มีการจัดทำบัญชีควบคุม

4) การฉีดวัคซีน สมาชิกเกือบทั้งหมด มีการจัดทำบัญชีควบคุม

5) การเจ็บป่วย สมาชิกเกือบทั้งหมด มีการจัดทำบัญชีควบคุม

6) การตายของแม่โคและลูกโค สมาชิกเกือบทั้งหมด ไม่มีการจัดทำบัญชีควบคุมเนื่องจากยังไม่มีการตาย

7) การตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ สมาชิกเกือบทั้งหมด มีการจัดทำบัญชีควบคุม

1.3.7 การให้ยืมและจำนวนโค

1) แม่พันธุ์โคที่ให้ยืม สมาชิกประมาณสองในสาม เห็นว่าแข็งแรงสมบูรณ์พอใช้

2) ความเหมาะสมของการให้ยืมแม่พันธุ์โค รายละ 1 ตัว สมาชิกเกือบทั้งหมด เห็นว่าไม่เหมาะสมและสมาชิกสองในสาม เสนอให้ยืม 4-5 ตัว / ราย

1.3.8 สภาพการเลี้ยงโคของสมาชิก

1) พันธุ์โค สมาชิกทั้งหมด ได้รับแม่พันธุ์โคพื้นเมือง

2) วิธีการผสมพันธุ์ สมาชิกเกือบครึ่งหนึ่ง ใช้วิธีจูงพ่อหรือแม่พันธุ์ไปผสม และ สถานที่ให้บริการผสมเทียม สมาชิกส่วนหนึ่ง รับบริการผสมเทียมจากศูนย์วิจัยการผสมเทียม สระบุรี

3) การคัดเลือกพันธุ์ พบว่าสมาชิกเกือบทั้งหมด ใช้วิธีคัดและตอนโคที่มีลักษณะไม่ดีออกจากฝูง

1.3.9 อาหารการให้อาหาร

1) แหล่งอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงโค สมาชิกมากกว่าครึ่งเล็กน้อยใช้ฟางข้าวจากนาและทุ่งหญ้าของสมาชิก

2) กรณีใช้ฟางข้าวจากนาผู้อื่น สมาชิกเกือบครึ่ง ได้มาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

3) กรณีการใช้ทุ่งหญ้าของผู้อื่น พบว่าสมาชิกส่วนน้อย ใช้เลี้ยงโคโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

4) การใช้อาหารข้นเลี้ยงโค สมาชิกเกือบสองในสาม มีการใช้อาหารข้นเลี้ยงโค และสมาชิกเกือบหนึ่งส่วนให้เฉลี่ย 3 วัน/ครั้ง รองลงมา ให้เฉลี่ย 5 วัน/ครั้ง

5) ลักษณะการเลี้ยงโค สมาชิกเกือบทั้งหมด ใช้วิธีปล่อยให้แทะเล็มและเกี่ยวหญ้าหาฟางข้าวให้กินบางเวลา

1.3.10 การจัดการ และสุขาภิบาล

1) ลักษณะคอกหรือโรงเรือน สมาชิกส่วนใหญ่ พบว่ามีคอกหรือโรงเรือนอยู่นอกบ้านพร้อมมีหลังคากันแดดกันฝน

2) การถ่ายพยาธิ สมาชิกประมาณสองในสาม ทำการถ่ายพยาธิบ้างเป็นบางครั้ง รองลงมาประมาณหนึ่งส่วนถ่ายพยาธิประจำทุกๆ 3 เดือน

3) การฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย พบว่าสมาชิกเกือบทั้งหมดฉีดวัคซีนตามโปรแกรมปีละ 2 ครั้ง ทุก 6 เดือน

4) วิธีการดูแลรักษาโคป่วย พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ ให้สัตวแพทย์ทำการรักษา

1.3.11 ด้านการฝึกอบรม

ความต้องการการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงโค พบว่าสมาชิกเกือบทั้งหมดมีความต้องการฝึกอบรม

1.3.12 ปัญหา / อุปสรรค ของสมาชิก

ปัญหา / อุปสรรค น้อย ซึ่งเรียงลำดับจากน้อยไปมาก ประกอบด้วย บันทึกการตายของแม่โค บันทึกการตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ บันทึกการเจ็บป่วยของแม่โค และลูกโค บันทึกการฉีดวัคซีน บันทึกลูกเกิด การแบ่งหน้าที่เป็นผู้เลี้ยงหลักและผู้เลี้ยงชั่วคราว การแบ่งรายได้ในการจำหน่ายโคแต่ละครั้งระหว่างผู้เลี้ยงหลักกับผู้เป็นเจ้าของแม่โค และการเลือกตัวแทนผู้เลี้ยงหลัก

ปัญหา / อุปสรรค ค่อนข้างน้อย ซึ่งเรียงจากน้อยไปมาก ประกอบด้วย รูปแบบการเลี้ยง การจ่ายเงินในการดูแลโคของผู้เลี้ยงชั่วคราว บันทึกการผสมพันธุ์ของแม่โค การมีรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยคอกของผู้เลี้ยงหลัก การรับผิดชอบเลี้ยงโคให้สมาชิกของผู้เลี้ยงหลัก การได้ เปรียบเสียเปรียบด้านต่าง ๆ ได้แก่ ผู้เลี้ยงหลักมีหน้าที่เลี้ยงอย่างเดียว ส่วนผู้เลี้ยงชั่วคราวมีหน้าที่จ่ายเงินค่าปัจจัยการผลิต การดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม กลุ่มละ 5 ราย การรับแม่พันธุ์ โคมาเลี้ยงครั้งแรก และโคพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมพันธุ์

ปัญหา / อุปสรรค ปานกลาง ประกอบด้วย สัญญายืมแม่โค และสภาพแม่พันธุ์โคที่ได้รับ

ปัญหา / อุปสรรค ค่อนข้างมาก ประกอบด้วย แม่โคที่ให้ยืม 1 ราย / 1 ตัว

1.3.13 ข้อเสนอแนะของสมาชิกต่อโครงการ

ด้านขอสนับสนุนเวชภัณฑ์ สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ประมาณสองในสาม มีความต้องการเวชภัณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ ยารักษาโรค และอาหารแร่ธาตุเสริม

ด้านการให้ยืมแม่พันธุ์โค สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกินครึ่ง เสนอให้ยืมแม่พันธุ์โค 5 ตัว / 1 ราย รองลงมา เสนอให้ยืมแม่พันธุ์โค 3 ตัว / 1 ราย ที่เหลือ เสนอให้ยืมแม่พันธุ์โค 2 ตัว 4 ตัว 1 ตัว 7 ตัว และ 3 ตัว / 1 ราย ตามลำดับ

ด้านอายุของแม่พันธุ์โค สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกินครึ่งเล็กน้อย เสนอว่าแม่พันธุ์โคนำมาเลี้ยงครั้งแรกควรมีอายุ 3-4 ปี และมีสภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์

สภาพแม่พันธุ์โค สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบครึ่ง เสนอว่าแม่พันธุ์โคควรเป็นลูกผสมที่มีร่างการแข็งแรงสมบูรณ์

โคพ่อพันธุ์ สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบหนึ่งส่วน เสนอว่าควรเพิ่มพ่อพันธุ์ที่ใช้คุมฝูงหรือผสมพันธุ์ 1 ตัว / แม่พันธุ์ 20 ตัว

2. อภิปรายผล

ผลการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

2.1 *สภาพพื้นฐานทางสังคม*

2.1.1 อายุ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค – กระบือ ฯ ของอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ส่วนใหญ่มีอายุ อยู่ระหว่าง 41-60 ปี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเดชา เปรมประชาและธีรวิทย์ ขาวบุปผา (2548 : 46) ที่ได้ศึกษาการบริหารโครงการธนาคารโค – กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริโดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษา อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ส่วนใหญ่มีอายุ อยู่ระหว่าง 50-60 ปี และสุวรรณี ศรีนาค(2544 : 158) ในการศึกษาสภาพการเลี้ยงโคของเกษตรกรจังหวัดพังงาที่พบว่ามีอายุอยู่ระหว่าง 42-50 ปี

2.1.2 เพศ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุวรรณี ศรีนาค (2544 : 158) ในการศึกษาสภาพการเลี้ยงโคของเกษตรกรจังหวัดพังงา กล่าวว่า ผู้เลี้ยงโคเนื้อส่วนใหญ่เป็นเพสชายและของเดชา เปรมประชา กับ ธีรวิทย์ ขาวบุปผา (2548 : 46) ในการศึกษาการบริหารโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริโดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษาอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย

2.1.3 ระดับการศึกษา พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งใกล้เคียงกับผลการศึกษาของเดชา เปรมประชา และธีรวิทย์ ขาวบุปผา (2548 : 46) ในการศึกษาการบริหารโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ กรณีศึกษาอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ที่พบว่าเกษตรกรเกินว่าครึ่งหนึ่งจบการศึกษาระดับประถมศึกษา และสอดคล้องกับการศึกษาของปัญญา มูลคำ (2543 : 59) ในการศึกษาปัญหาการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อตามแผนปรับโครงสร้าง และระบบผลิตการเกษตร (ค.ป.ร.) ในจังหวัดขอนแก่น พบว่าเกษตรกรจบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด

2.1.4 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีส่วนช่วยในการเลี้ยงโค จากการศึกษาพบว่า มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 2.60 ราย ในการช่วยเหลือและการยอมรับในการใช้แรงงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สิน พันธุ์พินิจและบำเพ็ญ เขียวหวาน (2543 : 17) ในการศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกรตามโครงการปรับโครงสร้างและระบบผลิตการเกษตรภาคกลางของประเทศไทย พบว่าปัจจัยด้านแรงงานมีความสัมพันธ์กัน

2.1.5 การดำรงตำแหน่งทางสังคม จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมดไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม ซึ่งแตกต่างจาก พัชราภรณ์ แก้วน้ำใส (2546 : 31 , 63) ในการศึกษาบทบาทของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ประจำหมู่บ้าน ในจังหวัดอ่างทอง พบว่าอาสาเกือบครึ่งหนึ่งดำรงตำแหน่งทางสังคม ได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

2.1.6 การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และ กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ซึ่งสอดคล้องกับ อรุณ ตันติวิภาวิน(2545 : 38) ในการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้โคเนื้อได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย กรณีศึกษาอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ ที่พบว่า เกษตรกรมากกว่าสองในสามเป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรกับกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

2.2 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์

2.2.1 อาชีพ สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักจากการทำสวน และรับจ้างเป็นรายได้เสริม นอกจากนี้แล้วยังประกอบอาชีพอื่นด้วย คือ ประมง ทำนา เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย ซึ่งแตกต่างจาก เดชา เปรมประชา และธีรวิทย์ ขาวบุปผา (2548 : 46) ในการศึกษาการบริหารโครงการธนาคาร โค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ โดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษาอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะเลี้ยงโคเป็นอาชีพเสริม

2.2.2 ขนาดพื้นที่ถือครอง สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 19.29 ไร่ และพื้นที่เช่าผู้อื่น โดยเฉลี่ย 17.30 ไร่ ซึ่งมีผลต่อการเลี้ยงโคเนื้อ ซึ่งใกล้เคียงกับ ปัญญา มูลคำ (2543 : 141) ในการศึกษาปัญหาการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรผู้ร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อตามโครงการปรับโครงสร้าง และระบบผลิตการเกษตรในจังหวัดขอนแก่น พบว่าจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรมีผลทำให้ระดับปัญหาของการเลี้ยงโคของเกษตรกรต่างกัน

2.3 วิธีการจัดตั้งกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ประมาณสองในสามมีการรวมกลุ่มย่อย 5 คน โดยการแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนใหญ่มาด้วยความสมัครใจ และมีการคัดเลือกตัวแทนเป็นผู้เลี้ยงหลักเลือกด้วยความสมัครใจ ซึ่งเกือบทุกคนมีความเห็นเหมาะสมซึ่งใกล้เคียงกับเดชา เปรมประชา

และธีรวิทย์ ขาวบุปผา (2548 : 47) ในการศึกษาการบริหารโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริโดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษาอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง พบว่า การรวมกลุ่มของเกษตรกรส่วนใหญ่สมัครใจรวมกลุ่มด้วยตนเอง

2.4 รูปแบบการเลี้ยง

2.4.1 การมีส่วนร่วมในกลุ่มย่อย 5 คน สมาชิกเกือบสองในสามมีส่วนเป็นผู้ช่วยเลี้ยงชั่วคราวและจัดหาอาหารหยาบมาให้ และสมาชิกส่วนหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้เลี้ยงหลัก จะแตกต่างจากจเร หลิมวัฒนา (2546 : 101-104) กล่าวไว้ในภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับควาย ว่าการจัดเวรเลี้ยงดูแลควายจะสับเปลี่ยนกันทุกวัน ผู้เป็นเจ้าของควายจะมาคอยดูแลควายของตนเองก็ต่อเมื่อผู้เลี้ยงได้ต้อนเข้าคอกแล้ว

2.4.2 การจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูโคในแต่ละเดือน ซึ่งคนเลี้ยงหลักไม่ต้องจ่าย ส่วนคนไม่ได้เป็นคนเลี้ยงหลักจ่ายเท่ากัน สมาชิกประมาณสองในสามเสนอจ่าย คนละ 300 บาท/เดือน

2.4.3 การได้รับทราบข้อตกลงแบ่งผลประโยชน์ 20/80 % (คนเลี้ยงหลักได้ 20% ผู้เป็นเจ้าของแม่โคได้ 80%ในการจำหน่ายผลผลิตแต่ละครั้ง) ซึ่งสมาชิกทั้งหมดมีการได้รับทราบข้อตกลง และสมาชิกเกือบทั้งหมดเห็นว่ามีความเหมาะสมมีจำนวน 2 คนเท่านั้นที่เห็นว่าไม่เหมาะสม

2.4.4 วิธีการจัดซื้อปัจจัยการผลิต เช่น อาหาร แร่ธาตุเสริม สมาชิกทั้งหมดในกลุ่ม 5 คน ร่วมกันจัดซื้อปัจจัยการผลิตมาใช้ภายในกลุ่ม

2.5 ความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับการเลี้ยงในลักษณะกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน

2.5.1 ข้อดีของการเลี้ยงในลักษณะกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ซึ่งสมาชิกเกือบทั้งหมดมีความเห็นว่าคนเลี้ยงหลักมีรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยคอก ซึ่งใกล้เคียงกับจเร หลิมวัฒนา (2546 : 101-104) กล่าวไว้ในการรวมกลุ่มของเกษตรกร ตำบลท่าข้าวเปลือก อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ในภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับควายว่า รายได้จากการจำหน่ายขี้ควายช่วยให้ชาวตำบลท่าข้าวเปลือกพอใจและเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

2.5.2 ความเหมาะสมของการรวมกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน สมาชิกเกือบทั้งหมดเห็นว่ามีความเหมาะสม และมีส่วนน้อย จำนวน 2 ราย เท่านั้น ที่เห็นว่าไม่เหมาะสม

2.5.3 การจัดเวรดูแลโคภายในกลุ่ม ระหว่างคนเลี้ยงหลัก และคนไม่ได้เป็นคนเลี้ยงหลัก ผลตอบแทนของคนเลี้ยงหลัก ค่าใช้จ่ายของผู้ไม่ได้เป็นคนเลี้ยงหลัก สมาชิกทั้งหมดเห็นว่า มีความเหมาะสม

2.6 การบันทึกบัญชีควบคุม

สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด ได้ดำเนินการจัดทำบัญชีควบคุมด้านต่างๆ ได้แก่ วันรับแม่พันธุ์โค การผสมพันธุ์แม่โค ลูกเกิด การฉีดวัคซีน การเจ็บป่วย การตายของแม่และลูกโค และการตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่

2.7 ความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับการให้ยืมและจำนวนโค

จากการศึกษา พบว่าสมาชิกประมาณสองในสามได้รับแม่พันธุ์โคแข็งแรงสมบูรณ์พอใช้ แต่การให้ยืมรายละ 1 ตัว สมาชิกเกือบทั้งหมดมีความเห็นว่าไม่เหมาะสมและเสนอให้ยืมรายละ 4-5 ตัว

2.8 สภาพการเลี้ยงโคของสมาชิก

พันธุ์โคสมาชิกทั้งหมดได้รับพันธุ์โคพื้นเมือง โดยมีวิธีการผสมพันธุ์ในลักษณะจูงพ่อหรือแม่พันธุ์ไปผสม ซึ่งมากกว่าครึ่งหนึ่ง และการคัดเลือกพันธุ์เกือบทั้งหมดใช้วิธีตอน และคัดโคที่มีลักษณะไม่ดีออกจากฝูงรวมทั้งรับการผสมเทียมจากศูนย์วิจัยการผสมเทียมสระบุรี ซึ่งสอดคล้องกับ ยอดชาย ทองไชยนันท์ (2536 : 10 -11) กล่าวว่า สภาพการเลี้ยงโคของประเทศไทยในอดีตส่วนใหญ่เป็นโคพันธุ์พื้นเมือง ส่วนลักษณะการผสมพันธุ์จะตรงข้ามกับ ปิ่น จันจุฬา และคณะ (2541 : 102) กล่าวถึงการเลี้ยงสัตว์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่า การผสมพันธุ์ปล่อยให้ผสมกันเองตามธรรมชาติ แต่มีความคล้ายกันตรงที่รับบริการผสมเทียมจากเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์

2.9 อาหาร การให้อาหาร

จากการศึกษาพบว่า แหล่งอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงโคได้มาจากนาของสมาชิกและนาผู้อื่นซึ่งได้มาเปล่าตลอดจนทุ่งหญ้าของผู้อื่นด้วย ส่วนการให้อาหารข้นสมาชิกเกือบสองในสามมีการใช้อาหารข้นเลี้ยงโค ซึ่งสมาชิกเกือบหนึ่งส่วนให้เฉลี่ย 3 วัน/ครั้ง ลักษณะการเลี้ยงโคสมาชิกเกือบทั้งหมดจะปล่อยให้โคแทะเล็มและเกี่ยวหญ้าหาฟางข้าวให้กินบางเวลา ซึ่งใกล้เคียงกับธำรง ศักดิ์ พลบำรุง (2531 : 24-27) การให้อาหารโคเนื้อจะปล่อยให้กินเองโดยให้แทะเล็มหญ้าตามทุ่งหญ้าตลอดวัน แต่แตกต่างจากสิริพงศ์ สิริรักษ์ และคณะ (2541 : 1-15) กล่าวถึงการเปรียบเทียบลักษณะบางประการของเกษตรกรที่ผลต่อการเลี้ยงโคเนื้อภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ 5 จังหวัดชายแดนใต้ว่า ส่วนใหญ่มีการเลี้ยงแบบผูกเชือกล่ามไว้ และสอดคล้องกับมังกร วังศรี และคณะ (2546 : 132-139) ซึ่งกล่าวถึงประสิทธิภาพของแม่พันธุ์บราห์มัน และโคพื้นเมืองไทยที่เลี้ยงด้วยหญ้าพาสพาลัมอุบลพบว่า เลี้ยงแบบปล่อยแทะเล็มได้อัตราการปล่อยแทะเล็มที่ 0.5 หน่วยปศุสัตว์ต่อพื้นที่ปลูกหญ้า 1 ไร่

2.10 การจัดการและการสุขาภิบาล

จากการศึกษาพบว่าสมาชิกส่วนใหญ่มีคอกอยู่นอกบ้านพร้อมหลังคากันแดดกันฝน ซึ่งสอดคล้องกับสว่าง อังกุโร และผดุง สุเตชะ (2535 : 30-33) ซึ่งกล่าวไว้ว่า คอกสัตว์ควรมีหลังคาหลบแดดหลบฝนได้ การถ่ายพยาธิสมาชิกประมาณสองในสามถ่ายพยาธิบ้างเป็นบางครั้ง การฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย สมาชิกเกือบทั้งหมดฉีดตามโปรแกรม ปีละ 2 ครั้ง ซึ่งแตกต่างจากปิ่น จันจุฬา และคณะ (2541 : 102) กล่าวถึงการเลี้ยงสัตว์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทำวัคซีน ส่วนด้านการรักษาสัตว์ป่วยนั้น สมาชิกส่วนมากจะให้สัตวแพทย์ทำการรักษา ซึ่งมีความสอดคล้องกัน

2.11 ความต้องการฝึกอบรม

จากการศึกษาพบว่าสมาชิกเกือบทั้งหมดมีความต้องการฝึกอบรมในการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งสอดคล้องกับปิ่น จันจุฬา และคณะ (2541 : 102) กล่าวไว้ว่า ในการเลี้ยงสัตว์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า เกษตรกรเกือบทั้งหมดมีความต้องการฝึกอบรม

2.12 ปัญหาอุปสรรค

แม้ว่าสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคาร โค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ของอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี จะดำเนินการรวมกลุ่มกันเลี้ยงโคมาประมาณ 2 ปี ผลการศึกษาพบว่ามีปัญหาอุปสรรค หลายประการตั้งแต่น้อยไปจนถึงมากในด้านต่างๆ หลายประการที่ยังประสบอยู่และยังเรียกร้องให้มีการปรับปรุงแก้ไข เพื่อจะส่งผลให้สมาชิกเลี้ยงโคได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ

สำหรับปัญหาที่สมาชิกพบในระดับที่ค่อนข้างมาก คือ สภาพแม่พันธุ์โค และการให้ยืมแม่โค 1 ตัว / ราย

จากปัญหาที่กล่าวมานี้อาจพอสรุปได้ว่าสภาพแม่พันธุ์โคที่ให้ยืมซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานของรัฐ และผู้บริจาคโคหรือกระบือ ซึ่งผู้บริจาคส่วนใหญ่จะไปทำการไถ่ชีวิตโค-กระบือ ที่โรงฆ่าสัตว์แล้วมอบให้กับธนาคารโค-กระบือ ที่กรมปศุสัตว์รับผิดชอบแล้ว นำไปมอบให้กับเกษตรกรอีกทีหนึ่ง กรมปศุสัตว์ควรมีคณะกรรมการตรวจสอบตัวสัตว์ให้ชัดเจนด้านอายุ สุขภาพ พันธุ์สัตว์ โดยมีตัวแทนเกษตรกรเข้าร่วมคัดเลือกเพื่อจะได้ไม่เป็นปัญหากับเกษตรกรที่รับโค-กระบือไปเลี้ยง ซึ่งที่ผ่านมาแม่โคอายุยังน้อย ตัวเล็ก ทำให้เสียเวลาในการเลี้ยงกว่าจะผสมพันธุ์ได้ใช้เวลามากกว่า 1 ปี ซึ่งเป็นปัญหากับเกษตรกรที่ยากจนเป็นอย่างมาก

ด้านการให้ยืมแม่พันธุ์โค รายละ 1 ตัว จากปัญหาที่พบเกษตรกร 1 ราย ยืมแม่พันธุ์ 1 ตัว ซึ่งธนาคาร โค-กระบือ กำหนดไว้ชัดเจนในระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคาร โค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ปี 2547 ซึ่งจะเป็นภาระให้กับเกษตรกร

ตัวเกษตรกรยากจนอยู่แล้ว ต้องมีภาระเลี้ยงดูแลโคอีก 1 ตัว กว่าจะได้ผลผลิตใช้เวลาเป็นปี แต่ถ้าแก้ไขระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ พ.ศ. 2547 หมวด 2 การให้บริการ ข้อ 8 (5) การให้บริการอื่นๆ จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรเป็นอย่างมากโดย ให้ยืมรายละ 5 ตัว ตามที่เกษตรกรเสนอมา เลี้ยง 5 ตัว กับ 1 ตัว การใช้เวลาไม่แตกต่างกันแต่จะทำให้ผลผลิตมากกว่า 1 ตัว กรมปศุสัตว์ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ในการดูแลโค-กระบือ ของโครงการธนาคารโค-กระบือ ให้รับผิดชอบเฉพาะและให้ชัดเจนมากกว่านี้ แยกจากงานประจำที่ทำในปัจจุบัน เพื่อให้สมกับคำว่า โครงการพิเศษ

3. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ที่นำเสนอมาแล้วทั้งหมดนี้ ผู้ศึกษาขอสรุปประเด็นที่เป็นข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกต่อไปนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าประเด็นที่เป็นปัญหาอุปสรรครวมถึงข้อเสนอแนะทั้งหมดที่สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงโคได้แสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่สมาชิกต้องการแม่พันธุ์โคที่ตัวโตมีอายุ พร้อมผสมพันธุ์ ต้องการเวชภัณฑ์ต่างๆ เพิ่ม จำนวนแม่พันธุ์ที่ให้ยืมต่อรายและต้องการพ่อพันธุ์เพิ่มเพื่อนำมาผสมพันธุ์กับแม่โคของธนาคาร ดังนั้น สมควรอย่างยิ่งที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องนำมาพิจารณาและทบทวน ซึ่งเกษตรกรที่เป็นสมาชิกพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อส่งผลให้เป้าประสงค์ของหน่วยงานภาครัฐที่กำหนดไว้สัมฤทธิ์ผลได้โดยง่าย

3.1.2 จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในอดีตจะมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร เช่น ส้มเขียวหวาน ได้มากก็ตามแต่ปัจจุบันผลผลิตเสียหายโดยสิ้นเชิง จนทำให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันหาอาชีพใหม่ทดแทน ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ประสบการณ์ด้านการเลี้ยงสัตว์และการบริหารโครงการ ดังนั้นสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการให้สมาชิกผู้เลี้ยงสัตว์ทุกรายเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรการเลี้ยงสัตว์ ให้การศึกษาอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีฟาร์ม การเพิ่มความรู้ด้านการบริหารจัดการฟาร์ม การศึกษาดูงาน

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์น้อยมากที่แสดงความคิดเห็นด้านต่างๆ เพิ่มเติม ดังนั้น ควรทำการวิจัยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการเข้าร่วมโครงการธนาคารโค-กระบืออย่างแท้จริง เพื่อจะทราบว่าปัจจัยอะไรบ้างที่ต้องการ

3.2.2 จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่ากลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ยังขาดประสบการณ์ในการบริหารงานในลักษณะกลุ่ม ดังนั้นควรทำการวิจัย เรื่องการบริหารโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากอยู่ใกล้ชิดชุมชนสะดวกต่อการบริหารจัดการประกอบกับเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์มีน้อย และการติดตามงานต่างๆ อาจจะไม่ได้รับความสะดวกรวดเร็วเท่าที่ควร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมปศุสัตว์โครงการพิเศษจาก http://www.dld.go.th/inform/cattle_b.html พญาไท กรุงเทพมหานคร

กรมส่งเสริมการเกษตร(2547) "คู่มือเกษตรกรเพื่อการรวมกลุ่ม" กองพัฒนาการบริหารงานเกษตร และศูนย์ปฏิบัติการส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร

กรองแก้ว บริสุทธิ์สวัสดิ์ (2542) "ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตของผู้เลี้ยงโคนมในสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี" วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เกรียงเดช สำแดง และสมพร โชคเจริญ (2544) "การศึกษาการเจริญเติบโตและลักษณะซากโคพื้นเมืองภายใต้สภาวะการเลี้ยงขุน" รายงานการวิจัยการปศุสัตว์ สาขาการปรับปรุงพันธุ์สัตว์และการจัดการฟาร์ม กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จเร หลิมวัฒนา(2546) "ภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับควาย" สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ พญาไท กรุงเทพมหานคร

เดชา เปรมประชาและธีรวิทย์ ขาวบุบผา(2548) "การบริหารโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริโดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาพื้นที่อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง" การประชุมวิชาการ กรมปศุสัตว์ ครั้งที่ 20 ประจำปี 2548 สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์ พญาไท กรุงเทพมหานคร

ดวงฤดี แก่นแท่น ปัญชา สมบูรณ์สุขและ กัญยาณี พรพิเนตพงศ์(2544)"ปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคในภาคใต้ประเทศไทย: กรณีศึกษาเกษตรกรผู้เลี้ยงโคในจังหวัดนครศรีธรรมราช" คณะทรัพยากรธรรมชาติและคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ธนัดดา โสภาจิตร(2536) "ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองของเกษตรกรโครงการเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมืองในหมู่บ้านชนบทโดยการให้วัคซีนป้องกันโรค จังหวัดมหาสารคาม" วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ธำรงศักดิ์ พลบำรุง(2531) *การเลี้ยงโคเนื้อ* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

ธีระชัย ช่อไม้ พีรพันธ์ คอทอง เฉลียว สุขวงศ์ และวัฒนา โคตรพัฒน์(2546) "รายงานผลการวิจัย การปศุสัตว์ สาขาการปรับปรุงพันธุ์สัตว์และการจัดการฟาร์ม" กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ พญาไท กรุงเทพมหานคร

บุญมี โสภัง จาก http://www.vigai.org/research/projict_content.asp?.projID+RDG45E0010 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บุญส่ง พุทริ้ว(2549) "ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการปลูกพืชหลังฤดูทำนาในเขตอาศัยน้ำฝนของเกษตรกร : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเนินทราย อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด" วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประสาน บำรุง(2546) "การลี้ยงโคเนื้อ" ชมรมผู้เลี้ยงโคเนื้อแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์เกษตรสาส์น

ปรารถนา พฤกษะศรี และผกาพรรณ บุณยเวชชีวิน(2539) "การเลี้ยงโค กระบือ" ใน*เอกสารการสอนชุดวิชาการผลิตสัตว์* เล่มที่ 2 หน่วยที่ 8 นนทบุรี สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ปัญญา มูลคำ(2543) " ปัญหาการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรผู้ร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อตามโครงการปรับโครงสร้างและระบบผลิตการเกษตรในจังหวัดขอนแก่น " วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ปิ่น จันจุฬา สมชัย คอวณิชกิจและเกรียงศักดิ์ ปัทมเรขา(2541) "วิธีการปฏิบัติในการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร : เงื่อนไขและวิธีการในการพัฒนา 3 จังหวัดชายแดงภาคใต้" คณะวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

พรชุลีย์ นิลวิเศษ(2543) "องค์กรเกษตรกรและพลังกลุ่มประมวลสาระชุดวิชาสังคมไทยกับการส่งเสริมเกษตร" หน่วยที่ 5 หน้า 261-264 นนทบุรี สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พัชราภรณ์ แก้วน้ำใส(2546) "บาทบาทของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ประจำหมู่บ้านในจังหวัดอ่างทอง" วิทยานิพนธ์ปริญญาส่งเสริมการเกษตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พันดา เลิศปัญญา จาก http://gotoknow. Org/bloglpundalert/56628 วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาบูรณาการมหาบัณฑิต คณะพัฒนาบูรณาการศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

พิมพ์พิศ ทีฆะเนตร์(2543) "ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตหน่อไม้ฝรั่งของเกษตรกรอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี" วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มนัส เสียงก้อง(2540) "การใช้เทคโนโลยีการปลูกอ้อยของเกษตรกรในจังหวัดกาฬสินธุ์" วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ยอดชาย ทองไทยนันท์(2536) *คู่มือประกอบการฝึกอบรม หลักสูตรการเลี้ยงโคเนื้อ* กองฝึกอบรม กรมปศุสัตว์ พญาไท กรุงเทพมหานคร

ยอดชาย ทองไทยนันท์ และคณะ(2538) "คำแนะนำการเลี้ยงโคเนื้อสำหรับเกษตรกรรายย่อย" พิมพ์ครั้งที่ 3 กองส่งเสริมการปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์ พญาไท กรุงเทพมหานคร

รจนา ศรีบุญมา(2534) " ปัจจัยบางประการที่มีความสัมพันธ์ต่อการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105 เพื่อเพิ่มผลผลิตของเกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์" วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ระเบียบกรมปศุสัตว์(2547) "การดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ" พญาไท กรุงเทพมหานคร

เรขา ศิริเลิศวิมล(2543) "การยอมรับเทคโนโลยีการปลูกผักกางมุ้งของเกษตรในจังหวัดกาญจนบุรี" วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สมภพ เพชรรัตน์(2523) "ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับ – ไม่ยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรในเขตโครงการปฏิบัติการพัฒนาสังคม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง " วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สมศรี บุญเรือง(2538) "การยอมรับเทคโนโลยีการผลิตข้าวโพดของเกษตรกรตามโครงการส่งเสริมการผลิตข้าวโพดลูกผสมครบวงจร จังหวัดชุมพร " วิทยานิพนธ์ปริญญา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สว่าง อังกุโร และผดุง สุเตชะ (2535) *คำแนะนำการเลี้ยงโคเนื้อ* พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์(2547) "แผนพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีกรมปศุสัตว์" เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา แผนปฏิบัติงานปีงบประมาณ 2548 ระหว่างวันที่ 3-5 สิงหาคม 2547 ณ โรงแรมโกลเด้นแซนด์ชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

สิน พันธุ์พินิจ และบำเพ็ญ เขียวหวาน(2543) "ผลการวิจัยเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกรตามโครงการปรับโครงสร้างและระบบผลิตการเกษตรภาคกลางของประเทศไทย" หน้า 17 นนทบุรี สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

สิริพงศ์ ศิริรักษ์ กฤษณ์ บุญพิทักษ์และวินิจ คำสังข์(2541) "การเปรียบเทียบลักษณะบางประการของเกษตรกรที่มีผลต่อการเลี้ยงโคเนื้อภายใต้โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้" *วารสารเกษตรศาสตร์*(สังคม) ปีที่ 19 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุพจน์ ศรีนิเวศน์(2535) "หลักเกณฑ์การประเมินคุณภาพและลักษณะของพ่อโคแม่โคพันธุ์อเมริกันบราห์มัน" กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย

สุวรรณี ศรีนาค(2544) "การศึกษาสภาพการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรจังหวัดพังงา" *วารสารทางวิชาการปศุสัตว์* (เดือนตุลาคม 2545 - มีนาคม 2546) : 158 สำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัยที่ 3 จังหวัดนครราชสีมา

_____(2549) "สรุปผลการปฏิบัติงานตามโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ" ฝ่ายถ่ายทอดเทคโนโลยี สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดปทุมธานี

อรุณ ตันติวิภาวิน(2545) "ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้โคเนื้อได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย : กรณีศึกษาอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์" วิทยานิพนธ์ปริญญาส่งเสริมการเกษตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Yamane, taro(1973) *Statisics: An Introduction Analysis.* 13rd ed. New York : Harper And Row Publisher

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์)

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์)

1. นางสาวฉวีวรรณ วิริยะภาค
   ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัยที่ 1
   สำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัยที่ 1 อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

2. นายสำคัญ ธรรมรัต
   ตำแหน่ง ปศุสัตว์จังหวัดปทุมธานี
   สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดปทุมธานี อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จากโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ

เลขที่แบบสัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นของสมาชิกผู้เลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ จึงไม่มีคำตอบถูกหรือผิด ขอให้ท่านตอบตามความเป็นจริงหรือตามความคิดเห็นของท่าน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงโครงการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ ให้ตรงตามความต้องการของเกษตรกร (โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด)

<u>ตอนที่ 1</u> ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิก

1. อายุ.....ปี
2. เพศ

   (.....) 1 ชาย (.....) 2 หญิง
3. ระดับการศึกษา

   (.....) 1 ประถมศึกษา (ป.4 หรือ ป. 6 หรือ ป.7)

   (.....) 2 มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ. 3 หรือ ม. 3)

   (.....) 3 มัธยมศึกษาตอนปลาย(ม.ศ. 5 หรือ ม. 6) ปวช. หรือ เทียบเท่า

   (.....) 4 อนุปริญญา, ปวส. หรือเทียบเท่า

   (.....) 5 ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า

   (.....) 6 ไม่ได้รับการศึกษา

   (.....) 7 อื่นๆ (ระบุ).....
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีส่วนช่วยเหลือในการเลี้ยงโคจากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ จำนวน.....คน

5. ท่านดำรงตำแหน่งด้านผู้นำชุมชน / กลุ่มองค์กรต่างๆ หรือไม่

(.....) 1 เป็น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ได้แก่

(.....) 1 กำนัน (.....) 2 ผู้ใหญ่บ้าน (.....) 3 แพทย์ประจำตำบล

(.....) 4สารวัตรกำนัน (.....) 5 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (.....) 6 สมาชิก อบต.

(.....) 7 อาสาปศุสัตว์ (.....) 8 อาสาสาธารณสุข (.....)

9 อื่น ๆ (ระบุ).....

(.....) 2 ไม่เป็น

6. ท่านเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรหรือไม่ อย่างไร

(.....) 1 เป็น (อาจตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) 1 ธกส.

(.....) 2 สหกรณ์การเกษตร

(.....) 3 กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์

(.....) 4 อื่น ๆ (ระบุ).....

(.....) 2 ไม่เป็น

7. การประกอบอาชีพ

7.1 อาชีพหลัก (รายได้ที่เป็นอาชีพหลักของครอบครัว)

(.....) 1 ทำนา (.....) 2 ทำไร่

(.....) 3 ทำสวน (.....) 4 รับจ้าง

(.....) 5 ค้าขาย (.....) 6 เลี้ยงปศุสัตว์

(.....) 7 ประมง (.....) 8 อื่นๆ(ระบุ).....

7.2 อาชีพรอง / เสริม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) 1 ทำนา (.....) 2 ทำไร่

(.....) 3 ทำสวน (.....) 4 รับจ้าง

(.....) 5 ค้าขาย (.....) 6 เลี้ยงปศุสัตว์

(.....) 7 ประมง (.....) 8 อื่นๆ(ระบุ).....

8. ขนาดพื้นที่ถือครองทั้งหมด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) 1 เป็นของตนเองหรือครอบครัว จำนวน.....ไร่

(.....) 2 เช่าผู้อื่น จำนวน.....ไร่

(.....) 3 อื่นๆ (ระบุ).....จำนวน.....ไร่

<u>ตอนที่ 2</u> รูปแบบการจัดการเลี้ยงโคของสมาชิก

9. ใครเป็นผู้แนะนำท่านให้รวมกลุ่มย่อยกลุ่มละ 5 คน

(.....) 1 คิดกันขึ้นมาเอง

(.....) 2 ดูตัวอย่างจากกลุ่มอื่น ๆ

(.....) 3 ผู้นำท้องถิ่น

(.....) 4 เจ้าหน้าที่รัฐ

(.....) 5 อื่น ๆ (ระบุ).....

10. ท่านมีวิธีการคัดเลือกกลุ่มสมาชิก 5 คนให้มารวมอยู่ในกลุ่ม ของท่านได้อย่างไร

(.....) 1 โดยความสมัครใจ

(.....) 2 โดยการจับฉลาก

(.....) 3 บ้านใกล้เรือนเคียง

(.....) 4 อื่นๆ(ระบุ).....

11. กลุ่มของท่านมีวิธีการเลือกตัวแทนให้เป็นผู้เลี้ยงหลักในกลุ่มของท่านอย่างไร

(.....) 1 จับฉลาก

(.....) 2 ความสมัครใจ

(.....) 3 เสนอชื่อแล้วลงคะแนนโหวต

(.....) 4 อื่นๆ(ระบุ).....

12. ท่านเห็นว่าวิธีการคัดเลือกตัวแทนให้เป็นผู้เลี้ยงหลักในกลุ่มของท่านเหมาะสมแล้ว หรือไม่ อย่างไร

(.....) 1 เหมาะสม

(.....) 2 ไม่เหมาะสม เห็นควรคัดเลือกอย่างไร (โปรดระบุ).....

13. จำนวนสมาชิกในการรวมกลุ่มกันเลี้ยงโคกลุ่มละ 5 ราย ท่านคิดว่าเหมาะสมหรือไม่

(.....) 1 เหมาะสม

(.....) 2 ไม่เหมาะสม เห็นควรรวมกลุ่ม.....คน/กลุ่ม

14. ท่านมีส่วนร่วมในกลุ่มย่อยที่มี 5 คนนี้อย่างไร(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) 1 เป็นผู้เลี้ยงหลัก

(.....) 2 เป็นผู้ช่วยเลี้ยงเป็นครั้งคราว

(.....) 3 จัดหาอาหารหยาบมาให้เป็นครั้งคราว

(.....) 4 อื่นๆ(ระบุ).....

15. ท่านเห็นว่าการเลี้ยงโคในลักษณะกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน นี้ มีประโยชน์/ข้อดีกว่าต่างคนต่างเลี้ยงอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) 1 คนเลี้ยงหลักมีรายได้จากการจำหน่ายปุ๋ยคอกและค่าจ้างเลี้ยง

(.....) 2 คนไม่มีเวลาเลี้ยงสามารถเสียค่าใช้จ่ายเป็นเงินค่าเลี้ยงดูโคแทนแรงงาน

(.....) 3 อื่น ๆ (ระบุ).....

16. ในการจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูโคในแต่ละเดือนท่านคิดว่าควรจะดำเนินการอย่างไรจึงจะเหมาะสม

(.....) 1 ในกลุ่ม 5 คน จ่ายเท่ากันทุกคน คนละ.....บาท/เดือน

(.....) 2 จำนวน 4 คนที่ไม่ได้เป็นคนเลี้ยงหลักจ่ายเท่ากันคนละ.....บาท/เดือน และ คนเลี้ยงหลักจ่าย.....บาท/เดือน

(.....) 3 อื่น ๆ (ระบุ).....

17. ภายในกลุ่มของท่านจัดเวรกันเลี้ยงดูแลโคอย่างไร

(.....) 1 คนเลี้ยงหลักเป็นผู้เลี้ยงตลอด และสมาชิกที่เหลืออีก 4 คนจะมาเลี้ยงเมื่อถูกร้องขอกรณีคนเลี้ยงหลักไม่ว่าง

(.....) 2 อื่น ๆ (ระบุ).....

18. วิธีการจัดเวรเลี้ยงดูโคของกลุ่มท่านใน ข้อ 17 ท่านเห็นว่าเหมาะสมแล้วหรือไม่

(.....) 1 เหมาะสม

(.....) 2 ไม่เหมาะสม เห็นควรจัดอย่างไร(ระบุ).....

19. ท่านเห็นว่าผู้ที่เป็นคนเลี้ยงหลักได้รับผลตอบแทนต่าง ๆ เหมาะสมหรือไม่

(.....) 1 เหมาะสม

(.....) 2 ไม่เหมาะสม

1 ระบุว่าไม่เหมาะสมอย่างไร.....

2 ข้อเสนอ.....

20. ท่านเห็นว่าค่าใช้จ่าย / ภาระรับผิดชอบของสมาชิกที่ไม่ได้เป็นผู้เลี้ยงหลักนั้นเหมาะสมหรือไม่

(.....) 1 เหมาะสม

(.....) 2 ไม่เหมาะสม

1 ระบุว่าไม่เหมาะสมอย่างไร.....

2 ข้อเสนอ.....

21. ท่านทราบหรือไม่ว่าข้อตกลงแบ่งผลประโยชน์ 20 / 80% (คนเลี้ยงหลักได้ 20% ผู้เป็นเจ้าของแม่โคได้ 80% ในการจำหน่ายผลผลิตแต่ละครั้ง)

(.....) 1 ทราบ

(.....) 2 ไม่ทราบ.....

22. ท่านเห็นว่าข้อตกลงแบ่งผลประโยชน์ 20 / 80% (คนเลี้ยงหลักได้ 20% ผู้เป็นเจ้าของแม่โคได้ 80% ในการจำหน่ายผลผลิตแต่ละครั้ง) เหมาะสมหรือไม่

(.....) 1 เหมาะสม

(.....) 2 ไม่เหมาะสม ควรจะเป็น (ระบุ).....

23. ท่านได้จัดทำสมุดบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ของแม่พันธุ์โคหรือไม่อย่างไร

รายการ	ทำ	ไม่ทำเพราะ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
		ไม่เห็นประโยชน์	ไม่มีเวลา	อื่น ๆ (ระบุ)
1 วันรับแม่พันธุ์โค				
2 บันทึกการผสมพันธุ์				
3 บันทึกลูกเกิด				
4 บันทึกการฉีดวัคซีน				
5 บันทึกการเจ็บป่วย				
6 บันทึกการตายของแม่โคและลูกโค				
7 บันทึกการตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่				

24. ท่านเห็นว่าแม่พันธุ์โคมีลักษณะอย่างไร ในวันที่ได้รับ

(.....) 1 ผอม ตัวเล็ก

(.....) 2 แข็งแรงสมบูรณ์พอใช้

(.....) 3 แข็งแรงสมบูรณ์ดี

(.....) 4 อื่น ๆ (ระบุ).....

25. การที่โครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริให้ยืมแม่โคพันธุ์รายละ 1 ตัว ท่านเห็นว่าเหมาะสมหรือไม่

(.....) 1 เหมาะสม

(.....) 2 ไม่เหมาะสม/ควรให้ยืมรายละ.....ตัว

26. กลุ่มของท่านมีวิธีการจัดซื้อปัจจัยการผลิตอย่างไร

(.....) 1 ต่างคนต่างซื้อ

(.....) 2 สมาชิกในกลุ่ม 5 คน ซื้อมาให้

(.....) 3 คนเลี้ยงหลักซื้อเอง

(.....) 4 อื่น ๆ (ระบุ)....

ตอนที่ 3 สภาพการเลี้ยงโคของสมาชิก

27. โคที่ได้รับจากธนาคารโค-กระบือเป็นแม่โคพันธุ์ใด

(.....) 1 พันธุ์พื้นเมือง

(.....) 2 พันธุ์อเมริกันบราห์มัน

(.....) 3 พันธุ์พื้นเมืองผสมกับพันธุ์อเมริกันบราห์มัน

(.....) 4 พันธุ์พื้นเมืองผสมกับพันธุ์ชาร์โลเล่ส์

(.....) 5 อื่น ๆ (ระบุ).....

28. แม่โคของท่านได้รับการผสมพันธุ์แบบใด (อาจตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) 1 จูงพ่อพันธุ์โค และ/หรือ แม่พันธุ์โคไปผสม

(.....) 2 ใช้วิธีผสมเทียมโดยใช้บริการจาก.....

(.....) 3 ไม่มีการจัดการ ปล่อยให้ผสมกันเองในฝูง

(.....) 4 อื่น ๆ (ระบุ).....

29. ท่านเห็นว่าควรใช้วิธีใดจัดการเพื่อคัดเลือกโคลักษณะไม่ดีออกจากฝูง (อาจตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) 1 คัดโคที่มีลักษณะไม่ดีขาย

(.....) 2 ตอนโคเพศผู้ที่มีลักษณะไม่ดี

(.....) 3 ไม่จำเป็นต้องมีการจัดการ

30. อาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงโคในกลุ่มของท่านได้มาจากแหล่งใดบ้าง (อาจตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) 1 ฟางข้าวจากนาของสมาชิกในกลุ่ม

(.....) 2 ฟางข้าวจากนาของผู้อื่น

(.....) 1 ซื้อ (.....) 2 ได้เปล่า

(.....) 3 ทุ่งหญ้า และ/หรือ ตามหัวไร่ปลายนาของสมาชิกในกลุ่ม

(.....) 4 ทุ่งหญ้าสาธารณะ

(.....) 5 ทุ่งหญ้าของผู้อื่น

(.....) 1 ซื้อ (.....) 2 ได้เปล่า

(.....) 6 อื่น ๆ (ระบุ).....

31. มีการใช้อาหารข้นเลี้ยงโคของท่านบ้างหรือไม่

(.....) 1 ใช้ โดยให้เฉลี่ย.....วัน / ครั้ง

(.....) 2 ไม่เคยใช้เลย

32. คอกหรือโรงเรือนสำหรับเลี้ยงโคของท่านเป็นอย่างไร

(.....) 1 สร้างคอกอยู่ใต้ถุนบ้านผู้เลี้ยงหลัก

(.....) 2 สร้างคอกอยู่นอกบ้านผู้เลี้ยงหลักมีหลังคากันแดดกันฝน

(.....) 3 สร้างอยู่นอกบ้านผู้เลี้ยงหลักไม่มีหลังคากันแดดกันฝน

(.....) 4 อื่น ๆ (ระบุ).....

33. โคของท่านได้รับการเลี้ยงดูโดยวิธีใด

(.....) 1 ปล่อยแทะเล็มอย่างเดียว

(.....) 2 ขัง/ผูกล่าม เกี่ยวหญ้าและหาฟางข้าวให้กิน

(.....) 3 ปล่อยแทะเล็มและเกี่ยวหญ้าหาฟางข้าวให้กินบางเวลา

(.....) 4 อื่น ๆ (ระบุ).....

34. โคของท่านได้รับการถ่ายพยาธิบ้างหรือไม่

(.....) 1 ทำบ้างเป็นบางครั้ง

(.....) 2 ทำประจำทุก 3 เดือน

(.....) 3 ไม่เคยทำ

35. โคของท่านได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยบ้างหรือไม่

(.....) 1 ฉีดเป็นบางครั้ง

(.....) 2 ฉีดตามโปรแกรมปีละ 2 ครั้ง ทุก 6 เดือน

(.....) 3 ไม่เคยฉีดเลย

36. เมื่อโคของท่านป่วยมีวิธีดูแลรักษาอย่างไร (อาจตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(.....) 1 หายาตามบ้าน/สมุนไพร มาให้โคกิน

(.....) 2 ซื้อยามาให้กินหรือฉีดยารักษาเอง

(.....) 3 รีบตามสัตวแพทย์มารักษา

(.....) 4 อื่น ๆ (ระบุ).....

37. ท่านต้องการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงโคหรือไม่

(.....) 1 ต้องการ

(.....) 2 ไม่ต้องการ

<u>ตอนที่ 4</u> ปัญหา / อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการเลี้ยงโคตามโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรในพระราชดำริ

38. ท่านเห็นว่ามีปัญหา/อุปสรรคในการเลี้ยงโคตามโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริในประเด็นต่างๆต่อไปนี้หรือไม่

ความหมาย 1 = ไม่มีปัญหา/อุปสรรคหรือมีน้อย 2 = ค่อนข้างน้อย 3 = ปานกลาง 4 = ค่อนข้างมาก 5 = มาก

ปัญหา / อุปสรรค	ระดับปัญหา/อุปสรรค					ข้อเสนอแนะ
	5	4	3	2	1	
ด้านวิธีการจัดตั้งกลุ่ม						
1 การดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม 5 คน						
2 การเลือกตัวแทนเป็นผู้เลี้ยงหลัก						
3 อื่นๆ(ระบุ).....						
ด้านกำหนดรูปแบบการจัดการ						
4 การนำโคของสมาชิกไปเลี้ยง						
5 การแบ่งหน้าที่เป็นผู้เลี้ยงหลักและผู้เลี้ยงชั่วคราว						
6 การได้เปรียบเสียเปรียบด้านต่างๆ เช่น ผู้เลี้ยงหลักมีหน้าที่เลี้ยงอย่างเดียวส่วนผู้เลี้ยงชั่วคราวมีหน้าที่จ่ายเงินค่าซื้อปัจจัยการผลิต						
7 อื่นๆ(ระบุ).....						
ด้านข้อตกลงภายในกลุ่ม						
8 การรับผิดชอบเลี้ยงโคให้สมาชิกของผู้เลี้ยงหลัก						
9 การจ่ายเงินในการดูแลโคของผู้เลี้ยงชั่วคราว						
10 อื่น ๆ (ระบุ).....						
ด้านการจัดสรรผลประโยชน์						
11 การมีรายได้จากจำหน่ายปุ๋ยคอกของผู้เลี้ยงหลัก						
12 การแบ่งรายได้ในการจำหน่ายโคแต่ละครั้งระหว่างผู้เลี้ยงหลักและผู้เป็นเจ้าของแม่โค						
13 อื่นๆ(ระบุ).....						

ปัญหา / อุปสรรค	ระดับปัญหา/อุปสรรค					ข้อเสนอแนะ
	5	4	3	2	1	
ด้านบัญชีควบคุม						
14 การรับแม่พันธุ์โคมาเลี้ยงครั้งแรก						
15 บันทึกการผสมพันธุ์ของแม่โค						
16 บันทึกลูกเกิด						
17 บันทึกการฉีดวัคซีน						
18 บันทึกการเจ็บป่วยของแม่โคและลูกโค						
19 บันทึกการตายของแม่โค						
20 บันทึกการตรวจเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่						
21 อื่นๆ(ระบุ).....						

ขอขอบคุณที่กรุณาให้สัมภาษณ์

ภาคผนวก ค

แบบแสดงความจำนงขอรับความช่วยเหลือ จากโครงการ

ธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ

ส่วนที่ 1

แบบแสดงความจำนงขอรับความช่วยเหลือ

ตามโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ

.....

เขียนที่.....

วันที่.....

หมายเลขประจำตัวประชาชน ☐-☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐

ชื่อเกษตรกร (นาย, นาง, นางสาว).....นามสกุล.....อายุ.....ปี

บ้านเลขที่.....บ้าน.....หมู่ที่.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

การศึกษา (ระบุ).....

สมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด จำนวน.....คน

ใช้แรงงานทางด้านการเกษตร จำนวน.....คน

รายได้โดยเฉลี่ย ต่อ ปี.....บาท

อาชีพหลัก.....เป็นเงิน.....บาท

อาชีพรอง.....เป็นเงิน.....บาท

พื้นที่ถือครอง รวม.....ไร่.....งาน พื้นที่ทำการเกษตร รวม.....ไร่.....งาน

สถานภาพ การถือครองที่ดิน พื้นที่ปลูก 1.....จำนวน.....ไร่

☐ เป็นของตนเอง 2.....จำนวน.....ไร่

☐ อื่นๆ ..... 3.....จำนวน.....ไร่

การเลี้ยงสัตว์ ☐ ไก่ จำนวน.....ตัว ☐ เป็ดจำนวน.....ตัว☐ สุกรจำนวน.....ตัว

ในครัวเรือน ☐ โค จำนวน.....ตัว ☐ กระบือ จำนวน.....ตัว

ทราบข้อมูลการให้ความช่วยเหลือของโครงการ ธคก. จาก.....

และต้องการขอรับความช่วยเหลือ ☐ โค ☐ กระบือ ☐ แพะ ☐ แกะ

ข้าพเจ้ายินดีปฏิบัติตามระเบียบและหลักเกณฑ์ ของโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริโดยเคร่งครัด พร้อมนี้ได้แนบเอกสารสำเนาทะเบียนบ้าน, สำเนาบัตรประชาชน จำนวน.....ชุด เพื่อประกอบการพิจารณามาด้วยแล้ว

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า มีคุณสมบัติตรงตามที่จะได้รับความช่วยเหลือจากโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ และข้อความดังกล่าวทั้งหมดเป็นความจริงทุกประการ จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

ลงชื่อ.....

(.....)

คณะกรรมการคัดเลือกเกษตรกร

☐ ขอรับรองว่าข้อความดังกล่าวข้างต้นเป็นความจริงทุกประการ

☐ เห็นควรขอรับความช่วยเหลือโคหรือกระบือจากโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ

ลงชื่อ.....ผู้รับรองคุณสมบัติ ลงชื่อ.....ผู้รับรองคุณสมบัติ

(.....) (.....)

ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล_____. ปศุสัตว์อำเภอ _____.

.....

ส่วนที่ 3

เรียน โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ กรมปศุสัตว์

ความเห็นของคณะกรรมการคัดเลือกเกษตรกร ขอรับรองว่า เกษตรกรตามที่ได้คัดเลือกนี้ ควรจะได้รับบริการสัตว์จากโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ

☐ เห็นสมควร ☐ ไม่เห็นสมควร

ลงชื่อ.....ประธานกรรมการ ลงชื่อ.....กรรมการ ลงชื่อ.....กรรมการ

(.....) (.....) (.....)

.....

โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ กรมปศุสัตว์

สัญญา ธคก. เลขที่.....

เรียน ปศุสัตว์จังหวัด.....

โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ กรมปศุสัตว์ ได้ให้การสนับสนุนสัตว์จากโครงการฯ ตามที่เกษตรกรได้รับการคัดเลือก ดังนี้

☐ โค จำนวน.....ตัว ☐ กระบือ จำนวน.....ตัว

แล้ว ตามสัญญา ธคก. เลขที่.....ทั้งนี้ ให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด.....ดำเนินการจัดทำสัญญายืมฯ ตามเลขที่ ที่อ้างถึงดังกล่าวต่อไป

ลงชื่อ.....

(.....)

เลขานุการ ธคก.

ภาคผนวก ง

ระเบียบกรมปศุสัตว์

ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ

พ.ศ. 2547

ระเบียบกรมปศุสัตว์

ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ

พ.ศ. 2547

ตามที่กรมปศุสัตว์ได้รับเงินพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้รับเงินบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ และจากการได้รับบริจาคโค-กระบือจากผู้มีจิตศรัทธาสำหรับให้บริการแก่เกษตรกรนั้น

เพื่อให้การดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และสอดคล้องตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้เกิดประโยชน์ทางการเกษตรและประกอบอาชีพอธิบดีกรมปศุสัตว์จึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า "ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ พ.ศ. 2547"

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้ยกเลิก

(1) ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ พ.ศ. 2536

(2) ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540

(3) ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชาดำริ(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2543

บรรดาระเบียบหรือคำสั่งอื่นใด ที่ได้กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

"ธคก." หมายความว่า ธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ

"โครงการ" หมายความว่าโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ

"คณะกรรมการบริหาร" หมายความว่าคณะกรรมการบริหารโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ

"ลูกโคหรือลูกกระบือตัวแรก" ให้หมายความรวมถึงแฝดหรือลูกที่ติดมากับแม่โคหรือแม่กระบือที่ให้ยืมเพื่อการผลิต

ข้อ 5 ให้อธิบดีกรมปศุสัตว์รักษาการตามระเบียบนี้

หมวด 1

คณะกรรมการบริหาร

ข้อ 6 ให้มีคณะกรรมการบริหารโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ประกอบด้วย อธิบดีกรมปศุสัตว์ เป็นประธานกรรมการกับกรรมการอื่น ซึ่งอธิบดีกรมปศุสัตว์แต่งตั้งตามจำนวนที่เห็นสมควร โดยให้หัวหน้ากลุ่มโครงการพิเศษ สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นกรรมการและเลขานุการ เจ้าหน้าที่กลุ่มโครงการพิเศษ สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี จำนวนหนึ่งคน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงิน กองคลัง จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ 7 คณะกรรมการบริหารมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(1) บริหารโครงการให้เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามแนวพระราชดำริ

(2) ควบคุม กำกับ ดูแล และแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ของโครงการ ให้เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์

(3) พิจารณาระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของโครงการ ให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันตลอดจนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการขยายการให้บริการแก่เกษตรกรผู้ยากจนให้มากขึ้น

(4) รับผิดชอบการดำเนินการของโครงการ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของสำนักศูนย์ กองต่างๆ ตามความจำเป็นโดยให้เลขานุการคณะกรรมการเป็นผู้ประสานงาน

(5) อนุมัติการใช้จ่ายเงินของโครงการ เพื่อการดำเนินกิจการของโครงการหรือที่เกี่ยวเนื่องกับโครงการตามพระราชดำริ ยกเว้นในวงเงินไม่เกิน 100,000 บาท อยู่ในอำนาจของประธานคณะกรรมการบริหาร หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากประธานคณะกรรมการบริหาร

(6) เรื่องที่เกี่ยวกับการให้บริการโค-กระบือ ตามที่อธิบดีกรมปศุสัตว์มอบหมาย

หมวด 2
การให้บริการ

ข้อ 8 การให้บริการโคหรือกระบือ ของ ธคก. มี 5 วิธี ดังนี้

(1) การให้ยืมเพื่อการผลิต

(2) การให้เช่าซื้อ

(3) การให้ยืมพ่อพันธุ์

(4) การให้เช่าเพื่อใช้แรงงาน

(5) การให้บริการอื่นๆ

ทั้งนี้ การให้บริการตามข้อ (1), (2), (3), และ (4) ให้บริการแก่เกษตรกรรายละ 1 ตัว

ข้อ 9 การให้ยืมเพื่อการผลิต หมายความว่าการให้เกษตรกรผู้ยากจนยืมแม่โคหรือแม่กระบือของ ธคก. โดยมีเงื่อนไขว่าเมื่อลูกโคหรือลูกกระบือตัวแรก มีอายุครบสองปีแล้ว ให้เกษตรกรผู้ยืมส่งลูกโคหรือลูกกระบือนั้นคืน ธคก. เพื่อให้ปศุสัตว์จังหวัดนำไปให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นหรือจำหน่ายเพื่อนำเงินส่ง ธคก. ส่วนลูกโคหรือลูกกระบือที่เกิดใหม่ในลำดับถัดไปจะตกเป็นของเกษตรกรผู้ยืมเมื่อสัญญายืมมีอายุครบ 5 ปี ให้แม่โคหรือแม่กระบือดังกล่าวตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเกษตรกรผู้ยืม พร้อมลูกโคหรือลูกกระบือที่เกิดใหม่ในลำดับที่ 2, 3, 4, ... หากเกษตรกรผู้ยืมทำสัญญายืมแม่โคหรือแม่กระบือไป 3 ปีแล้ว ไม่มีลูกโคหรือลูกกระบือตัวแรกซึ่งต้องคืนแก่ ธคก. ธคก. จะถอนการให้ยืมและเกษตรกรผู้ยืมจะต้องนำแม่โคหรือแม่กระบือที่ยืมดังกล่าวนั้นส่งคืน ธคก. เพื่อให้ปศุสัตว์จังหวัดนำไปให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นยืมต่อไป เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความบกพร่องของระบบการสืบพันธุ์ของแม่โคหรือแม่กระบือไม่ใช่เป็นความบกพร่องที่เกิดจากเกษตรกรผู้ยืม ให้ทดแทนแม่โคหรือแม่กระบือให้เกษตรกรผู้นั้น และทำสัญญาใหม่

หากเกษตรกรผู้ยืมตามวรรคก่อน ยืมแม่โคหรือแม่กระบือไป และแม่โคหรือแม่กระบืออยู่ระหว่างการตั้งท้องในระยะเวลาครบกำหนด 3 ปี ธคก. อนุโลมให้เกษตรกรยืมตามสัญญายืมต่อไป หรือหากเกษตรกรผู้ยืมได้ลูกโคหรือลูกกระบือที่เกิดตัวแรก ต่อมาลูกโคหรือลูกกระบือตัวแรกนั้นตายหรือสูญหายก่อนครบกำหนดส่งคืน ธกค. ให้เกษตรกรผู้ยืมนำลูกโคหรือลูกกระบือที่เกิดลำดับถัดไป เมื่อมีอายุครบสองปีนำส่ง ธคก. แทนลูกโคหรือลูกกระบือตัวแรกที่ตายหรือสูญหายนั้น

ข้อ 10 การให้เช่าซื้อ หมายความว่า การให้เกษตรกรเช่าซื้อโคหรือกระบือของ ธคก. โดยเกษตรกรจะต้องชำระค่าเช่าซื้อให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดเวลา

(1) โคเนื้อหรือกระบือ ให้ชำระค่าเช่าซื้อภายในระยะเวลา 3 ปี โดยผ่อนชำระในปีที่ 1 ร้อยละ 40 ของราคาโคเนื้อหรือกระบือ ปีที่ 2 ร้อยละ 30 ของราคาโคเนื้อหรือชำระค่าเช่าซื้อที่เหลือทั้งหมด

(2) โคนม ให้ชำระค่าเช่าซื้อภายในระยะเวลา 5 ปี โดยผ่อนชำระในแต่ละปี ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของราคาโคนม

ในระหว่างการชำระค่าเช่าซื้อโคเนื้อหรือโคนม หรือกระบือ ของเกษตรกร หากมีลูกสัตว์เกิด ให้ถือว่าลูกสัตว์นั้นจะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเกษตรกรผู้เช่าซื้อ

ข้อ 11 การให้ยืมพ่อพันธุ์ หมายความว่าการให้เกษตรกรยืมพ่อพันธุ์โคหรือพ่อพันธุ์กระบือของ ธกค. โดยมีเงื่อนไขว่า จะให้ยืมพ่อพันธุ์โคหรือพ่อพันธุ์กระบือในหมู่บ้าน ที่มีแม่พันธุ์กระบือของธกค. ไม่ต่ำกว่า 50 ตัว โดยให้เกษตรกรที่ได้รับบริการแม่พันธุ์โคหรือแม่พันธุ์กระบือคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ และให้บริการผสมพันธุ์แก่แม่โคหรือแม่กระบือของ ธกค. ในหมู่บ้าน

ข้อ 12 การให้เช่าเพื่อใช้แรงงาน หมายความว่าการให้เกษตรกรเช่าโคหรือกระบือเพศผู้เพื่อใช้แรงงาน โดยเกษตรกรจะต้องชำระค่าเช่าโคหรือกระบือตัวละ 300 บาทต่อปี

ข้อ 13 การให้บริการอื่นๆ หมายความว่าการให้บริการเกี่ยวกับโคหรือกระบือแก่เกษตรกรนอกเหนือจากวิธีการที่ระบุไว้ในข้อ 9 ข้อ 10 ข้อ 11 และข้อ 12 ซึ่งปศุสัตว์จังหวัดและ ธกค. ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควร ให้บริการเป็นกรณีพิเศษ เช่น การขอซื้อโคหรือกระบือของ ธกค.

ข้อ 14 คุณสมบัติของเกษตรกรที่สมควรได้รับความช่วยเหลือจาก ธกค. มีดังนี้

(1) มีสัญชาติไทยและมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์

(2) มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน หรือเลี้ยงสัตว์

(3) มีฐานะยากจน โดยเกษตรกรมีรายได้ไม่ถึงเกณฑ์ จปฐ.1 (ฉบับที่เป็นปัจจุบัน) ของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะนำรายได้มาประกอบการพิจารณา

(4) มีความประพฤติดีและยินดีให้ความร่วมมือกับทางราชการ

(5) ยังไม่เคยได้รับโคหรือกระบือจากโครงการอื่นๆ มาก่อน

(6) มีความเหมาะสมและความสามารถที่จะดูแลเลี้ยงดูโคหรือกระบือได้

ข้อ 15 ให้เกษตรกรผู้มีความประสงค์จะขอรับบริการ กรอกแบบตามที่กำหนดแสดงความจำนงในการขอรับบริการ โดยมีผู้รับรองคุณสมบัติ ประกอบด้วย 1. ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล 2. กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ทั้งนี้ ฐานะยากจนซึ่งจะนำรายได้มาประกอบการพิจารณา ขอให้กรมการพัฒนาชุมชน (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/กิ่งอำเภอ) รับรองรายได้แนบมาด้วย และส่งแบบแสดงความจำนงของเกษตรกรให้ปศุสัตว์จังหวัด

ให้ปศุสัตว์จังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการ จำนวน 3 คน ทำหน้าที่พิจารณาตรวจสอบและคัดเลือกเกษตรกรที่แจ้งความประสงค์จะเข้าร่วมโครงการและมีคุณสมบัติตามข้อ 14 โดยรับรองคุณสมบัติของเกษตรกรดังกล่าว แล้วเสนอสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย เพื่อพิจารณากลั่นกรอง สภาพ สถานะความเหมาะสม เพื่อเสนอ ธคก. พิจารณาให้ความช่วยเหลือต่อไป

ข้อ 16 ให้เกษตรกรที่ได้รับคัดเลือก ตามข้อ 15 ทำสัญญากับกรมปศุสัตว์ ตามแบบที่กำหนดไว้ท้ายระเบียบนี้ โดยให้ปศุสัตว์จังหวัดเป็นผู้มีอำนาจลงนามในสัญญาแทนกรมปศุสัตว์ และจะต้องมีผู้ค้ำประกัน ซึ่งเป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน หรือบุคคลที่เชื่อถือได้ในท้องถิ่นร่วมลงนามเป็นผู้ค้ำประกันในสัญญาค้ำประกัน

ผู้ค้ำประกันตามวรรคก่อนสามารถค้ำประกันได้ไม่เกิน 3 สัญญา

ข้อ 17 การทำสัญญา ให้ทำเป็น 2 ชุด และให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) มอบให้เกษตรกรหรือผู้ค้ำประกัน 1 ชุด

(2) เก็บไว้ที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด 1 ชุด

ข้อ 18 ในกรณีผู้ทำสัญญาถึงแก่กรรมด้วยเหตุใดก็ตาม ให้สิทธิหน้าที่และความรับผิดตามสัญญาตกทอดแก่ทายาทโดยชอบด้วยกฎหมาย และให้คณะกรรมการที่มีหน้าที่พิจารณาคัดเลือกเกษตรกรตาม ข้อ 15 พิจารณาดำเนินการตามข้อ 15 และข้อ 16 โดยอนุโลม

ข้อ 19 กรณีลูกโคหรือลูกกระบือ ที่ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของ ธคก. ให้สำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย มีอำนาจในการอนุมัติดำเนินการตามข้อ 8 (1) (2) (3) (4) แล้วแต่กรณี โดยปฏิบัติตาม ข้อ 15 ข้อ 16 ข้อ 17 ข้อ 18 โดยอนุโลม

หมวด 3
การควบคุมและการติดตาม

ข้อ 20 ให้เจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดที่ได้รับมอบหมาย จากปศุสัตว์จังหวัดจัดทำทะเบียนสัตว์ของ ธคก. ที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบนั้นๆ และติดตามดูแลสุขภาพโค-กระบือ โดยสม่ำเสมอรวมทั้งการดำเนินการป้องกันโรคสัตว์ตามระยะเวลาที่จำเป็น

ค่าใช้สอยและค่าน้ำมันเชื้อเพลิงที่ใช้จ่ายในการติดตามดูแลโค-กระบือของ ธกค. ให้ใช้จากงบประมาณปกติ หากโค-กระบือของ ธคก. ในพื้นที่รับผิดชอบใดมีเป็นจำนวนมากจำเป็นต้องขอรับการสนับสนุนเพิ่มเติม ให้ทำประมาณการขอรับการสนับสนุนจาก ธคก. กรมปศุสัตว์ได้เป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย โดยให้แจ้งงบประมาณค่าใช้จ่ายดังกล่าวตามปกติที่มีด้วย

ข้อ 21 ให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด จัดทำทะเบียนสัตว์ของ ธคก. ที่อยู่ในจังหวัดนั้น

ข้อ 22 ให้ปศุสัตว์จังหวัดมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทะเบียนสัตว์ จำนวน 3 คน

ให้คณะกรรมการซึ่งได้รับแต่งตั้งตามวรรคก่อน มีหน้าที่ตรวจสอบทะเบียนสัตว์ของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และรายงานผลการตรวจสอบทะเบียนสัตว์ ต่อสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย เพื่อตรวจสอบ รายงานผลการตรวจสอบทะเบียนสัตว์ พร้อมสรุปผล ต่อ ธคก. กรมปศุสัตว์ ภายในวันที่ 10 ของเดือนมกราคม และเดือนกรกฎาคม ของทุกปี

ข้อ 23 การดูแลสุขภาพ กำจัดพยาธิ และรักษาพยาบาล โคหรือกระบือ ของ ธคก. ให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ใช้เวชภัณฑ์และยากำจัดพยาธิจากงานบริการรักษาโรคสัตว์ หรือโครงการอื่นดำเนินการ แต่ถ้าไม่มีหรือมีไม่เพียงพอ ให้ทำประมาณการขอรับการสนับสนุนจาก ธคก. กรมปศุสัตว์เป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย โดยให้แจ้งจำนวนโค-กระบือและปริมาณที่ต้องการด้วย ทั้งนี้ ให้มีการกำจัดพยาธิในโคและกระบือของ ธคก. ปีละ 2 ครั้ง

ข้อ 24 ให้ฝ่ายเลขานุการในคณะกรรมการบริหารมีหน้าที่ติดตามและตรวจสอบทะเบียนสัตว์ ของ ธคก. ในพื้นที่โดยสม่ำเสมอ แล้วให้รายงานผลให้คณะกรรมการบริหารทราบ

ข้อ 25 ให้สำนักงานปศุสัตว์ รายงานผลการดำเนินการตามโครงการต่อสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัยเป็นประจำทุก 3 เดือน ได้แก่ เดือนมกราคม เมษายน กรกฎาคม ตุลาคม เพื่อพิจารณาตรวจสอบและสรุปรวบรวม โดยส่งให้กรมปศุสัตว์ภายในวันที่ 10 ของเดือนนั้นๆ

ข้อ 26 ให้สำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย ติดตามและดูแลการปฏิบัติงาน ธคก. ของจังหวัดในพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบ และเร่งรัดการรายงานผลการดำเนินการ การจัดทำและตรวจสอบทะเบียนสัตว์ ให้ตรงตามกำหนดเวลา ตลอดจนปฏิบัติงานอื่นๆ อันก่อประโยชน์แก่ ธคก. ด้วย

หมวด 4
การขอจำหน่ายสัตว์

ข้อ 27 การขอจำหน่ายสัตว์ซึ่งตายหรือสูญหายออกจากทะเบียนสัตว์ของ ธคก. ให้สำนักงานปศุสัตว์แต่งตั้งคณะกรรมการ จำนวน 3 คน เพื่อพิจารณาขออนุมัติจำหน่ายสัตว์ในกรณีต่างๆ จาก ธคก. กรมปศุสัตว์

ข้อ 28 ในกรณีโค หรือ กระบือ ของ ธคก. กรมปศุสัตว์ ตาย

(1) ให้ปศุสัตว์จังหวัดแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ดำเนินการชันสูตรซาก โดยจัดทำใบชันสูตรซากว่าตายด้วยสาเหตุอะไร แล้วดำเนินการจำหน่ายซากหรือจำหน่ายหนัง หากซากไม่เหมาะสมที่จะ

ให้บริโภคหรือไม่ได้จำหน่ายหนัง ให้ชี้แจงเหตุผลและระบุด้วยว่าทำลายซากโดยวิธีใด(ฝัง, เผา, หรืออื่นๆ)

(2) ให้คณะกรรมการตามข้อ 27 สอบสวนข้อเท็จจริงว่า โค-กระบือตายเนื่องจากเหตุสุดวิสัยหรือความประมาทของเกษตรกร

(3) ให้ปศุสัตว์จังหวัด หรือหัวหน้าหน่วยงานที่รับผิดชอบสัตว์ของ ธคก. จัดส่งใบชันสูตรซาก สำเนาใบส่งเงินค่าจำหน่ายซากหรือจำหน่ายหนัง เงินค่าชดใช้ความเสียหายหากเกิดจากความประมาท และบันทึกของคณะกรรมการสอบสวน ไปยังผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย ภายใน 30 วัน เพื่อประกอบการพิจารณาอนุมัติบัญชี เมื่อผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัยอนุมัติ แล้วต้องรายงานผลให้ ธคก. กรมปศุสัตว์ ทราบเพื่อดำเนินการต่อไป

ข้อ 29 ในกรณีโค หรือ กระบือ ของ ธคก. กรมปศุสัตว์ สูญหาย

(1) ให้เกษตรกรแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ แล้วคัดสำเนาบันทึกแจ้งความส่งปศุสัตว์จังหวัด เพื่อแจ้งสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย โดยให้ร่ายงานผลการติดตามทุกระยะอย่างน้อยเดือนละครั้งเป็นเวลา 6 เดือน

(2) ให้คณะกรรมการตามข้อ 27 สอบสวนข้อเท็จจริงว่า โค-กระบือสูญหายเนื่องจากเหตุสุดวิสัยหรือความประมาทของเกษตรกร

(3) ให้จัดส่งบันทึกคณะกรรมการสอบสวน สำเนาใบนำส่งเงินค่าชดใช้ความเสียหายหากเกิดจากความประมาทของเกษตรกร ไปยังผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย เพื่อพิจารณาอนุมัติ แล้วให้ผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัยรายงานผลให้ ธคก. กรมปศุสัตว์ทราบเพื่อดำเนินการต่อไป

ข้อ 30 ในกรณีเกษตรกรประสงค์จะขอซื้อโคหรือกระบือ ของ ธคก. ให้ปศุสัตว์จังหวัดดำเนินการ ดังนี้

(1) การขอจำหน่ายสัตว์ให้คำนึงถึงสภาพของโคหรือกระบือขณะที่เกษตรกรเสนอซื้อและราคาของโคหรือกระบือในท้องตลาดในขณะนั้น โดยให้ประเมินราคาขายโคหรือกระบือตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเพื่อจำหน่ายและราคาปศุสัตว์ ฉบับที่เป็นปัจจุบัน

(2) ให้จัดส่งบันทึกการประเมินราคา ประกอบคำขอซื้อโคหรือกระบือของเกษตรกร พร้อมทั้งผลการพิจารณาความเหมาะสม เสนอไปยังผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย เพื่อประกอบการพิจารณาอนุมัติ

(3) เมื่อผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย อนุมัติแล้ว ให้เรียกเก็บค่าซื้อโคหรือกระบือจากเกษตรกรผู้ขอซื้อทั้งหมด แล้วนำส่ง ธคก. และมอบกรรมสิทธิ์โคหรือกระบือ

ให้เกษตรกรที่ขอซื้อได้ และผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย รายงานผลให้ ธคก. เพื่อจำหน่ายทะเบียน

ข้อ 31 ให้ผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย อนุมัติเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับ ธคก. ดังนี้

(1) การเปลี่ยนเกษตรกรคู่สัญญาจากข้อ 8 (1), (3), (4) โคหรือกระบือ จากเกษตรกรรายเก่า เป็นเกษตรกรรายใหม่แทน หรือเปลี่ยนสัญญาข้อ 8 (1), (3), (4) เป็นสัญญาเช่าซื้อโคหรือกระบือแทน

(2) การจำหน่ายทะเบียนลูกโคกหรือลูกกระบือ กรณีเกษตรกรยืมโคหรือกระบือเพื่อการผลิต แล้วได้รับมอบลูกโคหรือลูกกระบือ เป็นกรรมสิทธิ์ตน ตามสัญญายืมโค-กระบือ เพื่อการผลิต

(3) การจำหน่ายทะเบียนแม่โคหรือแม่กระบือ กรณีเกษตรกรยืมหรือเช่าซื้อโคหรือกระบือแล้วแต่กรณี แล้วได้โคหรือกระบือ เป็นกรรมสิทธิ์ตน ตามสัญญา

(4) การจำหน่าย และจำหน่ายออกจากทะเบียน ซึ่งโคหรือกระบือหรือลูกโคหรือลูกกระบือกรณีสัตว์ตาย ซึ่งได้ตรวจสอบแล้วว่าไม่มีบุคคลใดต้องรับผิดชอบชดใช้

(5) การจำหน่าย และจำหน่ายออกจากทะเบียนของธนาคารโค-กระบือ กรณีเกษตรกรประสงค์จะขอซื้อโคหรือกระบือ ของธนาคารโค-กระบือ รวมทั้งลูกโคหรือลูกกระบือ ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของธนาคารโค-กระบือ

ทั้งนี้ เมื่อดำเนินการแล้วให้รายงานผลให้ ธคก. กรมปศุสัตว์ เพื่อจำหน่ายทะเบียนต่อไป

หมวด 5
การรับบริจาคสัตว์

ข้อ 32 เมื่อมีผู้ประสงค์จะบริจาคโคหรือกระบือ ธคก. ในพื้นที่จังหวัดใดให้ปศุสัตว์จังหวัดพิจารณาโคหรือกระบือที่จะบริจาคให้ โดยพิจารณาและตรวจสอบสุขภาพ ความเหมาะสม ความสมบูรณ์พันธุ์ อายุไม่เกิน 4 ปี ปราศจากโรคระบาดตามความหมายในกฎหมายว่าด้วย โรคระบาดสัตว์และโรคระบาดอื่น ตามกำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งออกตามความในกฎหมายดังกล่าว หากมีความเหมาะสมและสมควรที่จะรับบริจาค ให้รับบริจาคโค-กระบือจากผู้บริจาคได้และให้ออกใบรับบริจาคโคหรือกระบือของ ธคก. ตามแบบที่กำหนด แล้วรายงาน ธคก. ทราบ

การรับบริจาคตามวรรคก่อน ต้องเป็นการบริจาคโดยปราศจากเงื่อนไขหรือพันธะผูกพันใดๆ ทั้งสิ้น

หมวด 6

การรับและการนำส่งเงิน

ข้อ 33 ให้มีบัญชีเงินฝากไว้ที่ธนาคารกรุงไทย จำกัด ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด โดยใช้ชื่อบัญชีธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ และให้นำเงินที่ได้รับเข้าบัญชีธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ต่อไป

ข้อ 34 การรับเงินบริจาคเงินรายได้หรือเงินอื่นใดของ ธคก. ให้ผู้รับเงินออกใบเสร็จรับเงินตามแบบของ ธคก. ไว้เป็นหลักฐาน

ข้อ 35 ให้บุคคลดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีอำนาจลงลายมือชื่อในใบรับเงินบริจาค

(1) กรณีรับเงินที่กรมปศุสัตว์ หรือรับเงินนอกสถานที่ในส่วนกลาง ให้อธิบดีกรมปศุสัตว์ หรือรองอธิบดีกรมปศุสัตว์ หรือผู้ได้รับมอบหมายจากอธิบดีกรมปศุสัตว์ เป็นผู้ลงชื่อในใบรับเงินบริจาคและให้นำเงินส่งกองคลัง ภายในวันถัดไป

(2) กรณีรับเงินที่สำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย ให้ผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจาดผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัยเป็นผู้ลงชื่อในใบรับเงินบริจาค

(3) กรณีรับเงินที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ให้ปศุสัตว์จังหวัดหรือผู้ซึ่งปศุสัตว์จังหวัดมอบหมายเป็นผู้ลงชื่อในใบรับเงินบริจาค

ให้ผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย นำเงินที่ได้รับตาม (2) หรือปศุสัตว์จังหวัดนำเงินที่ได้รับตาม (3) เข้าธนาคารกรุงไทย จำกัด สาขาจังหวัดนั้น โดยให้โอนเงินเข้าบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ธนาคารกรุงไทย จำกัด สาขาราชเทวี กรุงเทพฯ ชื่อบัญชีธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ รหัส 030-6-01239-1 ภายในสิ้นเดือนทุกเดือน หากมีเงินเกินกว่า 10,000 บาท ให้นำส่งภายใน 3 วันทำการ

ข้อ 36 ให้ผู้อำนวยการสำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัย และปศุสัตว์จังหวัดและหน่วยงานที่มีสัตว์ ธคก. ทำรายงานการรับบริจาคเงิน และหรือโค-กระบือ ประจำเดือน พร้อมแนบสำเนาใบรับเงินบริจาค พร้อมสำเนาใบโอนเงินเข้าบัญชี ธคก. หรือ สำเนาใบอนุโมทนาบัตร รวบรวมส่งให้กองคลัง ผ่านสำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์ทราบภายในวันที่ 5 ของเดือน

หมวด 7
การจ่ายเงิน

ข้อ 37 การจ่ายเงินของโครงการ ให้จ่ายเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้แก่ การใช้จ่ายเงินโครงการเพื่อจัดพิธีไถ่ชีวิตโค-กระบือ ในกรณีที่จังหวัดต่างๆ ที่ได้รับบริจาคเงินจากผู้มีจิตศรัทธา และมีความประสงค์จะจัดพิธีไถ่ชีวิตโค-กระบือ ให้ขออนุมัติจากประธานคณะกรรมการบริหาร ธคก. โดยแจ้งรายละเอียดดังนี้

(1) จำนวนเงินที่รับบริจาค หรือเงินที่โอนเข้าบัญชีของ ธคก.

(2) จำนวนโค-กระบือ ที่จะจัดพิธี

(3) จำนวนเงินที่ต้องการจัดหาพันธุ์สัตว์

(4) ค่าจัดพิธีการ

ข้อ 38 ให้ประธานคณะกรรมการบริหาร หรือผู้ซื้อได้รับมอบหมายจากประธานคณะกรรมการบริหารมีอำนาจก่อหนี้ และอนุมัติการจ่ายเงินของโครงการ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) การจ่ายเงินยืม กรณียืมเงินเป็นค่าจัดซื้อพันธุ์สัตว์

(2) รายจ่ายประเภทค่าจ้าง

(3) รายจ่ายประเภทค่าตอบแทน ใช้สอยและค่าวัสดุ

(4) รายจ่ายประเภทค่าครุภัณฑ์

ข้อ 39 รายจ่ายที่ไม่ได้กำหนดในข้อ 38 ให้ขอทำความตกลงกับ ธคก.

ข้อ 40 วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการก่อหนี้ผูกพัน ให้เป็นไปตามระเบียบของทางราชการโดยอนุโลม

หมวด 8
ข้อกำหนดอื่น

ข้อ 41 กรณีโคหรือกระบือของ ธคก. ตายหรือสูญหาย อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติต่างๆ (อุทกภัย, วาตภัย, ฟ้าผ่า, ไฟไหม้ป่า, ภาวะอากาศหนาวจัดหรือร้อนจัด และอื่นๆ) ให้เจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดได้รับมอบหมาย แจ้งเหตุให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดทราบโดยด่วน และให้ถือปฏิบัติตามข้อ 27 ของระเบียบนี้โดยอนุโลม

ข้อ 42 ให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรผู้ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ ตามข้อ 41 ตามระเบียบและคำสั่งที่เกี่ยวข้องทันที และเมื่อได้รับ

ความช่วยเหลือแล้ว ให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดดำเนินการทำสัญญากับเกษตรกร ตามข้อ 8 (1) (2) (3) (4) (5) แล้วแต่กรณี

ข้อ 43 ให้กองคลัง กรมปศุสัตว์ จัดทำบัญชีการเงินของ ธคก. ตามระบบบัญชีสากล และจัดทำงบรายรับรายจ่ายประจำปี เสนอต่อ ธคก. ภายใน 90 วัน นับแต่วันถัดจากวันปิดบัญชี

ข้อ 44 ให้กลุ่มงานตรวจสอบภายใน กรมปศุสัตว์ มีหน้าที่ตรวจสอบการเงินและการบัญชีของ ธคก. ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แล้ว

ข้อ 45 วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการรับเงิน การเก็บรักษาเงิน การนำเงินส่งคลัง และการพัสดุของโครงการ ให้ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ สำหรับวิธีปฏิบัติอื่นนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้ให้ทำความตกลงกับคณะกรรมการบริหาร

ให้ไว้ ณ วันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2547

(นายยุคล ลิ้มแหลมทอง)
อธิบดีกรมปศุสัตว์
ประธานคณะกรรมการบริหาร
โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชาดำริ

ภาคผนวก จ

สัญญายืมโค-กระบือ

สัญญาเลขที่.....

สัญญายืมโค-กระบือ เพื่อการผลิต

โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้น ณ .....เมื่อวันที่..... เดือน.....พ.ศ.....ระหว่าง กรมปศุสัตว์โดย..... ตำแหน่ง.....ผู้มีอำนาจลงนามในสัญญาแทนกรมปศุสัตว์ ซึ่งต่อไปในสัญญานี้ เรียกว่า "ผู้ให้ยืม" ฝ่ายหนึ่ง กับ.....อายุ.....ปี บัตรประจำตัวประชาชนเลขที่.....อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน..... ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า "ผู้ยืม" อีกฝ่ายหนึ่ง

ทั้งสองฝ่ายตกลงกัน มีข้อความดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ผู้ยืมตกลงยืมและผู้ให้ยืมตกลงให้ยืมโค-กระบือ จำนวน.....ตัว เพื่อใช้ประโยชน์ในการเป็น แม่พันธุ์เพื่อผลิตลูกโค – กระบือ มีกำหนดระยะเวลา 5 ปี นับแต่วันทำสัญญานี้ ตามรายละเอียด โค – กระบือที่ยืมดังนี้

ที่	หมายเลขโค-กระบือ	อายุ(ปี)	เพศ	น้ำหนัก(กก.)	ราคาประเมิน	ลักษณะรูปพรรณ/ตำหนิ

ในวันทำสัญญานี้ผู้ยืมได้รับมอบโค-กระบือที่ยืมดังกล่าว ซึ่งมีสภาพที่สมบูรณ์ ไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ข้อ 2. ผู้ยืมตกลงว่า ตลอดระยะเวลาแห่งการยืม ตามสัญญานี้ ผู้ยืมจะนำโค-กระบือที่ยืมไปเลี้ยงดูภายในเขตอำเภอ.....โดยผู้ยืมมีสิทธินำโค-กระบือที่ยืมออกใช้งานของผู้ยืมตามปกติได้ แต่ผู้ยืมจะเคลื่อนย้ายหรือยินยอมให้ผู้อื่นเคลื่อนย้ายโค-กระบือที่ยืมออกจากเขตพื้นที่อำเภอที่ผู้ยืมเลี้ยงดูโค-กระบือดังกล่าวไม่ได้เด็ดขาด เว้นแต่จะได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้ให้ยืมก่อน

ข้อ 3. ผู้ให้ยืมตกลงแบ่งกรรมสิทธิ์ในลูกโค-กระบือ ที่เกิดจากแม่โค-กระบือที่ให้ยืมดังนี้

(1) ให้ลูกโค-กระบือตัวแรกที่เกิดจากแม่โค-กระบือ ที่ให้ยืมตกเป็นกรรมสิทธิ์แก่ผู้ยืมทันทีโดยผู้ยืมมีหน้าที่ดูแล บำรุง รักษาลูกโค-กระบือดังกล่าวด้วยค่าใช้จ่ายของผู้ยืมเอง จนเมื่อลูกโค-กระบือมีอายุครบ 2 ปีบริบูรณ์แล้ว ผู้ยืมจะต้องส่งมอบลูกโค-กระบือดังกล่าวที่มีสภาพแข็งแรงสมบูรณ์ให้แก่ผู้ให้ยืมภายในระยะเวลาไม่เกิน 30 วัน

(2) กรณีที่ลูกโค-กระบือ ดังกล่าวใน (1) ตาย หรือ สูญหายก่อนส่งมอบให้แก่ผู้ให้ยืม ลูกโค-กระบือตัวต่อไปที่เกิดจากโค-กระบือที่ให้ยืมยังคงให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่ผู้ให้ยืมทันที โดยผู้ยืมมีหน้าที่ ดูแล บำรุง รักษาลูกโค-กระบือดังกล่าว ด้วยค่าใช้จ่ายของผู้ยืมเองจนเมื่อลูกโค-กระบือมีอายุครบ 2 ปีบริบูรณ์แล้ว ผู้ยืมจะต้องส่งมอบลูกโค-กระบือดังกล่าวที่มีสภาพแข็งแรงสมบูรณ์ให้แก่ผู้ให้ยืมภายในระยะเวลา ไม่เกิน 30 วัน

(3) เมื่อครบกำหนดระยะเวลาการยืมและผู้ยืมได้ส่งมอบลูกโค-กระบือ ที่มีสภาพแข็งแรงสมบูรณ์ให้แก่ผู้ให้ยืมตาม (1) หรือ (2) แล้วแต่กรณี และปฏิบัติถูกต้องครบถ้วนตามสัญญานี้แล้ว ผู้ให้ยืมตกลงยกกรรมสิทธิ์ในลูกโค-กระบือ ตัวต่อๆ ไปให้เป็นของผู้ยืม

ในกรณีที่ครบกำหนดระยะเวลาการยืมตาม ข้อ 1 แล้ว หากลูกโค-กระบือ ที่ผู้ยืมจะต้องส่งมอบให้แก่ผู้ให้ยืมมีอายุไม่ครบตาม (1) หรือ (2) แล้วแต่กรณี ผู้ยืมยังคงมีหน้าที่ดูแล บำรุง รักษาลูกโค กระบือ และโค-กระบือ ที่ยืมต่อไป ด้วยค่าใช้จ่ายของผู้ยืมเอง จนกว่าลูกโค-กระบือ มีอายุครบกำหนดและผู้ยืมได้ส่งมอบลูกโค-กระบือ ให้แก่ผู้ให้ยืมแล้ว

ข้อ 4. ตลอดระยะเวลาแห่งการยืมตามสัญญา ผู้ยืมมีหน้าที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำดังนี้

(1) จัดให้โค-กระบือที่ยืมได้อยู่ในคอกที่แข็งแรง สะอาด น้ำท่วมไม่ถึงตามคำแนะนำของสัตวแพทย์ของกรมปศุสัตว์ หรือปศุสัตว์จังหวัดในท้องที่ และตั้งน้ำให้โค-กระบือที่ยืมกินได้ตลอดเวลา

(2) เมื่อโค-กระบือที่ยืมเข้าคอก ต้องจัดการปิดคอกให้แน่นหนา ผูกหรือล่าม หรือทำการอย่างอื่นใดที่จำเป็นโดยไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของโค-กระบือที่ยืม เพื่อป้องกันไม่ให้โค-กระบือหลุดจากคอกได้

(3) ต้องจัดหาหญ้า น้ำ ไว้เลี้ยงโค-กระบือ ที่ยืมอย่างเพียงพอในแต่ละวันมิให้ขาดด้วยค่าใช้จ่ายของผู้ยืมเอง

(4) ในระหว่างที่ใช้โค – กระบือที่ยืมทำงาน ห้ามผู้ยืมใช้งานโค – กระบือหนักเกินสมควรหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของโค-กระบือ ทั้งนี้ ผู้ยืมจะต้องให้โค-กระบือที่ยืมได้มีเวลาพักผ่อนตามควร แก่กรณีโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีที่โค-กระบือที่ยืมท้องแก่หรือเพิ่งตกลูก ผู้ยืมจะต้องให้โค-กระบือที่ยืมหยุดพัก จะนำออกไปใช้งานมิได้ ทั้งต้องดูแลโค-กระบือเป็นพิเศษ และในกรณีที่โค-กระบือที่ยืมแสดงอาการผิดปกติ ผู้ยืมต้องรีบไปแจ้งต่อสัตวแพทย์ของกรมปศุสัตว์

หรือปศุสัตว์จังหวัดในท้องที่ เพื่อขอให้ไปตรวจรักษาจนกว่าโค-กระบือที่ยืมจะมีอาการเป็นปกติ ทั้งนี้ โดยผู้ยืมจะต้องจ่ายค่ายาเอง

(5) ในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินอันอาจเป็นภยันตรายแก่โค-กระบือที่ยืม เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือมีเหตุการณ์ใด ๆ ที่อาจเป็นอันตรายแก่โค-กระบือที่ยืม ผู้ยืมจะต้องกระทำการทุกอย่างเพื่อป้องกันมิให้โค-กระบือที่ยืมได้รับภยันตรายหรืออันตรายจากเหตุดังกล่าว

(6) ผู้ยืมจะต้องนำโค-กระบือ ที่ยืมไปให้สัตวแพทย์ของกรมปศุสัตว์ หรือปศุสัตว์จังหวัดในท้องที่ ฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดทุกครั้ง ตามกำหนดระยะเวลาและสถานที่ที่ปศุสัตว์จังหวัดในท้องที่ได้นัดหมายไว้

(7) ผู้ยืมจะต้องระมัดระวังเอาใจใส่ดูแลและบำรุงรักษาโค-กระบือที่ยืม มิให้เกิดการบาดเจ็บเจ็บป่วย หรือมีสุขภาพทรุดโทรม หรือสูญหาย หรือถูกโจรกรรม หากโค-กระบือที่ยืมเกิดสูญหาย หรือถูกโจรกรรม ผู้ยืมต้องรีบออกติดตามนำกลับคืนโดยพลัน พร้อมทั้งต้องแจ้งความทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย กรณีนี้ผู้ยืมต้องกระทำการทุกวิธีอย่างเต็มความสามารถของผู้ยืมเพื่อให้ได้โค-กระบือที่ยืมกลับคืน

(8) ถ้าโค-กระบือที่ยืมได้ก่อให้เกิดความเสียหายใดๆ แก่ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของบุคคลภายนอก ไม่ว่าด้วยสาเหตุใด ผู้ยืมจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่บุคคลภายนอกแต่ผู้เดียว

(9) ผู้ยืมจะนำโค-กระบือที่ยืมไปให้ผู้อื่นใช้งาน หรือใช้ประโยชน์ หรือให้เช่า หรือจำหน่ายไม่ว่าด้วยวิธีการใดมิได้เป็นอันขาด

ข้อ 5. ผู้ยืมจะต้องนำโค-กระบือที่ยืมให้สัตวแพทย์ของกรมปศุสัตว์ หรือปศุสัตว์จังหวัดในท้องที่ตรวจหรือดูแลรักษาสุขภาพของโค-กระบือที่ยืมตามระยะเวลาที่ปศุสัตว์จังหวัดในท้องที่กำหนด โดยผู้ยืมยินยอมให้เจ้าหน้าที่ดังกล่าวผ่านเข้าออกสถานที่หรือบริเวณที่ตรวจหรือรักษาสุขภาพโค-กระบือที่ยืมได้ ทั้งผู้ยืมจะต้องให้ความสะดวกและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตามสมควร

ข้อ 6. ถ้าโค-กระบือที่ยืมได้ตกลูกออกมาในระหว่างระยะเวลาตามสัญญานี้ ผู้ยืมจะต้องระมัดระวังดูแลบำรุงรักษาโค-กระบือที่ยืม และลูกโค-กระบือ ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ แข็งแรงและปลอดภัยด้วยค่าใช้จ่ายของผู้ยืมเอง ทั้งนี้ ผู้ยืมจะต้องรับผิดชอบดูแลรักษาลูกโค-กระบือที่ยังไม่ได้ส่งมอบให้แก่ผู้ให้ยืมเช่นเดียวกับโค-กระบือที่ยืมตามข้อกำหนดและเงื่อนไขของสัญญานี้ด้วย

ข้อ 7. ผู้ยืมต้องรับผิดชอบในการสูญหายหรืออันตรายใด ๆ อันเกิดขึ้นแก่โค-กระบือที่ยืมหรือลูกโค-กระบือไม่ว่ากรณีใด เว้นแต่กรณีที่เกิดจากเหตุสุดวิสัย และผู้ให้ยืมได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่าผู้ยืมไม่ต้องรับผิดชอบ

ข้อ 8. ในกรณีดังต่อไปนี้ ผู้ยืมจะต้องแจ้งให้ผู้ให้ยืมทราบทันที

(1) ถ้าโค-กระบือที่ยืมหรือลูกโค-กระบือได้รับบาดเจ็บ เจ็บป่วย หรือตาย และโค-กระบือที่ยืมตั้งท้องหรือตกลูก

(2) ถ้าจะต้องจัดการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อป้องกันภยันตรายหรืออันตรายใดๆ อันจะเกิดขึ้นแก่โค-กระบือที่ยืม หรือลูกโค-กระบือ

(3) ถ้าบุคคลภายนอกเข้ามาอ้างสิทธิใดๆ เหนือโค-กระบือที่ยืม หรือลูกโค-กระบือที่ยืม หรือลูกโค-กระบือได้สูญหายไปไม่ว่าด้วยเหตุใด

ข้อ 9. เมื่อครบกำหนดระยะเวลาการยืมตามข้อ 1 หรือระยะเวลาที่ขยายออกไปตามข้อ 3 วรรคท้ายแล้วแต่กรณีและผู้ยืมได้ส่งมอบลูกโค-กระบือ ให้แก่ผู้ให้ยืมตามข้อ 3 และปฏิบัติถูกต้องครบถ้วนตามสัญญานี้แล้ว ผู้ยืมตกลงจะโอนกรรมสิทธิ์ในโค-กระบือ ที่ยืมให้แก่ผู้ยืมโดยถูกต้องตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้ ต่อไป

ข้อ 10 เมื่อผู้ยืมได้ยืมโค-กระบือเป็นระยะเวลา 3 ปีแล้ว หากโค-กระบือที่ยืมไม่มีลูก ให้สัญญานี้ระงับทันที เว้นแต่โค-กระบืออยู่ระหว่างการตั้งท้อง อนุโลมให้เกษตรกรยืมตามสัญญาต่อไป

เมื่อสัญญาได้ระงับตามวรรคแรก ผู้ยืมจะต้องส่งมอบโค-กระบือที่ยืมคืนให้แก่ผู้ให้ยืมภายใน 7 วัน นับแต่วันที่สัญญาระงับด้วยค่าใช้จ่ายของผู้ยืมเอง หากผู้ยืมไม่ส่งมอบโค-กระบือที่ยืมคืนให้แก่ผู้ให้ยืมภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ผู้ยืมจะต้องชำระค่าโค-กระบือที่ยืมตามราคาประเมินที่กำหนดไว้ในข้อ 1 ให้แก่ผู้ให้ยืมภายใน 7 วัน

ข้อ 11. หากผู้ยืมไม่ปฏิบัติตามสัญญานี้ไม่ว่าข้อหนึ่งข้อใด ผู้ให้ยืมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ทันทีโดยมิต้องบอกกล่าวล่วงหน้าก่อน

เมื่อผู้ให้ยืมได้บอกสัญญาแล้ว ผู้ยืมจะต้องส่งมอบโค-กระบือที่ยืมพร้อมลูกโค-กระบือที่เกิดจากโค-กระบือที่ยืม(หากมี) คืนแก่ผู้ให้ยืมภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ผู้ให้ยืมบอกเลิกสัญญาด้วยค่าใช้จ่ายของผู้ยืมเอง หากผู้ยืมไม่ส่งมอบโค-กระบือที่ยืมพร้อมลูกโค-กระบือดังกล่าวให้แก่ผู้ให้ยืมภายในกำหนด เวลาดังกล่าว ผู้ยืมจะต้องชำระค่าโค-กระบือตามราคาประเมินที่กำหนดไว้ในข้อ 1 และราคาลูกโค-กระบือตามราคาท้องตลาดให้แก่ผู้ให้ยืมภายใน 7 วัน

ข้อ 12. ในวันทำสัญญานี้ผู้ยืมได้จัดให้(นาย, นาง, นางสาว).....
อายุ.....ปี อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....เป็นผู้ค้ำประกันการปฏิบัติตามสัญญาปรากฏตามหนังสือค้ำประกันแนบท้ายสัญญานี้

การมีกรณีพิพาทเกี่ยวกับสัญญานี้ ทั้งสองฝ่ายตกลงยินยอมให้ฟ้องร้องต่อศาล

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้นเป็นสองฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกันทุกประการ ผู้ยืมหรือผู้ค้ำประกันเก็บรักษาไว้หนึ่งฉบับ ผู้ให้ยืม(สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด) เก็บรักษาไว้หนึ่งฉบับ ผู้ยืมและผู้ให้ยืมได้อ่านและเข้าใจข้อความทั้งหมดถูกต้องตรงกันดีแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน

(ลงชื่อ).....ผู้ให้ยืม (ลงชื่อ).....ผู้ยืม

(.....) (.....)

ตำแหน่ง.....

(ลงชื่อ).....พยาน (ลงชื่อ).....พยาน

(.....) (.....)

หมายเหตุ 1. ให้ขีดเส้นทับข้อความที่ไม่ต้องการ ตามชนิดสัตว์(โคหรือกระบือ)

2. ให้ขีดเส้นทับข้อความที่ไม่ต้องการ ตามสรรพนามนำหน้าบุคคล(นาย นางหรือนางสาว)

สัญญาค้ำประกัน

ธนาคาร โค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้าพเจ้า.....อายุ.....ปีอยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....ต่อไปนี้จะเรียกว่า " ผู้ค้ำประกัน" ยินยอมทำสัญญาค้ำประกัน ฉบับนี้ไว้ ให้แก่กรมปศุสัตว์(ธนาคาร โค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ) ซึ่งต่อไปนี้ในสัญญาจะเรียกว่า " ผู้ให้ยืม " " ผู้ให้เช่า " หรือ " ผู้ให้เช่าซื้อ " แล้วแต่กรณี ว่าตามที่..... ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า "ผู้ยืม" "ผู้เช่า" "ผู้เช่าซื้อ" ได้ทำสัญญายืม, สัญญาเช่าสัญญาเช่าซื้อโค-กระบือ, สัญญาเช่าซื้อโคนม ฉบับเลขที่.....ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ไว้แก่ ผู้ให้ยืม, ผู้ให้เช่า, ผู้ให้เช่าซื้อ นั้น ถ้าหากผู้ยืม, ผู้เช่า, ผู้เช่าซื้อ ผิดนัดหรือผิดสัญญาด้วยประการใดๆ ยกเว้นเหตุสุดวิสัย ข้าพเจ้าผู้ค้ำประกันยินยอมเข้าร่วมรับผิดกับผู้ยืม, ผู้เช่า, ผู้เช่าซื้อ ในการที่จะต้องชำระหนี้อันเกิดจากการผิดนัดหรือผิดสัญญาของผู้ยืม, ผู้เช่า, ผู้เช่าซื้อนั้น ให้แก่ผู้ให้ยืม, ผู้ให้เช่า, ผู้ให้เช่าซื้อ โดยครบถ้วนและทันทีตามที่ผู้ให้ยืม, ผู้ให้เช่า, ผู้ให้เช่าซื้อเรียกร้องให้ชำระหนี้

อนึ่ง ข้าพเจ้าผู้ค้ำประกันยินยอมให้ผู้ให้ยืม, ผู้ให้เช่า, ผู้เช่าซื้อ มีสิทธิที่จะทำการผ่อนผันใดๆ แก่ผู้ยืม, ผู้เช่า, ผู้เช่าซื้อ โดยการขยายกำหนดระยะเวลายืม, เช่า, เช่าซื้อ หรือการอื่นใดก็ตาม ข้าพเจ้าจะรับทราบและยินยอมในการกระทำนั้น ๆ ข้าพเจ้าผู้ค้ำประกันจะไม่ถือว่าการผ่อนผันนั้น เป็นต้นเหตุจากการรับผิดชอบตามสัญญานี้ ข้าพเจ้าผู้ค้ำประกันขอรับผิดชอบในการชำระหนี้ดังกล่าว ให้แก่ผู้ให้ยืม, ผู้ให้เช่า, ผู้ให้เช่าซื้อ ทั้งสิ้นตลอดไปจนกว่าผู้ให้ยืม, ผู้ให้เช่า ผู้ให้เช่าซื้อ จะได้รับการชำระหนี้ เรียบร้อย

เพื่อเป็นหลักฐานข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อ / ลายพิมพ์นิ้วมือ ไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน

(ลงชื่อ).....ผู้ค้ำประกัน (ลงชื่อ).....พยานและผู้รับรอง

(.....) (.....)

(ลงชื่อ).....พยานและผู้รับรอง

(.....)

ข้าพเจ้า นาย, นาง.....สามี/ภรรยา ของ นาย, นาง.....ยินยอมให้นาย, นาง.....ทำสัญญาค้ำประกันฉบับนี้ จึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน

(ลงชื่อ).....ผู้ยินยอม (ลงชื่อ).....พยาน

(.....) (.....)

(ลงชื่อ).....พยาน

(.....)

หมายเหตุ :- ให้ขีดข้อความที่ไม่ต้องการออก

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายไพรัตน์ รุ่งสว่าง
วัน เดือน ปีเกิด	11 มีนาคม 2508
สถานที่เกิด	อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี
ประวัติการศึกษา	ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จากโรงเรียนศรีมหาโพธิ อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี ประกาศนียบัตรวิชาสัตวแพทย์ รุ่น 52 จากโรงเรียนสัตวแพทย์ กรมปศุสัตว์ กรุงเทพมหานคร ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต เทคโนโลยีการเกษตร จาก สถาบันราชภัฏเลย
สถานที่ทำงาน	สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดปทุมธานี ถนนติวานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี
ตำแหน่ง	ปศุสัตว์อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี